

YÖN

HAFTALIK GAZETE

**DEVLET
PERSONELİ
DÂVASI**

HÜKÛMETE VERİLEN GİZLİ RAPORLAR

OKUYUCUDAN YÖNE

Arap Sosyalizmi

20 Mart 1963 te çıkan sayımızda, «Mısır Askerî bir toplum» adlı kitapta bir özet yayınladık. «Arap sosyalizminin ne olduğu ne olmadığının aydınlanmasına artık iyiden iyiye ihtiyaç olduğu nu, haklı olarak belirtiyor sunuz. Benim de okuduğum bu kitabın yazarı Abdel Malek, objektif bir çalışmaya, belgelere dayanarak bu işi a-çıkmaya çalışmış. Başkan Nâsır'ın ve arkadaşlarının görüşlerine en geniş yer vererek yazarı vardığı sonuç şu: Mısırda henüz gerçek bir sosyalizm kurulmuşsa da, Nâsır hareketi halka ve aydınlara doğru adımlar atarak sosyalizmi kurma ihtimalini yitirmiş de değil.

Abdel Malek denemelerin özelliklerini şöyle sıralıyor: Büyük arazi sahiplerinin toprağı alınmış, feodal artıklar tasfiye edilmiştir, bu, tarihi bir başarıdır. Ona karşılık toprak küçük yamalar halinde ufalanmış, (3 feddanlık araziler çoğaltılmış el de şistiren toprakların bedeli eski sahiplerine 14 sende ödenmek üzere köylüye dağıtılmıştır. Buna rağmen küçük ağalara dokunulmamış, böylece topraksız köylülerin çoğu yine topraksız kalmıştır. Kişi varlığına saygı perolası ile kamulaştırılan toprakların bedeli eski sahiplere millette ödenmektedir. Kooperatifçilikte gelişmeler vardır. Ona karşılık toprak işçilerinin sendikalaşması, bu güne dek gerçekleştirilmemiştir. Hele fellehm siyasi örgütlenmesine hiç fırsat verilmemiş, siyasi bir varlık kazanmasından kaçınılmıştır. Halka dayanma parolalarına rağmen Başkan Nâsır, tepeden inme tedbirlerle yetinmektedir. Ayrıca ilerisi için gerekli büyük işlerin ancak bir kısmı ele alınmıştır. Asuan barajının bitmesinden sonra, zıral gelir 1953 senesi gelirini ancak yüzde 50 aşacak, oysa ki nüfus yüzde 61 artmış bulunacak, şu halde daha keskin tedbirlere ihtiyaç olacak.

Toprakları alınan büyük arazi sahipleri, elde ettikleri bedellerle (ödemeler millet kesesinden yapıyor), sanayi yatırımları yapmamışlar, ya parayı dış memleketlere kaçırmışlar, ya da kira getiren yapılara sermişlerdir. Süveyş çatışmasından faydalanarak yabancı şirket, banka ve varlıkları kamulaştıran Başkan Nâsır, yerli büyük sermaye ile elele Suriye birleşme serüvenini yaşadıkdan sonra, bu çevrelerin baskısına uğradı ve büyük sermaye, her zaman başvurduğu taktiğe, piyasa sabotaj etmeğe, kriz

yaratmaya, iç ve dış piyasaları dondurmaya yoluna sap-tı. Başkan Nâsır tarihi bir kararlar 1961 de yerli bankaları, sigorta şirketlerini, ağır sanayi, temel endüstrileri nazıye ve dış ticareti de devletleştirdi. Bu tedbirlere rağmen 1962-1963 bütçesine göre özel sektör hâlâ memleket istihsalinin yüzde 60'ını elinde tutmaktadır. Başkan Nâsır, büyüyen devlet sektörü nü işler halde tutmak için önce subay kadrosundan faydalanmış, daha sonra ihtisas önem vererek, iktisatçı, mühendis, hukukçu ticaret mektebi mezunları, ihtisas yapmış subayları iş başına getirmiştir. Bunların vazifesi devletçe alınan kararları uygulamaktan ibaret, bunlar, «tabakat el müdirin» meyda na getiriyorlar. Eski gerici lerden bir çokları bu tabaka ya sızmışlardır. Devletleştirilmiş kurumların idare heyetlerine, 7 üye üstüne çoğu zaman ancak bir işçi bir de küçük memur almaktadır, daha doğrusu tayin edilmektedir. Başkan Nâsır bürokrasiye çatmakla beraber, bir müdürler saltanatı kurmuştur, yukardan aşağı işleyecek bu örgütte halkın istek, düşünce ve kararlarından faydalanıldığı söylenemez.

Nutuk ve programlara rağmen işçilere ve sendikalara özgür bir siyasi çalışma fırsatı verilmemiştir. Rejimin en sağlam desteğinin kişiliğince, düşünme ve yaratma gücüne sırt çevrilmiştir.

Nâsır ve arkadaşları, aydınlarla açılan aralarını düzeltmek için büyük kongreler düzenliyor, fakat bir sonuç a-

lamıyorlar. Bunun sebebi, ilerici aydınların hapiste bulunmaları, arka kalanların da susturulmasıdır. Komünizmle mücadele adı altında, Mısırın en değerli aydınları ezilmiştir. Üniversite ve basında gericiere değil, ilericiere darbeler vurulmuş tur. Devrimlerin incelenmesi, uygulanması, halkla birlikte başarıya ulaşması için yardımcı olacak en değerli elemanlardan vazgeçilmiş, sosyalistsiz sosyalizm, hatta sosyalizm düşmanları ile sosyalizm kurma garabetine düşülmüştür.

Bununla beraber eğitimde, sağlık işlerinde rejimin büyük işler başardığı da bir gerçek. Abdel Malek'e göre Nâsır'ın felsefe sindeki temel yanılma, Mısır tarihi boyunca ehlam biçimli devlet sistemine benzer, tepeden inme bir modern devlet kurmak iş temesi ve bunu yapmak için sadece orduya güvenmesidir. Nâsır hareketinin sınıfsız veya sınıf üstü bir eylem gütmeye amacı, örgütlenmiş işçi, köylü ve aydınların güçlü desteğinden mahrum kaldı. Sosyalizme giderken bütün olumlu güçlerden faydalanmamak, Mısır sosyalizm denemisini köstekliyor, tehlikeye düşürüyor.

Kitabın yazarına göre Nâsır hareketinin sosyalizme erişmesi için artık cesaretle örgütlenmiş hal-ka, çoğunluğun demokrasisine, özgür ilerici aydınlara dayanması lâzım. Hiç bir nutuk veya Millî Ey-lem yasası, sosyalizmin bu

zorunluğunu örtbas edemez. Ayrıca müslümanlık la Arap sosyalizmi, veya Nasırla tarafsızlık politikası gibi çok önemli konulara değinen kitabı, bütün zenginliği ile özettiğimizi de sanmıyorum, ne çare ki bunu tam olarak yapacak nitelikte olan dergi ni, Abdel Malek'in kitabını özetlerken sadece Başkan Nâsır'ın birkaç sözü ile, bay Heykaalın laflarını aktardı.

İlk sayısından beri büyük bir ilgi ile okuduğum derginizin bir kitap özeti yaparken ana fikri yitirme mesini istemek yerindedir sanıyorum. Arap sosyalizmi konusunda resmi belgeler dayanıp, kritik incelemeler girişimden yayınlar yapmak, okuyucularınıza yanıtlanabilir. Arap dünyasında ve başka memleketlerde denemesi yapılan sosyalizmin, memleketimiz açısından değerlendirilmesi bir zorunluktur sanıyorum. Abdel Malek'in kitabını okuduktan sonra Arap tipinde sosyalist bir deneme yi Türkiye için bir model saymadığımı da eklemekten kendimi alamıyorum bence ne Şam'ın şekeri, ne de Heykaal ve Mişel beylerin sosyalizmi... Bunu söylerken çok önemli işler başaran Başkan Nâsır'ı ve arkadaşlarını küçümsemek aklımdan geçmiyor, fakat düştüğü hatâları da gözden kaçırmamak ta gerekiyor. Kaldı ki yanıldıkları noktalardan birçoğuları, İstik-lâl harbinden sonra bizim de işlediğimiz ilke hatalarının tekrarı gibime geli-

yor. Örgütlenmiş halka dayanmadan tepeden inme in kilâpçılığın sonuçlarına (Atatürk gibi büyük bir lidere rağmen) yaşadığımız günler tank, Asker - sivil bölüntüsünden kaçınarak, eksiksiz bütün ilericiileri toparlayan halka dayanan sosyalizm ilkelerinden ayrılmanın, Heykaal ve Mişel bey'in tartışma götürür sosyalizminden bambaşka bir Türk sosyalizmine yönelmeliyiz sanırım. Okuyucu olarak YÖN'ün dünya sosyalist haberlerini aktarmakla yetinmeyip, bunları değerlendirmesini, eleştirmesini dilerim.

Abidin DİNO
(Paris)

YÖN'ÜN NOTU: Sayın Abidin Dino, Abdel Malek'in kitabına dayanarak, Nâsır hakkında Abdel Malek'ten çok daha insafsız davranmış. Kitabının sonuç kısmında Abdel Malek'in bu konuda vardığı hüküm şu: Mısır denemesi, emperyalizm ve gerici toprak aristokrasisine karşı savaş la başlamış, bunların tasfiyesinden sonra, comrado re burjuvazisinin gücünü kırmıştır. Abdel Malek Nâsır hareketi böylece, «Sosyalizm yolundaki gelecek teki bir gelişmenin zaruri şartlarını yaratan bir yön aldı» diyor.

Müellif, Nâsırın aktifine şunları yazıyor:

— İleri bir sanayi ekonomisi kurulması,

— Gittikçe artan sayıda sanayi işçisi yaratılması ve bu işçiler arasından bir teknisyen grubun çıkması.

— Köylerde larım kooperatifleri kurulması,
— Genel plânlama,
— Toplumun yeni değerleri arasında çalışmaya, en üstün yerin tanınması,
— Sosyalist tipte tahfiflerin ve sosyalist sloganların kullanılması,
— Antiemperyalist ve nötralist politika,
— Ekonomik kalkınma konusunda sosyalist ülkelerle işbirliği.

— Mısır monopollerinin parçalanması.
Abdel Malek'in ifadesiyle «Bütün bunlar, Mısır'ın içinde bulunduğu bugünkü safhayı, sosyalizm yolunda gelecekteki bir gelişmenin objektif olarak muteber bir hareket noktası hâline getiriyor.»

Böylece, Nâsır denemesinin iyi ve kötü taraflarını ortaya koyduk. Sayın Dino daha çok kötü taraflara, biz de müsbet taraflara ışık tuttuk. Tablo, aydınlanmış oldu.

Türkiye'ye gelince, memleketimiz için Nâsır sosyalizmini biz de istemiyoruz, Sayın Niyazi Berkes'in son yazısında belirttiği üzere, Türkiye Mısır'dan çok avantajlı ve çeşitli bakımlardan ileri bir durumda. Türkiye'nin çok daha demokratik yollardan ve daha kolaylıkla sosyalizmin inşasına geçeceğine inanıyoruz.

Açık mektup

Reşat Özarda
A.P. Milletvekili

ANKARA

Sölez Köyünde Köy Enstitüleri mezunları için İsmet İnönü 1952 den önce Köy Enstitülerinde bir sürü piç yetiştirip memleketi dağıtmıştı, demişsin.

İnönü'nün Köy Enstitülerinde yetiştirip Vatan sathına yaydığı kimseler senin efendin, veli nimen olan Türk köylüsünün çocuklarıdır. Piç değildir. Kem söz sahibine daha iyi yakışır.

Ahmet DEMİRAĞ
(Öğretmen - DAZKIRI)

Çağrı

Köyümüzü orman, tarım, sağlık, sosyal, ekonomik, örgün ve yaygın öğretmen - eğitim yönünden hızla kaldırmak, uygarlık düzeyine ulaştırmak amaç ve çabamızdır.

Bütün bilim adamlarımızı, topluncu yazarlarımızı, Köylü - Köyü aydınlarımızı, okurlarımızı her türlü gazete, dergi, kitap, broşür, ilâç, arac-gereç, yiyecek-giyecek bağışında bulunmaya; ışık tutmaya, yardımcı olmaya çağırıyoruz!

Şerif Köyü ve çevresi Kalkınma Derneği (Yatağan - Muğla)

Dünyaca Maruf

CHIRANA

Tıbbi ve dışı cihazları ile çeşitli Röntgenlerini sayın doktor, dış tabibi ve hastanelere ehemmiyetle tavsiye ederiz

- * EN-ÜSTÜN KALİTE,
- * RAKİPSİZ FIAT
- * TEDİYEDE KOLAYLIK

CHIRANA mamüllerindedir

CHIRANA Bakım Servisi daima emrinizdedir

BOL YEDEK PARÇA

YÖN - 80

HAFTALIK FİKİR VE SANAT GAZETESİ

(Basın Ahlâk Yasasına uymayı taahhüt etmiştir.)

Kurucuları: Cemal Reşit Eyüboğlu, Mümtaz Soysal, Doğan Avcıoğlu

İmtiyaz sahibi ve mesul müdür: DOĞAN AVCIOĞLU

İDAREHANE: ZIYA ÖKALP CADESİ
28/1 Yenışehir - ANKARA
Telefon: 17 59 89 * İstanbul Bürosu: Mollafenari
Sokağı: 32 Cağaloğlu. Posta kutusu 512 - İstanbul
Tel: 22 95 76 * Dizişip basıldığı yer:
VATAN Gazetecilik ve Matbaacılık T.A.Ş. - İSTANBUL

ABONE Yıllık (12 sayı) 50 T.L. altı aylık (6 sayı) 25 T.L., Üç aylık (3 sayı)

1963 12.50 T.L.'dir. yılı için özel indirimli abone tarifesini: Yıllık 40 T.L., altı aylık 20 T.L., Üç aylık 10 T.L. dir. Yurt dışı abonelerinde posta ücreti tutarında ilâve yapılır.

İLÂN: Beher sûtunda santimetresi 25 T.L. dir. 1, 3, 4, 5 ve orta sayfalara ilân kabul edilmez. Renkli ilânlar özel tarifeye ve pazarlığı tabiidir. Devamlı çıkacak ilânlar için özel anlaşmalar yapılır. İfânîlardan dolayı hiç bir mes'uliyet kabul olunmaz.

«BAYRAĞIN DALGALANDIĞI HER YER VATANDIR»

BAKIS

Hayallere kapılmıyalım

Bilmek gerek

Bir toplum içinde yürüyen mücadelesinin ne olduğunu bilmiyen insanlar vardır. Bunlar her adımda yanılmak tehlikesiyle yüzyüzedirler. Âcizler, korkaklar, pısrıklar, hilekârlar, atılğanlar, ne istediğini bilenler, bilmiyenler. Günden güne, saatten saate değişen çeşitli tesirler karşısında çeşitli duyguların anafolarına kapılanlar, kendi ham hayallerinin yarattığı yılmıklıkla çözümler ve kendi ham hayallerinin yarattığı cüretlerle küstahlaşırlar. Bunlar, sonuçlara hiç bir etkisi olmayan fuzullı uygulamalardır. Çünkü bir toplumun dengesini sağlayan çeşitli ağırlık noktalarının tam ve aydınlık teşhislerine varamıyanlar ufak ufak olaylardan büyük büyük sonuçların çıkacağını ve kendi kafalarına göre düzenledikleri bir rüyanın gerçekleşeceğini sanırlar.

Bugünkü hesaplar

Türkiyede 27 Mayıs'ta bu yana kuvvet dengesinde değişmiş ve değişmekte olan şeylerin neler olduğunu anlamak için fazla bir gayret sarfetmeye de hacet yoktur. Şu günlerde toplum içinde çeşitli söylentilerin yeniden alıp yürüdüğü soralarda millet hayatında söz sahibi olan müesseseleri teker teker ele almakta fayda var. Böylece nereden başlayıp nereye geldiğini ve nereye gidebileceğini çok daha iyi anlarız. Türkiyede olmuş olan her hareket, gökten zembille inmeyip bu toplumda yaşayan kuvvetler tarafından yapıldığına ve bundan sonra yapılacak her harekete de aynı kuralları içinde yürüyeceğine göre, gözlerini kapalı kapılar arkasından sızan dedikodulara değil, meydanlarda dolaşan açık kuvvetlere çevirirsek mesele kalmasın. Bu türlü hesabın dışında yapılacak her türlü işlemin yanlış sonuçlar doğurduğu şimdiye kadar kesinlikle ortaya çıkmıştır.

Müesseseler ne durumda?...

ORDU: 27 Mayıs'tan beri bir kaç defa büyüklü ve küçüklü tasfiyeye uğramıştır Ordu. Kadroları gittikçe gençleşmiş, buna karşılık memleket ve

gittikçe daha büyük bir ilgi duymaya başlamıştır. 27 Mayıs'ın büyük başarısını hazırlayan ruh ve kuvvetinden hiç bir şey kaybettiği idia edilemez. Özellikle Celâl Bayarın Kayseri hapishanesinden çıkışı günlerinde gençlik ve Ordu münasebetlerinin girdiği çerçeve, renkleri hiç değişmemiş bir eski tabloyu gözler önüne serivermiştir. Parlâmentonun tarihi oturumlarına sayıların gösterdikleri eksilmeyen ilgi ve politika esnafı karşısındaki ağır başlı tutumları, ordunun Atatürkçülük ve 27 Mayıs'ılığın en sağlam dayanağı olduğunu tartışmasız bir şekilde açıklamaktadır.

ÜNİVERSİTE: 27 Mayıs'tan bu yana en faal ve en hareketli müesseselerin başında Üniversite de gelmektedir. Denebilir ki, Üniversite gençliği arasında 27 Mayıs Anayasası, sosyal adalet ve toplum kalkınması konularında bitmez tükenmez bir açık oturum devam etmektedir. Lafıta kalmış bir edebi Atatürkçülük akımı dışında, kaynaklarını kurtuluş ihtilâline dayanan gerçek Atatürkçülük ilkelerini tarihi ve bilimsel açılarından değerlendiren görüş revaçtadır. 27 Mayıs sonrası genç çevrelerinde bu yeni görüş gittikçe yayılmakta kuvvetlenmekte ve Atatürke bütün icaplarıyla birlikte yeniden dönüş hareketi, Türkiyenin kurtuluşunda tek çıkar yol sayılmaktadır. Celâl Bayarın tahliyesi yüzünden çıkan olaylar sırasında Cumhuriyet ve Milliyet gibi Atatürkçülüğün basındaki gerçek temsilcisi sayılan gazetelere karşı gençlerin takındığı tavır 1963 yılının ilk yarısında zinde kuvvetler birikmesinin hangi yöne kaydığını gösteren açık delillerdendir...

C.H.P.: Cumhuriyet Halk Partisi 27 Mayıs sonrası 15 Ekim 1961 seçimlerinde ancak yüzde 35 oranında oy topladı. Ve ilk üç yeniliğine bir dördüncüsünü ekledi. Ne aydınları, ne halkı tatmin edebilen bir devkeşu politikasının çarkına kendisini kapırmış parti, zinde kuvvetlerin uzatığı kol-tuk değneği ile 1963 yılının dördüncü ayını bulmuştur. İsmet Paşanın vesa-yetinden ömrübillâh kurtulamıyacağı için parti içi birikmeler ve itişmeler hep bu hesaba göre ayarlanmaktadır. Parti içindeki aydınlar 27 Mayıs'tan

sol kanat ağırlığı tesis etmişlerdir. Bununla beraber Halk Partisinin bugünkü en önemli rolünün denge sağlamak olduğu muhakkaktır. İlericilerle geriler arasında, şimdilik dayanıklı görünen bir tampon gibi rejimin stabilitesini sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, bu sürenin bir iktisadi durgunluk içinde uzaması seçmen karşısındaki durumunu gün geçtikçe zorlaştırmaktadır. Halk Partisinin bir kuvvetli hükümet kurması ve radikal kararlar alması rüyalarında görülse inanılacak şey değildir. Buhran anlarında zinde kuvvetlerin tazyiki ile başlıyan kıpırdamalar, yerini kısa zamanda durgunluğa terk etmektedir.

ADALET PARTİSİ: Adalet Partisi Demokrat Partinin en kuvvetli mirasçısı vasfını ehliyetle taşımaktadır. Kin ve intikam duygularının tohumlarını en iyi istismar etmesini bilen müfritler grubu partinin yönetimini ele geçirmişlerdir. 27 Mayıs düşmanlığın yarattığı psikolojik ortam bunların işine çok yaramaktadır. Halk Partisine karşı duyulan infiale bu duygular da katılınca, müfritler, peşlerinde kolayca sürükleyebilecekleri bir siyasi teşkilât bulmaktadırlar. Denebilir ki 1960 yılından bu yana husumet cephesi bir an bile yumuşamamış belki de ırkçılık, gericilik gibi duyguların törpülenmesi ile sıvrılmıştır.

ÖTEKİ PARTİLER: Bunlar da gelecek seçimlere kadar, belki de şu durumun kör-topal yürümesini sağlayacak nisbeten daha mutedil elemanları toparlamaktadırlar. Belirli bir düşünceleri olmayışı ve yönlerini tam olarak tesbit edememiş bulunmaları, tam bir istikrar unsuru olmaktan uzak kalmalarına sebep olmaktadır. Türkiyenin siyasi kaderinde ikinci plânda, ama kuvvetsiz ve geçici tesirler yapıp olayların savsaklanmasında ise birinci plânda rol oynamaktadırlar.

İŞÇİ TEŞEKKÜLLERİ: Sendikalar, umut edilmeyecek kadar kısa zamanda güçlenip parlâmentonun dışından parlâmentoya tesir edici çalışmalara girmek başarısını göstermişlerdir. Sendikalar kanunu müzakerelerinde bu tutum açıkça görülmüştür. Ordunun ve Üniversitenin beriki salıyısına paralel bir politikadan güçlenmiş ve

siyasi güç, emekçi şuurunu yaratmak ve temsil etmek yolunda olumlu adımlar atmaktadır.

Bunların yanısıra, Sendikalar Kanunu çıktıktan sonra memurlar ve öğretmenler sendikalarının da sosyal adaletçi ve 27 Mayısçı ileri güçler olarak teşkilatlanmaları kısa zamanda beklenmektedir.

Neticeye gelelim

Görülüyor ki bu gidişi durdurmak imkânsız denecek kadar zordur. Bugün siyasi partiler içinde atıl olanlar Halk Partisi ile öteki koalisyon partileridir. Hareket halinde olup gittikçe yoğun bir faaliyet gösterenlerin başında Adalet Partisi gelmektedir. Adalet Partisinin karşısında gelecek için yürüyüşe geçen kuvvetler ise 27 Mayıs yapan zinde kuvvetlerle, yeni yeni canlanmaya başlıyan, ama kısa zamanda büyük umutlar yaratan emekçi gruplarıdır.

İşte bütün hesaplar bu manzarayı göz önüne alarak yapılmak gerekir. Toplumun bu ağırlık noktaları üzerinde yapılacak her tazyik ve her kuvvet denemesi büyük ve ters tepkiler doğuracaktır. Satihta kalacak, ve derinlere inmediği, inemediği için kısa zamanda etkisini kaybedecektir. Yapılacak tek iş, bütün gelişmeleri demokratik ortamda ve iktisadi tedbirlerle eritmeye çalışmaktır. Türkiyede artık polis tedbirleriyle hareketlerin önüne geçmek zamanı çoktan açılmış bulunuyor. Tersini savunanlar için tecrübesi bedava. Türkiye dâvâlarının keskinliği artık sadece büyük halk kütüphanelerini memnun edebilecek büyük hareketleri sağlayabilirsek yumuşayabilir. Bunun ötesinde atılacak sert ve güdük adımlar rejimin çevresinde dolaşan asabiyeti tahrik etmekten başka işe yaramaz.

İlhan Selçuk

Molla Barzani
Etkisi oluyor

Hükümet tehlikeli cereyanlar ile mücadele edecek

Köy Enstitüleri

Prof. Nihat ERİM

Türkiye'nin dün olduğu gibi bugün de en çetin meselesi eğitim davasıdır. Beş Yıllık Kalkınma Planı buna bir çare getirmedir. On Yıllık Eğitim Seferberliği denilen 222 sayılı kanunla girilen iş de derde devâ değildir. Hatta onbeş yıl sonrası için varılması düşünüldüğü anlaşılan netice bile memleketimizin eğitim davasını halletmeye elverişli değildir. Bazılarının karamsar görünüşü bu müşahadeyi izah etmeliyim.

Eğitim işi üzerinde söz söyleyen her çocuğa ilk öğretimi sağlamayı hedef yapmakla yetinmek olmaz. Yani şimdiki şekilde beş yıllık ilk okul, artık nilletçe kalkınmak için yetmez.

Köyde kalacak, ömrünün sonuna kadar orada yaşayacak insanlara bu beş yıllık eğitim ne kazandırır? Okuyup — yazma, biraz coğrafya — tarih, yurt bilgisi, biraz hesap bilgisi. Köylü gencin hayatını kazanması, modern usullerle tarım yapması için bu kadarlık bilgi ne işe yarar?

Yurdumuzda uyanıp kalkınma istek ve gayretlerinin başlangıcı yüzelli yıl öncedir. Bu kadar zaman geçtiği halde hâlâ dünyanın ileri milletleri arasında yer tutamamış olmamızın başlıca sebebi topluluğumuzun asıl çekirdeği olan büyük halk kitlesini, köylü milyonları ortaçağ karanlıklarından kurtarıp Yirminci yüzyılın aydınlığına çıkaramamış olmamızdır. Eldeki Beş Yıllık Kalkınma Planı, On veya On Beş Yıllık Eğitim Planları da, bu bakımdan, Türk ulusunun ana davası olan, milyonların eğitimini işini yaşadığımız devrin isteklerine göre çözülebilecek nitelikte değildir. Beş Yıllık Planın uygulanma dönemi tamamlandığında ilk okullarda beş milyona yakın çocuk kayıtlı olacaktır. Öngörüldüğü. Bu hesaplara her yıl 900 bin ilâ 1 milyon çocuk ilk okul diploması alacak demektir. Bunlardan acaba kaçını daha yukarı seviyede eğitim görebilecek? Beş Yıllık Plana bakılırsa, sadece 150 veya 160 bin kişi her yıl Orta okul seviyesindeki öğrenim yerlerine girebilecektir. Şu halde her yıl geriye kalan yediyüzelli ilâ sekizyüz bin kadar genç bütün ömründe beş yıllık eğitimden başka bir öğrenim göremeyeceklerdir. Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulanabildiği, onun işaret ettiği hedefe varılabildiği takdirde bile bu böyle. On beş yılın sonunda ise, ilk okullarımızdan bir buçuk milyon çocuk her yıl diploma alacak. Bunlardan sadece 210 bin kadar orta seviyedeki öğrenim kurullarında yer bulabilecek. Demek ki on beş yıl sonra, yani eğitim seferberliği denilen şeyin sonunda toplumuzun genç yavrularının yüzde 85'ini sadece beş yıllık ilk öğretimle bırakacağız, ancak yüzde 15 kadarına orta veya daha yukarı kademe öğrenimi verebilece-

ğiz. İşte plân veya plânlara bunu vadediyor.

Gözlerimizi sınırlarımızın ötesine çevirdiğimiz zaman ne görüyoruz? Doğuda kalan memleketler müstesna, her yer bizden ileride. Bugün ileride. Eldeki plâna veya plânlara göre, on beş yıl sonra da ileride olacak.

Bu durumda medeniyet kervanı içindeki yerimiz ne yazık ki yarım da şimdikinden farklı olamayacaktır.

Hiç vakit geçirmeden eğitim plânlarını yeniden ele almamız. Önce okur yazar olmaları okutma işini şimdikininkinden bir misli hızlandırmamız. Bunun yanı sıra, bunun kadar önem vererek, eğitim sistemimizi uyarlmalıyız. Milletimizin asıl cevheri olan köylü kitlesini modern hayatın isteklerine göre yetiştirecek okulları kurmalıyız. Köy Enstitüleri bu yolda atılmış en güzel, en yerinde bir ilk adımdır. Eğer 1940'da başlanmış olan o iş baltalanmadan, aralıksız bugüne kadar yürütülebilseydi, şimdi hepimiz geleceğe güvenle bakabilecektik. Yepyeni bir adım atıldığında onun eksik, bozuk yerleri olması tabiidir, hoş görülmez. Köy Enstitülerinin Türk milletinin, Türk köylüsünün yüzyıllardır gülmeyen yüzünü güldürecek kurullar olduğunu anlayarak, ilk yılların beceriksizliklerini hoşça karşılayıp, bu müesseseleri her yıl daha iyi yapacak tedbirler uygulanırsa, şimdi eğitim bakımından kitlenin yaratıcı kuvvet olarak değeri yönünden, hiç bir memlekete gıpta ile bakılmayacak kadar ilerlemiş bulunacaktır. Çünkü, Köy Enstitülerinin ülkesi, her köye hem genel kültür bilgilerini, hem de iş ve meslek terbiyesini, bilgi ve hünerini götürecek öğretmenler yetiştirmektedir. Hedefe varmak için en güzel yollar bulunmuş uygulanmasına da geçilmiştir. Olan oldu, geçmişin hatalarını düzendirip göz yaş dökmeyen faydası yok. Şimdi ne yapılabilir ona bakalım.

Şimdi yapılacak iş, gerçek eğitim seferberliğini plânlamaktır. Türk köylüsünü, milyonlarca halk çocuğunu hem genel kültür edinmiş, hem de mutlaka bir iş, bir meslek, bir sanat öğrenmiş delikanlılar olarak hayata hazırlayacak müesseselerin hiç vakit kaybetmeden temelini atmaktır. Bu yapılmadıkça bütün politikacı edebiyatçı boş öğümler, kendi kendini aldatmalar, palavralar serisi halinde kalacaktır. Kusura kusura bilelim. Kurk'ın Cumhuriyet yılında hâlâ milletin yüzde 65-70 okuyup yazma nimetinden mahrumdur! Demir Perde arkasındaki memleketler de bile artık okuyup yazma bilmeyle meşguldür. Şunu asla unutmayalım: Ekonomide geri kalmış memleket mutlaka eğitimde geri kalmış bir memleket değildir. Türkiye'mizi böyle bir yer olmaktan kurtaralım.

Bakanlar Kurulu gizli istihbarat raporları hakkında bilgi aldı. Millî Emniyet, «Devletin en üst kademelerinde bütünlüğümüz için zararlı elemanlar var» diyor

Olaganüstü toplantı

Öğle akşam Başbakanlığa girip çıkanlar sıkı bir kontrol altına alındı. Günlerden perşembeydi ve Bakanlar Kurulu toplanıyordu. Toplantıyı Başbakan İnönü, Türkiye'nin millî güvenliğini sarsıcı cereyanlar hakkında bilgi edinileceğini söyleyerek açtı. Toplantıda, bakanların yanı sıra, Millî Emniyet Başkanı ve yardımcısı, Genel Kurmay ve Millî Savunma İstihbarat Başkanları ve yardımcısı, Emniyet Genel Müdürlüğü temsilcileri, doğrudan doğruya Başbakanın şahsına bağlı olan istihbarat dairesi ilgilileri, Dış İşleri Bakanlığının istihbarat işleriyle uğraşan yetkilileri katıldılar.

Toplantının öncesi vardı: Haftanın başında Millî Güvenlik Konseyi olaganüstü bir toplantı yapmıştı. Konsey Genel Sekreteri Refet Ürgenalp, toplantının harp halinde, NATO emrindeki savaş gemilerimizin durumu ile ilgili olduğunu söyledi. Gazeteler, mesele askeri diye üzerinde durmadılar. Bir gün sonra Meclisteki CHP. Yönetim Kurulu odasında CHP. Merkez Yönetim Kurulu gruplar yöneticileri birlikte bir toplantı yaptı. Toplantı hakkında da CHP. yöneticileri, «İsterse, siz size konuştuklarımızın hepsini anlatalım, ama yazmayın, bu memleketin iç güvenliği meselesi» dediler. Bir büyük tiraj gazetesi hariç, gazeteler, «Doğu meselesi, Kürdülük davası, Barzaninin durumu» gibi başlıklarla bu toplantıyı da görmemezlikten geldiler. Perşembe akşamı saat 21'e kadar süren Bakanlar Kurulu Toplantısı ise, gazetelerin gözünden kaçtı. Sadece Hürriyet, birkaç kelimeyle toplantıyı aktirebildi.

Kürt meselesi

Bakanlar Kurulu toplantısının da istihbarat yetkilileri, bilgi verdiler, vesikaları açıkladılar. Önemle üzerinde durulan konu, Kürt meselesi oldu.

İstihbaratçılara göre, Abdülhamit devrinden beri Anadolu bütünlüğünü parçalamaya matuf bir takım hareketler, bilhassa Irak'ta vuku bulan son ihtilâlden sonra yeniden ve birden bire hızını artırmıştı. Irak'ta Molla Mustafa Barzaninin yıl-

lardan beri sürdürdüğü Müstakil Kürdistan devleti hayalinin sınırlarımız içinde de bazı taraftarlarının olduğu biliniyordu. Merkezi Pariste olan, Doğu ve Batı Almanya'da şubeleri bulunan Kürdoloji Enstitüsü de çeşitli yayınlarını zaman zaman yurdumuza sokmaya muvaffak oluyordu. Rusya, İran, Irak, Suriye ve diğer Orta Doğu memleketlerinde devamlı Kürçe yayın yapan 16 radyo ise, Doğu Anadolu'da devamlı surette tahrirlerde bulunuyordu. Bu tahrirlere içerden ve dışardan katılanlar vardı. Bir zamanlar alttan alta yapılan kürçülük ve müstakil Kürdistan propagandaları, Molla Mustafa Barzaninin son Irak İhtilâliinden sonra kazandığı kısmî başarı sayesinde iyiden iyiye su yüzüne çıkmıştı.

Yıkıcı ve parçalayıcı propagandalar konusunda geniş ölçüde belge toplayan askeri istihbarat, hükümetin konunun üstüne gereken ciddiyetle eğilmekte geç kaldığı kanısındaydı. 27 Mayıs'tan önceki yıllarda gösterilen büyük lâkaydi, Doğu Anadolu'da millî bütünlüğü müzül parçalayıcı bir gelişmeye yol açmıştı. Doğunun meseleleri üzerine süratle eğilmekte gerekti. Askerî istihbarat sergisini yetkilileri bakanlara haritalar üzerinde, bu konuda bilgi verdiler. Dosyalar açıklandı, propaganda broşürlerinden, iç ve dış yayınlardan örnekler gösterildi. Askerî istihbarat şifrelerinden sonra Millî Emniyet mensupları söz aldılar. Durumu bir kere de onlar anlattılar. Doğu ve Güney Anadolu'da yıkıcı cereyanlar almış yürümüşü. Devlet memurları içinde, parlamentoda ve hatta devletin en üst kademelerinde millî bütünlüğümüz için zararlı sayılabilecek elemanlar vardı. Bunların hareketleri adım adım izleniyordu. Dışarı ile temas kurmuş olanlar vardı. Barzaniye Türkiye'den maddî ve manevî yardım yapıyordu.

Bakanlar bu bilginin ışığı altında, İstanbul'da son zamanlar da yayınlanmakta olan yarı Kürçe yarı Kürçe bir derginin üstünde durdular. Kabinenin hukukçu üyeleri Kürçe yayımlanan derginin durumunu yeni Anayasamıza göre suç olmadığını açıkladılar. Nasıl bir Türk vatandaşı Fransızca, İngilizce veya Almanca dergi ve ya gazete çıkarabiliyorsa, aynı

Başbakan İnönü
O da itham edilmişti

şekilde Kürçe de dergi çıkarılabildi. Kürçe yayımlanıyor diye bir dergiyi kapatmak mümkün değildi. Surt bu yüzden kapatılmağa kalkılırsa, dergiyi çıkaranlar Anayasa Mahkemesine gidebilirler, kapatma kararını kaldırabilirlerdi. Dolayısıyla Bakanlar Kurulunda derginin yayınlanmasına göz yumulmak zorunluğuna orta ya çıktı. Ancak derginin yayınladıklarının dikkatlice takip edilmesi kararlaştırıldı. Şayet bu veya benzeri yayın organlarında, devletin mülki bütünlüğü aleyhinde, müstakil Kürdistan lehinde birşey yayınlanırsa o zaman derhal kanun kovuşturması geçilmesi kararlaştırıldı.

Kabinenin bir takım üyeleri ve daha ziyade Genel Kurmay İstihbarat Dairesi ilgilileri ise, uzun vadede tedbirler üzerinde durdular. Anadolu'nun doğusunda eğitim işlerine hız verme, millî bağları kuvvetlendirme bu tedbirler arasındaydı. Gerçekten Beş Yıllık Kalkınma Planı imkânları dahi zorlanarak, Doğu Anadolu'ya önem verilmesi, bu bölgede okul açılmamış köy bırakılmamalıydı. Bölgeye geniş ölçüde yatırım yapılmalı, yüzyıllardır Doğu aleyhine işleyen dengesizlik düzeltilmeliydi. Bunun için de devletin imkânları gerektiğinde sonuna kadar zorlanmalıydı.

bu işe derhal başlanmalıydı. Bakanlar, parti farkı gözetmeden bu konuda birleştiler.

Gerçekten Irak'taki son gelişmeler ve Barzani hareketi, bankıyla ve korkutmayla çözülemeyecek ciddi meseleler ortaya çıkarmaktadır. Yabancı bakanlar Kürt meselesiyle ilgili yazılarla doludur. Türk basını ise tabii ki bu meselede susmaktadır. Meselâ 9 Nisan tarihli Journal de Genève'de şu yazı var: «Bir Türk şahsiyeti bize, Kürt davasının kendileri için çok ciddi bir mesele teşkil ettiğini, belirterek şöyle dedi: (Kürtler, Türkiyeyi savunmak için ordumuz safında sadıkane çarpıştılar. Halbuki şimdi onlar dışarıdan gelen ayırıcı fikirlerle işlenmektedirler. Bu gerçek bir tehlikedir). Türkiye'deki mesele de İran ve Irak'ta kinin ayıdır.

Bir kavim şeklinde olan Büyük Kürdistanın çevresine giren 5 milyon Kürd'ün 2 milyonu Türkiye, 1 milyonu İran, 1 milyonu Irak, 250 bin Suriye, 60 bin de Rusyada yaşamaktadır. Bu bölgede 4 bin yıldan beri oturan Kürtler VII. yüzyıl da İslamlaştırılmışlardır. Damarlarında Arap ve Türk kanı da olmakla beraber, Kürtler, ırklarının safliğini muhafaza etmişlerdir.

Yani şöyle sönmektedir: «Irak Kürtleri, bütün Kürtlerin büyük bir devlet halinde birleşmesini talep etmemektedirler, ama onların arasında olduğu kadar, Türkiye, İran, Suriye ve Rusyadaki Kürtler arasında da bu fikir gelişmeler kaydetmektedir.»

Le Monde gazetesinde son günlerde yayınlanan bir rapor ta da, Kürt milliyetçiliğinin nasıl geliştiğini «Kendini Kürt hissetmek» başlığı altında şöyle anlatıyor:

«Ana dili, Avrupa menşeli Kürtçe idi, fakat az bildiği Arapça da konuşuyordu. Onu kolayca Iraklı bir Arap sanabilir-diniz.

Her halde, 25 yüzyıllık eski tarih, Kürt aşiretleri, savaşları ve fütuhati, feodal prenslikleri ve Onsekizinci yüzyıl başlarında Kürtlerde milli duygunun uyanışı konusunda bir şey bilmiyordu. Rota köylülerin sağ duyusuna sahip. Tarımsız yola açabilecek bir konuyu kestirip atıyor: (İrkin ne önemi var? Biz kendimizi, benliğimizin derinliklerine kadar Arap değil Kürt hissediyoruz. Milletime, geleceğini dilettiği gibi tayin etmek hakkını veren esas argüman budur.)

Pekaz okuma yazma bilen arkadaşım çağdaş tarih alanını da şaşılacak bilgiye sahip. Bir çok vesilelerle, 1920'de müttefiklerin Kürt milletine bağımsızlık hakkını tanıdıkları Sevri antlaşmasından söz ediyor, sonra da, üç yıl sonra Kürdistan'ın Türkiye, Irak ve İran arasında taksimini kabul eden Lozan antlaşmasına karşı koyduğu infisali belirtiyor.

Rota, 1919 dan 1954'e kadar Bağdat hükümetine karşı sursuzlanan onyedinci Kürt ayaklanması na katılmamıştır. Fakat, Sovyet kuvvetlerinin İran Azarbaycanından çekilmesinden az sonra yakılan geçici Mehabad Cumhuriyetindeki kardeşleri onun emrinde çalışmak üzere 1946'da İran sınırını geçmiştir. (Mehabad destanı)nın kanlı sonunu, onu Kürdistan Demokrat Partisine katılmaya sevk etmiş ve ki, bu da onda, Irak, Türkiye ve İran'daki Kürt isyanları konusunda bildiklerini öğrenmek arzusuyla milli hissi kuvvetlendirmiştir.»

«Ağmaları, köylüler ve emeller, Bağdat, Tahrân, Moskova, Erivan, Londra, İsrail,

Leipzig ve Paris radyolarından yayınlanan haber bültenlerini dinlemek için bir sobanın etrafında toplanıyorlar. Bağdat kurup oturarak, daima dumanı tüten bir semaverden boşalttıkları çayı küçük yudumlarla içerek, iki yayın arasında politikayı tartışıyorlar. Yabancı memleketlerdeki hayat şartları konusunda bana bol bol sorular soruyorlar. Genel olarak soruların başında toprak mülkiyeti geliyor. Fransa'da Ağa ile köylüler arasındaki münasebetler nasıl nizamlanmıştır? Toprak ürünlerinden «Şeyh» in aldığı hisse nedir— Vergiler yüksek midir?

İçlerinden biri bana, General Kasım'ın tarım müstahsililerine fazladan yüzde on nisbetinde bir vergi tahmil etmiş olduğunu izah ediyor, ayaklanmada bu tedbirin de dahil olmuştur. Bir diğeri de, tarım reformunun, bu reformdan faydalananların durumunu düzeltmemiş olduğunu söylüyor. Zira bunlar Bağdat Hükümeti tarafından eski arazi sahiplerine tazminat ödemeye mecbur tutulmuşlardır. Çeşitli vergiler

ları yapmalarını vadettiğini yaymaktadır.

Bütün bu tahrikler ve dış gelişmeler, ciddi bir meselenin mevcudiyetini ortaya koymaktadır. Meseleyi yok saymak durumu değiştirmez. Meseleyi kabul edip, soğukkanlılıkla ve bilgili şekilde gerekli tedbirleri almak zamanı artık gelmiştir.

Devletin gizli istihbarat işlerini yürütenler bakanlara ikinci olarak son yıllarda, bilhassa DP. devrinde yurdun dört bir tarafında olmuş yürümüş olan Nurculuk konusunda bilgi verdiler: Nurcular çok sinsiye çalışıyor. Faaliyet sahaları ise gittikçe genişliyordu. Bunların emelleri dini esaslara müstenid bir devlet kurmak İslam İttihadi ile konfederasyon teşkil etmektir. Almanyada dahi Nur talebeleri vardı ve bunlar Türkiye'deki Nurcular ile devamlı temas halindeydiler.

Bakanların bu izahattan sonra aldıkları son bilgi de komünizm faaliyetleri konusunda oldu. Askeri istihbarata göre Türkiye'de geniş ve müessir bir

fa, fişmekâncanın evine de beş defa gitmişti.

Teşkilâtın fazla vehham idarecilerinden bazılarının, sayıp döktükleri isimler arasında öyleleri vardı ki, bu isimlere isnad olunan fiiller karşısında bakanlardan bazıları dayanamadılar ve Milli Emniyetçilere, bundan böyle deli diye gösterdikleri şeylerin daha akli başında seyler olmasını hatırlatmak zorunda kaldılar. Üstelik bu ihtar yapmak zorunluğunu duyanlar arasında dar ve muhafazakâr görüşlü yaşlı bakanlar bile vardı. Yaşlı bakan, «Bu kadar sudan delillerle, bir adamın dışarıyla irtibatı bulunduğunu ileri sürülemez» diyordu.

Fişçiler, Sosyalist Kültür Derneği yöneticileri üzerinde de uzun uzun durdular. Yöneticileri, şu şöyle, bu böyle diye sınıflandırdılar. Emniyetçilere göre, Derneği komünistler ele geçirmek için çabalarlanmış, fakat samimi sosyalistler duruma hâkimmiş...

Bu açıklamalar karşısında B.M.M. nin 19.11.1951 tarihli açık oturumunu hatırlamaya

Milli Güvenlik Konseyi Hükümeti uyardı

o kadar tahammül edilmez hale gelmiş ki, köylüler yeni elde ettikleri toprak parçasından vazgeçerek eski köle hayatlarına dönmeyi tercih ediyorlarmış.

Haladın köyleri başka türlü tepki göstermişler. Kiralanmış adamlardan kurulu bir çetenin desteklediği Ağa'nın ürünlerinin üçte ikisini ellerinden aldığını anlatıyorlar. Bu utanç verici istismardan nihayet usanmış köylüler, ellerine silâhlarını alarak, Ağayı İran'a kaçırmaya mecbur etmişler. Şimdi artık onun bütün toprakları köylülerindir.

Bununla beraber, genel olarak Irak Kürdistanı ayaklanması, genel bir köylü isyanı halini almamıştır. Filhakika General Barzani hareketinin, her türlü sınıf mücadelesi dışında, merkezi Bağdat hükümetinin mukavemetini zayıf düşürecek, bir milli karakter muhafaza etmesine dikkat etmiştir.

Yine de, gecenin geç saatlerinde, can çekişin odun ateşininin etrafında toplanmış köylüler, çetecilerin kahramanlık türküsü olan (Ey Rağulb) i veya aşadaki sözlerle başlayan, köylülerin ihtilâl türküsü olan (Hazadi Khwein) i söylüyorlar: «Ağalar ve beylerin oğulları iççilerin kanını emiyorlar.

Bütün milletlerle yan yana, müşterek düşman: İstismarcılara, karşı mücadele edeceğiz.»

Bu arada, ecnebi radyolar, özellikle Demir Perde radyoları, kıskırtıcı yayınlarına kesif şekilde devam etmektedir. Bu radyolar, Irak, Türkiye ve İran temsilcileri arasında gizli görüşmeler yapıldığını, Irak, Kürt aşiretlerine karşı açıkça harbe başlarsa, Türkiye'nin, Bağdat Hükümetine sınırlarını kapatmayı ve silâhli kürt müfrezelerinin buldukları yerleri meydana çıkartmak için Türk Uçaklarının keşif uçuş-

komünizmin faaliyet yoktu. Gerçi komünistler vardı, ama bunlar lokalize durumdaydı. Ne var ki bunlar aşırı sağ ile el ele verip, memleketin dört bir köşesine yayıldıkları ve çok kuvvetli oldukları havasını telkine çalışıyorlardı. Bunda ise mesele şimdiki zamanlarda geniş ölçüde muvaffak olmuşlardı. Sağlıkları az olduğu halde kesif bir propaganda ve faaliyet gösteren komünistler, askeri istihbaratın değil ama, Milli Emniyetin verdiği bilgiye göre Parlamantoya kadar sokulmuşlardı. Milli Emniyet kayıtları ve Meclisteki Komünizmle Mücadele Komisyonu incelemelerine göre, komünistler siyasi partilere de sızmasını bilmişlerdi. Hemen her partide en azından birkaç komünist vardı. Gene Milli Emniyete göre Millet Meclisinde ve Senatoda sayıları beş olarak tesbit edilmiş komünist veya ileri sol politikacı vardı. Bazı tabii senatörler bunlarla sıkı temas halindeydi. Milli Emniyete göre, Parlamantoda bunların dışındaki samimi sosyalistler de varmış. Muhalefete geçtiğinde, kapalı Meclis oturumunda bizat İnönü için bile «komünist» damgasını yapıştıran Milli Emniyetçiler, Bakanlar Kurulunda da bu sıfatı bol bol sağa sola dağıttılar. Adlar sıraladılar, bir partinin idaresinin tamamen komünistlerin eline geçtiğini, bu partiyi aştan veya alttan destekleyenlerin içinde pek çok komünizm suçundan mahkûm olmuş kimselerin bulunduğunu söylediler. Emniyetçiler bir takım profesörleri, gazetecileri, ilim adamlarını ve politikacıları adım adım takip etmişlerdi. Milli Emniyete göre bunların hepsi komünistti. Hepsinin yıkıcı bir takım davranışları vardı. Falan filancanın evine üç de-

imkân yok. Gizli Oturum, devrin Başbakan Yardımcısının, «Nice memleket aydını böyle seylere geçirilerek, yıllarca sebpsiz, lüzumsuz yere Milli Emniyetin tükibine mâruz bırakılmıştır» sözleri, henüz hafızalarda tazeliğini muhafaza eden ken yapılmış ve oturumda Milli Emniyetten Hâkim Hidayet izahat vermişti. Milli Emniyete göre, İnönü, komünistlerin baş hâmisiydi. Hâkim Hidayet, o cehdede «Cumhurbaşkanı Hazretlerinin himayeleri sayesinde, komünistlerin Milli Eğitimi ve devletin yüksek kademelerini nasıl ele geçirdiklerini uzun uzun anlatmıştı.. (Bak: YÖN. Sayı 3)

Bugün Milli Emniyetin, samimi olan sosyalist, olmayan sosyalist gibi tefrikler yapmak suretiyle, eskiye nazaran biraz mesafe aldığını görmekteyiz. Fakat bu son derece yetersizdir. Komünizmin ve Sosyalizmin ne olduğu henüz anlaşılmasından uzak. Bakanlar Kurulunun son toplantısı, bu yetersizliği açıkça ortaya koydu. Bu durumda, Anayasaya ve hürriyete gerçekten inanmış bir hükümetin görevi, Mc Cart-hy gösterilerine kendini kapatmak yerine, Komünizmle mücadele için ciddiyete kavuşturacak şekilde, istihbarat işlerini düzenlemektir. Sanırız ki, Milli Güvenlik Teşkilâtının vazifesi, Türkiye'nin kalkınması ve ileri gitmesi için çaba gösteren memleket düşündür ve yazarlarının peşinde zaman öldürmek değil, komünist ajanlarını ortaya çıkartmak ve yakalamaktır. Hiç şüphesiz Moskova ajanları, Türkiye'de de faaliyet göstermektedir. Bu ajanlar, rahat çalışabilmek için herhalde, «Biz Sosyalistiz» diye ortaya çıkmayacak kadar zekâ ve tecrübe sahibi insanlar dir. Meselâ Nurcu maskesi altında, Sovyet emellerine hiz-

met etmek, çok dana koyay ve daha müessir olsa gerektir. İstihbarat teşekküllerinin görevi, bu hâinlerle ve satılmışlarla uğraşmaktır. Yeraltı faaliyetlerini, gözler önüne sermek, Apaçık ortaya çıkıp, fikrini söyleyenlerle vakit kaybetmek, bu teşekküllerin görevi olmamak lâzım gelir.

Bakanlar Kurulu, bütün açık lamaları dinledi ve 23 Nisan Bayramından hemen sonra tekrar toplanıp açıklamalarını ışığı altında tedbir almaya karar verdi.

Meclis çalışmaları

İşçi kanunlarının görüşülmesi çok monoton geçiyor. Kürsiye önce AP adına eski sendikacı Sa'im Kaygan çıkıyor. Komisyon Başkanı yardımcısı iken ses çıkarmadığı tasarıları ver yansın ediyor, sonra da Türk - İş tarafından hazırlanmış değişiklik önermelerini virgül değiştirme.en Başkanlığa veriyor. YTP sözcüsü Orhan Apaydın da, çok defa Türk - İş görüşlerini savunmakta, fakat daha kaliteli tenkidler yapmakta dir. CKMP. ve MP. adına da hemen her seferinde aynı hatipler kürsiye çıkmakta, ufak bazı itirazlarla tasarıyı desteklediklerini belirtmektedirler. Komisyon üzcüsü Coşkun Kirca ise, boş soralara çok uzun nutuklar atmakta ve tasarıyı övmektedir.

Patron gözüyle tenkidler, Zeyyat Kocamehi (YTP), Zeynel Gündoğdu (CHP) ve bazan da Aydın Bulak (CHP) gibi kimselerden gelmektedir. Her iki çeşit tenkidleri Çalışma Bakan Bülent Ecevit kolaylıkla cevaplandırmakta ve sık sık «Batı ülkelerinde bundan daha ileri hükümler gösterbilir misiniz?» demektedir Ecevit'in bu meydan okumasına karşı çıkacak babayışit henüz görünmedi. Sonra sıra maddelerin oylanmasına gelmektedir. Karma komisyon, Türk - İşle yapılan anlaşmaya uyduğunu belirtmekte ve madde oylanmaktadır.

Türk - İş'in temsilcileri, Kordip komatige ayrılmış balkondan, bu oyunu dikkatle izlemektedir. Ne var ki oyun, milletvekillerini pek ilgilendirmedi. Çoğunluğu sağlamak bir mesele. Başlangıçta tasarıların her gün aralıksız görüşülmesi kararlaştırılmıştı. Bu olmadı. Haftada üç gün 14 - 19 arası toplanmaya rıza gösterildi. Fakat bu da güç yürüyor.

Geçen hafta bu ilgisizliğin günahını CHP ye yüklemek için AP li Başkan yardımcısı Ferruh Bozboylu, Çalışma Bakanını bir ara salondan kaybolmasını fırsat

Bülent Ecevit Meydan okuyor

bilerek, otu si gün AP li basın, «CHP işçi kanunlarının görüşülmesini baltalayor» diye başlık attı. CHP basını ise, İşçi Kanunlarının çıkarılması sabote eden AP li Başkan yardım eline ver yansın etti.

Gerçi iş tüzüğü 87. maddesi, «Bakan olmadan tasarı görüşülmez» derdi. Fakat Bakanların da, her halde tuvalete gitme hakları vardı.

İleri işçi kanunları

Mecliste işçi kanunlarının görüşülmesi, büyük bir ilgisizlik içinde, fakat işçilerin lehi ne sürüp gidiyor. YÖN'ün geçen sayısındaki tahminler doğru çıktı ve ileri bir Sendika Kanunu, Mecliste kabul edildi.

Yeni kanun, senatoda bir de değişiklik uğramazsa, işçilere bellibaşlı şu avantajları sağlıyor:

1. Sendika yöneticileri, tam teminata kavuşturulmuş, işverenlerin işten çıkartma tehdidiyle, yöneticilere baskı yapılması önlenmiştir.

2. İş yerlerinde, sendika temsilciliği, gerekli garantileriyle birlikte kabul edilmiştir.

3. Milletlerarası sendikalara serbestçe katılma sağlanmıştır.

4. Ticaret serbestisi elde edilmiştir. Sendikalar, amaçlarını gerçekleştirmek için, kâr dağıtım hakkı şartıyla, serbestçe ticari faaliyette bulunabilecekler, kooperatifler kurabileceklerdir.

5. 16 yaştan itibaren işçiler, sendika üyesi olabileceklerdir.

6. Aidat serbestisi ve dayanışma aidatı sağlanmış işverene aidatı kesme mükellefiyeti yüklenmiştir.

7. Siyaset yapma tehdidiyle, sendikaların baskı altında tutulması önlenmiş, yasak siyasi faaliyetler tehdidi şekilde sayıarak, mesele vuzuha kavuşturulmuştur. Partilerden para alıp vermemek, sendika olarak parti içinde yer almamak, parti isimli sendika kurmamak şartıyla, sendikalar siyasetle ilgilenemezler.

8. Sendikacılığın, iş kolu ve iş yeri esaslı üzerine teşkilatlanması ilkesi kabul edilmiştir.

Kabul ettirilemeyen hususlar, Çalışma Bakanlığınca bilanço verme keyfiyeti ve iş kollarının Çalışma Bakanlığınca tesbiti oldu. Fakat bilançolar, Genel Kurulda açıkça ortaya konduğuna göre, bu pek önemli mahzur olmasa gerekir. İş kollarının tesbitinde ise, Çalışma Bakanlığının, sendikalarla işbirliği yapma politikası devam etmediği müddetçe, mesele yoktur.

İşçiler için ileri bir kanun kabul edilmiştir. Bununla beraber, Anayasa hükümlerinin ışığında bir Sendikalar Kanununa ihtiyaç olmadığımız ileri sürenler eksik değildir. Meselâ TİP bu görüştedir. Bu görüş bize pek realist gözüküyor. Bir sendika kanunu olmadık takdirde, sendika faaliyeti Meclis Kanun ve Cemiyetler Kanunu hükümlerine göre düzenlenecek, bu da sendika faaliyetini çok güçleştirecekti. Siyasi partiler gibi, alelade bir derneğin çok farklı olan sendikaların faaliyetlerinin ayrı bir kanunla düzenlenmesi zaruridir ve bu işçilerin yararına dir. Yeter ki Sendika Kanunu, işçi menfaatlerine uygun şekilde hazırlanmış olsun, yeni kanun

lamıştır.

Şimdi sıra Toplu Sözleşme ve grev kanununa gelmiştir. Bu satırlar yazılırken tasarı görüşülmekteydi. 17. maddeye kadar gelen görüşmelerde işçiler, toplu sözleşmenin meslek kategorilerine göre de yapılması önliyerek, sendikacılığın gelişmesini baltalayacak önemli bir mahzuru kaldırtmayı başarmışlardır. Meslek esasına göre toplu sözleşme, için niteliği icabı sadece hava ve deniz ulaştırma işlerinde yapılabilecektir.

İşçiler, şimdi belli başlı şu meseleler üzerinde durmakta - dırlar:

1. Bakanlar Kurulunun grevi tehiri yetkisini kaldırtmak veya hiç değilse daraltmak Asgari talep, «Beklenen grevlerin durdurulmasının önlenmesi ve karar hakkında Danıştaya iptâl davası açılabilmesidir.

2. Grev esnasında işyerini terk mecburiyeti kabul edilme li, işverenin çalışmak isteyen işçileri çalıştırabilmesi önlenmelidir. Çalışma serbestisi, ta nımsa bile, grev yapan işçilerin buna rıza göstermeyecekleri aş kârdır.

3. Yukarıdaki maddeyle ilgili olarak, grev bekçilerinin sayısına tahdidi kaldırılmalıdır.

4. Grev oylaması kaldırılmalıdır.

5. Kanun dışı grev veya kavta katılan işçilerin cezalandırılması hükmü değiştirilmeli, sendika yönetim kurulları ve işveren vekillerinin cezalandırılması ile yetinilmelidir.

6. Grevin gerektirdiği hareketler dolayısıyla, bu kanunda ki cezalar uygulanacaktır. Fakat cezalar çok ağırdır, hafifletilmelidir.

Bunlar da sağlanabilirse, işçilerimiz tatminkâr bir toplu sözleşme ve grev kanununa kavuşacaklardır.

Bazı çevreler, lokavta karşı cephe almadığı için, Türk - İş'i şiddetle tenkit etmekte, lokavtin grev gibi Anayasanın tanıdığı bir hak olmadığını belirtmektedirler. Gerçekten, lokavt grev hakkının karşılığı değil - dir. Grev hakkı, ekonomiyi idare etmenin işverene sağladığı üstünlüğün karşılığıdır. Fakat memleketimizde, 15 yıldır, lokavt yanlış olarak grev hakkının karşılığı gibi gösterilmiş, «Lokavt olmazsa, grev de olmaz» denmiştir. Bu yaygın kanaati, bir çarpıda değiştirmek mümkün değildir. Tasarıda şimdilik, «Kasıtlı lokavtlar» yasaklanmıştır. Eğer lokavt tabikatta işçi menfaatleri aleyhine teşvikli bir gelişme gösterirse, işçiler lokavtin kaldırılması için mücadele vermeliydiler. Nitekim Batı ülkelerinde de lokavt gittikçe sınırlandırılmakta ve hatta fiilen yasaklanmaktadır.

İran basınında bile...

Cumhuriyet Hükümetlerinin statükocu gidişi artık İran basınında bile tenkit ediliyor. İşte «Kayhan International» gazetesinde çıkan «Türk Muamması» adlı yazının sonuç kısmı: «Türkiye şimdi ihtilâl sonrası havasından çok, ihtilâl öncesi havasına bürünmüştür. Yalnız her anlamda bir ihtilâl, sosyal reformları ve ekonomik gelişmeyi sağlayabilir.»

İhale soygunları

Memleketimizde devleti soymanın yollarından biri de, inşaat ihaleleridir.

İlanı yapılan bir ihaleye girebilmek için, müteahhütlik belgesi, makine parkı, teknik personel, mali yeterlik gibi belgelere sahip olmak gereklidir. Müteahhütler bu belgelerle müracaat ederler ve ihaleyi yapan teşekkülden iştirak belgesi alırlar.

İş bu safhaya gelince, devleti soyma faaliyeti başlar. Adına organizatör denilen İstanbul Teknik Okul mezunu, orta boylu düz kır saçlı bir mühendis faaliyete geçer. Organizatör, ihaleye iştirak edecekleri toplar. Bu toplantıda ihaleyi alacak olan kimseler ile onun öteki müteahhütlere ve organizatöre ödeyeceği sus payı

İlyas Seçkin
Soygun nasıl önlenir

tesbit edilir. Meselâ toplantıda yüzde 30 kurulabilecek bir işi, yüzde 10 kurma kararı alınır. Böylece devlet yüzde 20 oranında soyulmuş olur. Bu yüzde yirminin yarısı veya üçte biri, diğer müteahhütlere ve organizatöre paylaşılır. Herkes memnundur. Bu soyguna katılmayıp, serbest rekabetin işlemlerini isteyen müteahhütler ise, karaktersiz sayılır. Soygunun hazineye her yıl asgari 100 - 200 milyon liraya mal olduğu tahmin edilmektedir.

D.P. devri NATO ihalelerinde bu yoldan büyük soygunlar yapılmıştır. Aynı yüz karası hal, bugün de sürüp gitmektedir. Meselâ Kayseri hava meydan ihalesi, normal olarak 6-700 bin sterline verileceken, bir milyon sterlin fazlasıyla ihale edilmiştir! İş alan müteahhüdün, ihaleye katılan diğer müteahhütlere ve organizatöre 3 milyon lira parası dağıttığı söylenir. Yine NATO işlerinde C sınıfı inşaat, inşaatı almak için 400 bin lira sus payı dağıtmak gerektiği bilinir. 1962 yılı okul inşaatı ihalelerinde, yüzde 5 ilâ 7 tenzilatla yetinmek için, 150 - 200 bin lira parası verdiği anlatılır.

Ne gariptir ki bu organizatörü Bayındırlık Bakanlığında herkes tanır. Soygun organizatörü, her ihale zamanı sıkılmadan dâirelere uğrar ve iştirak belgesi alanları idareden öğrenir.

İşin çok daha garibi, idarenin bu kazık fiyatları nasıl kabul ettiği. Meselâ 1 metre küp hafriyat normal 10 lira iken, 60-70 lira, 1 metre küp beton 80-90 lira iken 3-400 liraya satılır. 1 metre küp stabülze dolgu 25 - 30 lira iken bu işler de 150 liraya verilir. Anlamak mümkün değildir.

Bugün de sürüp giden soyguna nasıl çare bulunacak? Bu soygun organizasyonunu önlemenin

ve herkesin tanıdığı organizatörü lâik olduğu yere göndermenin bir yolu yok mudur? Sayın Bayındırlık Bakanından soruyoruz.

S. K. D. de bu hafta

Sosyalist Kültür Derneği'nin haftalık sohbet toplantıları, başlangıçtan beri uyanan ilgi havası içinde devam ediyor. Bu Cumartesi günü Derneğin «Ziya Gökalp Caddesi, No. 28/1» adresindeki genel merkezinde yapılan toplantının konusunu «İktisadi Kamu Teşebbüslerinin yeniden düzenlenmesi» idl Haftanın konuşmasını, 27 Mayıs 1960'dan sonraki reorganizasyon çalışmalarında büyük ölçüde rol oynayan ve Sosyalist Kültür Derneği'nin kurucularından olan Erhan İşil yaptı.

Devlet işletmeciliğinin kısa bir tarihçesiyle başlayan konuşma 1938 yılında yürürlüğe konan sistemin, zamanla nasıl çığırından çıkarıldığını, hangi cep helerden aksamağa başladığını ortaya koydu. Ondan sonra, sıra, sistemi yanlış saptamalardan ayıklamak ve daha rasyonel bir devlet işletmeciliğine gitmek için uzmanların teklif ettikleri çözümlere geldi. Bu arada, bütün bu tekliflerden sonra ortaya konan kanun tasarılarının beklenen çözümleri getirmediği belirtildi. Sohbet toplantısı sırasında sorulan sorular, iktisadi devlet teşebbüsleri konusunun ne derece geniş bir kütleyi ilgilendirdiğini ve çoğunluğun bu konuda hayli teknik meselelere incek kadar meseleyi yakından izlediğini gösterdi. Erhan İşil tarafından aydınlatılan noktalar ve meselelerin türlü veçheleriyle ilgili tabii, hazır bulunanları ister istemez şu sonuca götürmekteydi: «Devletçilik, Türkiye'nin iktisadi kalkınması, bu amaçla hem verimli, hem de sosyal adaletle uygun yollardan sermaye birikimi yapılması için tek çıkar yoldur; ancak devletçiliğin kendinden beklenenleri gerçekleştirilebilmesi bunun halkçı bir politikanın aracı olarak gerçekleştirilmesine bağlıdır. Kalkınmada özel teşebbüs felsefesine inanarak bir idarenin elinde, devletçiliğin ters sonuçlar doğurması ve kamu parasını özel menfaatlere peşkeş çekmesi gibi tehlikelerle karşılaşılacağı muhakkaktır. Öte yandan, sosyalizme inananlar, halkçı bir politikanın en etkili aracı olan iktisadi kamu teşebbüslerini teşkilât, işleyiş ve davranış bakımından ıslah etmenin yolları üzerinde önemle durmalıdırlar.»

Böylece, Sosyalist Kültür Derneği'nin son toplantısı, meseleleri iyi bilen bir teknisyenin ortaya koyduğu vakıalar yoluyla sosyalist çözümlerin felsefesine varmak bakımından çok ilgi çekici oldu.

Gereğe, balıkçılığı teşvik. Hükümet, şimdi bu gerekçeyle hazırlanmış Deniz Ürünleri tasarısını inceliyor. Tasarı, turizmi teşvik teklifleri gibi, çok geniş ithalât muafiyetleri tanıyor. Ama Yusuf Yazar ve Ali Tansever gibi bir iki ağamanın yararına çalışan balık piyasasının sömürgeci yapısını değiştirmek için en ufak çaba gösterilmediğinden cömertçe tanıyan muafiyetler ağaları zengin leğirmekten öteye gitmeyecek. Tasarıya tek itiraz, 1961'den önce balıkçı ağalarının soygunculukları hakkında makaleler yayımlayan Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'ten geldi. Ecevit, «Üç beş ağayı zengin etmek için imza atmam» diyerek, tasarımı imzalamayı reddetti. İşvarlar sonunda da Çalışma Bakanı, cömertçe bahşedilen mu-

afiyetler, «yalnız kooperatiflere tanınmak şartıyla» tasarımı zengin edici tasarıları rahatlıkla hazırlayanlar söz sahibi oldukça ve ağalar öldükçe kooperatifler de doğru dürüst işleyebilecek mi? Başka alanlardaki kooperatifler, kendilerinden beklenenleri verebiliyorlar mı? Kooperatifler uzun zaman meselâ fındık ağalarının ve işbaşında kalabilmek endişesiyle, onların gözlerinin içine bakarak yöneticilerin elinde bırakılmadı mı? Davâ her şeyden önce, Türkiyeyi kimlere dayanarak idare edeceğiz davası. Bugünkü düzenden faydalananlara değil de, gerçekten halka dayanacaksa, önce köklü reformlarla sosyal ve ekonomik yapıyı halk yararına işler hâle getirmek lâzım.

28 Nisan gençliği

Üniversiteler, üçüncü yıldönümünde 28 Nisanı ve hürriyet şehidi arkadaşlarını anmaya hazırlanıyorlar. İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Başkanı Yüksel Burğutoğlu, 28 Nisan programını bir basın toplantısında açıkladıktan sonra, gençliğin genel tutumunu şöyle belirtti:

«Bütün memleket menfaatini düşünen aydın kişiler gibi biz de bunu söylemek isteriz ki Türkiye'nin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmesi için Atatürk ve 27 Mayıs devrimleri ışığı altında iktisadi ve sosyal reformlara girişmesi ve bu reformların yapılabilmesi için de mutlak bir huzura ihtiyacı vardır.

Anavatanı kendi çıkarları için parçalamaya çalışacak olan her türlü siyasi ve gayri siyasi teşekküllerin ve faaliyetlerin karşısına da olduğumuzu önemle belirtmek isterim. Gençlik bu konu üzerinde de hassasiyetle durduğunu son 20 Mart mitingi ile göstermiş millet mukadderatını hiçe sayıp şahsi menfaatlerini düşünerek milletini viedanında mahkûm etmiş olduğu bir siyasi teşekkülür. Oyu nu avlamaya çıkan politikacılara son dersini vermiştir. Bundan sonra yapılacak yanlış bir tutumun mes'ulleri gençlik olmayacaktır.»

Gençliğin, gericilerin, komünistlerin, faşistlerin, ünmetçilerin, rnkçuların faaliyetine müsaade etmeyeceğini belirten Burğutoğluna bir gazeteci «gazete taşlanmasını tasvip ediyor musunuz?» diye sordu. Fakat arzu ettiği cevabı alamadı. Gazete taşlanması, süphe-siz hoş bir şey değildi. Ama gençliğin kendisine karşı ve devamlı iştiracı organları susturmaya hakkı yok muydu?..

İzmirli devrimciler

İzmir Devrim Ocağı basın toplantısı, devrimciliğin artık geçmişi muhafazadan ibaret bir muhafazakârlıktan kurtulup, gerçek anlamını kazandığını ortaya koyan sayısız örneklerden biri oldu. İzmir Devrim Ocağı Başkanı Haluk Baykent, «Memleketin bir menfaat kapışma fırtınası içersin de mahvolmasına göz yumamayız. Memleketi karantik arzulu politikacıların pençesinden kurtarmak isteyen devrimci, ilerici aydınları daha çok birleşmeye daha çok halkla kaynaşmaya çağırıyoruz» diyerek, günün meselesini en doğru şekilde ortaya koydu. Önüne geleni komünistlikle suçlandırma gaffeti konusunda da İzmir Devrim Ocağı şöyle diyor: «Yurt sorunları üzerinde düşünen ve sorunlara çözüm arama yolunda çalışanları, kendi kişisel çıkarlarına karşılık diye komünistlikle suçlandırmak vatanseverlik değildir. Her devrimci fikre, ilerici aydınlar komünist damgasını basmak, komünizm'in en etkin şekilde propagandasını

Deniz ağaları

Gereğe, balıkçılığı teşvik. Hükümet, şimdi bu gerekçeyle hazırlanmış Deniz Ürünleri tasarısını inceliyor. Tasarı, turizmi teşvik teklifleri gibi, çok geniş ithalât muafiyetleri tanıyor. Ama Yusuf Yazar ve Ali Tansever gibi bir iki ağamanın yararına çalışan balık piyasasının sömürgeci yapısını değiştirmek için en ufak çaba gösterilmediğinden cömertçe tanıyan muafiyetler ağaları zengin leğirmekten öteye gitmeyecek. Tasarıya tek itiraz, 1961'den önce balıkçı ağalarının soygunculukları hakkında makaleler yayımlayan Çalışma Bakanı Bülent Ecevit'ten geldi. Ecevit, «Üç beş ağayı zengin etmek için imza atmam» diyerek, tasarımı imzalamayı reddetti. İşvarlar sonunda da Çalışma Bakanı, cömertçe bahşedilen mu-

yapmaktır.

Basın toplantısı, bir saatin aydınlatıcı görevi çağırın şu sözleriyle tamamlandı:

Doğru değil aydınlatıcı bırakmak Kibrit çöpleriyle oynamaya...

Sendikacılıkta hizipleşme

Yeni devrede, demokratik bir şekilde olmak şartıyla, sendika birliği ve bütünlüğü en önemli bir mesele olarak ortaya çıkıyor. Fakat sendika liderleri arasında hizipleşmeler ve çatışmalar, normal demokratik mücadele hudutlarını aşarak, telâfisi mümkün olmayan bölünmelere yol açıyor. 320 Sendika liderinin Ankara toplantısında bunu gördük. TİP fi Sendikacılar ile TİP'e karşı sendikacılar bu toplantıda, sendikacılığın ötesinde amansız bir hesaplaşmaya giderek, üzücü olaylara sebebiyet verdiler. Bundan sonrası, her iki taraf ta sorumludur. Şu veya bu partiye karşı duyulan sevgi veya antipati, sendika birliğini ve sendikacıların ortak aksiyonunu baltalamamalıdır.

Bu üzücü gelişmelerin son bir örneği, İzmir Devlet Su İşleri Sendikasının yıllık kongresinde gördük. Kongre, TİP taraftarları ve aleyhtarları arasındaki çekişme şeklinde geçti. Süleyman Karaman gibi bir takım işçiler. Sendika Başkanı Mevlüt Kenan Acmaz'ı 'İşçi Partilidir' diye suçlamaya kalkıyorlardı! Mehmet Karamaraş, 'Başkan Tahir Öztürk 'İşçi Partilidir, Solcudur' diyerek, DSİ'nin Yapı-İş Federasyonuna itihakını önlemeye çalıştı. Bereket, Yapı-İş Federasyonu temsilcisi Süreyya Denizel, o humlu bir konuşma yaparak bu boş ve işçinin zararına olan çekişmeleri unutturabildi. Denizel, şöyle diyordu: «Biz 16 yıldanberi sendikacılık oyunu oynadık. Sendikalar daha kısa bir zaman önce, birer rica müessesesi hâlindeydiler. 27 Mayıs Anayasası ile gerçek sendikacılığa girmeye başladık. Sendikacılığımız, politikanın üstündedir. Kaybedilecek zamanımız kalmamıştır. Türkiye'de ki 500 sendikamız 16 büyük sendika hâline gelmesi şarttır. Türk-İş bizi mühür sultanlarımızın taziyeli altında, 16 Sendikayı 28'e çıkardı. İşçi ancak büyük kitleler hâlinde toplanırsa, bir araya gelirse haklarını en iyi şekilde koruyabilir. Birleşmezsek gerçek sendikacılıktan mahrum olacağız.»

Bu sözler tesirini gösterdi ve D.S.İ. Sendikası, Yapı-İş Federasyonuna katılma kararını aldı.

Muayenehaneler Niçin Kapanmalı?

Hacettepe Tıp Merkezinin, ikinci bir tıp fakültesi hâline gelmek maksadıyla, giriştiği taarruz. Ankara Tıp Fakültesini nihayet uyardı ve Fakülte Genel Kurulu, profesörlerin muayenehanelerini kapatması ve öğretim üyelerinin Anadolu'da kurulacak fakülteelerde görevli olarak çalışması kararını aldı.

Sosyal bir görüşten hareket etmekle beraber, ileri kapitalist ülkelerdeki benzerleri gibi iyi işleyen Hacettepe Tıp Merkezi, sağlığı yüksek ücretler sayesinde bekimlerinin muayenehane açmasını önüyor ve onların meslekte yükselmesini Anadolu'da belli bir süre bulunmasına bağlıyor. Bu, Hacettepenin elinde büyük bir kozdu. Gerçekten İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Anamorfilerinden Dr. Yücel Tangün ve Dr. Nuri Kalkay'ın 132 hasta üstadı yaptıkları ilgi çekici bir

Devlet Personel Dairesi ne yapıyor?

Doğan Avcıoğlu

On yirmi yıldır, en çok konuşulan, fakat sadece konuşulan konulardan biri de, Devlet Personel rejiminin ıslahıdır. Bu konuda da, bir çok işlerde olduğu gibi, komisyonlar kurulmuş, yabancı uzmanlar çağrılmış, raporlar ve tasarılar hazırlanmış, ama daha öteye gidilmemiş. Bu arada, ihtiyaçların ve imtiyazlı memur gruplarının taziyeli altında, Devlet Personel rejimi tam bir anarşiye düşmüştür.

Şimdi hükümet, personel rejimi meselesini, geçmiş yıllara nazaran, biraz daha ciddi şekilde ele almıştır: 27 Mayıs'tan sonra kurulan Başbakanlık Devlet Personel Dairesi, yeni personel rejiminin esaslarını hazırlamış ve Bakanlar Kurulu, aynı ortalarında bu esasları kabul etmiştir. Hâlen bu esaslara uygun şekilde, yeni personel rejimini hazırlamak üzere, çalışmalara başlanmıştır.

Devlet Personel Dairesi, iyi bir çalışma yapmış ve kariyer esasına dayanan Türk personel rejiminin tarihi gelişmesine uygun mantıklı ve realist bir sistem ortaya koymuştur.

Esas itibarıyla, Fransız personel rejimine yaklaşan bu sistem, ileride uzun uzun inceleneceğiz. Şimdilik, en önemli ve aktüel birkaç mesele üzerinde durmakta yetineceğiz.

Teknik Personel Davası

Plânlı kalkınma teknik personel davasını ön plâna geçirdi. 1962 yılında yatırım programlarının gerçekleştirilmesini sağlamak üzere, o da mukavele yoluyla, personel kullanılmaması istenmektedir. Yeni personel rejimi hazır olana kadar 1963 yılında, teknik personel ücretlerine, yüzde 35'i aşmamak üzere zam yapılması, fakat aynı avantajdan maaşlı teknik personelin ve idarecilerin de faydalanması, Dairenin intikal devresi için yaptığı tekliftir. Bu teklife göre, 1963 yılına mahsus olmak üzere, maaşlı teknik personele yüzde 50 - 70 arasında taziyeli artış verilebilecektir. Personel dairesi, belli bölgelerde mahrumiyet zammı tanınmasını ve idarecilere de taziyeli verilmesini teklif etmektedir. Böylece, 1963 te işlerin aksaması önlenemez, fakat yeni personel rejimi tamamlanır tamamlanmaz, bu anormal duruma son verilecektir.

Bayındırlık Bakanı, bu görüşe karşı çıktıkça da, Bakanlar Kurulu, Personel Dairesinin görüşünü benimsiyerek yevmiyeli personel rejiminin tasfiyesi prensibini kabul etti.

Hacettepe, bu ticaret kapısının kapanmasının ve Anadoluyla ilgilenmenin sağladığı prestiji ve dinamizmi dolayısıyla, Fakülte olma tezi lehinde, kamu oyununda sempati topladı. Hacettepenin Fakülte hâline gelmesini istemiyen Ankara Tıp Fakültesi ise, bu yüzden müşkül duruma düştü: Fakülte bu kandanaktan kurtulmak için, «muayenehaneler kapanacak ve Anadolu'ya gidilecek» tezini benimsemek zorunda kaldı. Esasen Sağlık Bakanlığı da, muayenehanelerini kapatma kararı aldı. Esasen Sağlık Bakanlığı da, muayenehanelerini kapatma kararı aldı.

dayanarak, bir kısım devlet personeline ödenen para, 1962 de 400 milyona ulaşmıştır. 1963 de bu miktarın 450 milyonu bulacağı hesaplanmaktadır. Bu paralar bütçede yatırım harcamaları arasında gizlenmektedir.

Bu sistem sayesinde, bir kısım daire ve kurumlar, baram kanunlarını bir kenara iterek, yüz milyonlarca lirayı en keyfi şekilde harcama imkânına kavuşmuşlardır. Sistem devlet hizmetlerinde istikrarı da bozmuş, bazı becerikli teknik personel, cast isteyince müteahhidin yanına kaçmış, işine gelince devlet hizmetine dönmüştür. Bu gidis gelişin, bir kısım devlet personelinin nasıl müteahhidlerin adamı haline getirebileceği kolayca tahmin edilebilir.

Şimdi, plândaki yatırımların yürütülmesini aksatmamak endişesiyle, yatırımcı dairelerin barmada gelen Bayındırlık Bakanlığı, teknik personel ücretlerini arttırmak ve teknik personel deyimini son derece genişletmek istemektedir. Bakanlığın hazırladığı yeni teknik personel talimatnamesine göre, memurların büyük bir kısmını, teknisyen saymak mümkün olacaktır.

Devlet Personel Dairesi, Baram Kanunlarını yok eden ve tam bir ücret anarşisi yaratan bu temayüle şiddetle karşı koymuştur. Daire, yevmiyeli teknik elemanların, yeni personel rejimi çerçevesinde, kendi hizmet gruplarına ve sınıflarına intibak ettirilerek, normal memur haline getirilmesini, ancak kadrosu bulunmayan geçici ihtisas hizmetleri için, o da mukavele yoluyla, personel kullanılmaması istenmektedir. Yeni personel rejimi hazır olana kadar 1963 yılında, teknik personel ücretlerine, yüzde 35'i aşmamak üzere zam yapılması, fakat aynı avantajdan maaşlı teknik personelin ve idarecilerin de faydalanması, Dairenin intikal devresi için yaptığı tekliftir. Bu teklife göre, 1963 yılına mahsus olmak üzere, maaşlı teknik personele yüzde 50 - 70 arasında taziyeli artış verilebilecektir. Personel dairesi, belli bölgelerde mahrumiyet zammı tanınmasını ve idarecilere de taziyeli verilmesini teklif etmektedir. Böylece, 1963 te işlerin aksaması önlenemez, fakat yeni personel rejimi tamamlanır tamamlanmaz, bu anormal duruma son verilecektir.

Bayındırlık Bakanı, bu görüşe karşı çıktıkça da, Bakanlar Kurulu, Personel Dairesinin görüşünü benimsiyerek yevmiyeli personel rejiminin tasfiyesi prensibini kabul etti.

Hacettepe, bu ticaret kapısının kapanmasının ve Anadoluyla ilgilenmenin sağladığı prestiji ve dinamizmi dolayısıyla, Fakülte olma tezi lehinde, kamu oyununda sempati topladı. Hacettepenin Fakülte hâline gelmesini istemiyen Ankara Tıp Fakültesi ise, bu yüzden müşkül duruma düştü: Fakülte bu kandanaktan kurtulmak için, «muayenehaneler kapanacak ve Anadolu'ya gidilecek» tezini benimsemek zorunda kaldı. Esasen Sağlık Bakanlığı da, muayenehanelerini kapatma kararı aldı. Esasen Sağlık Bakanlığı da, muayenehanelerini kapatma kararı aldı.

Personel rejimi düzeltilebilir mi?

Bayındırlık Bakanının itirazı «bugünü kurtarmak» endişesinin yanı sıra, yeni bir personel rejimi yapılmayacağı düşüncesini aksettirmektedir. Gerçekten, mevcut şartlar altında yeni bir personel rejiminin sahneye konması çok güçtür. Bir defa, memurların kamula tamamsı asgari geçim indirimlerini bile vermeyen hükümetin, reformun mali portresini göze alması kolay değildir. Sonra imtiyazlı personelin yeni sınıflarına intibakı, bugünkü durumlarının az çok bozulmasına yol açabilecek. Bu nüfuzlu memurları kopartacakları gürlü tahmin edilebilir. Personelin rasyonel kullanılması için zaruri nakiller veya daha çetin ameliyatlar ise ayrı bir derttir. Bundan başka yeni rejim, personel seçiminde, ücretlerin tayininde ve terfilerde, Bakanlıkların ve kurumların yetkilerini çok daraltacaktır. Bakanlar ve Genel Müdürlükler ise, özellikle personel konusundaki yetkilerine çok düşkün oldukları ve bir koalisyon hükümetinde, bu yetkileri kolay kolay bırakmama imkânına sahip tirler.

Bütün bunlar dinamik ve kararlı bir hükümete ihtiyaç göstermektedir. Personel Dairesi yetkileri, reformları yürütmek için, eski plâncılar gibi, önüne güvenmektedirler. Yetkililer «İnönü davayı benimserseniz, iş yürür aksi halde yürümez» diyorlar. İnönü, plâncıların ümitlerini boşa çıkardı. Personel dairesi yetkililerinin ümitlerini gerçekleştirip, gerçekleştirmeyeceğini ise ya kından göreceğiz.

Yüksek kademe idarecisi

Teknik personel kadar belki de ondan daha önemli olan bir dava, sevk ve idare kademelerindeki yüksek memurların yetersizliğidir. Daire ve Kurumların idaresi, ekseri halde, teknik personel sıkıntısından çok, yüksek idarecilerin ehliyetsizliği yüzünden aksamaktadır. Meşhur 39. madde de yüksek idareci sınıfını fena halde trpanlamıştır. Bu yetkisizliği gidermek için, Fransadaki Milli İdarcecilik okulu tipinde bir Yüksek İdare Akademisi kurulması kararlaştırılmıştır. Akademi, Fakülte mezunlarını imtihanla memur olarak alacak ve onlara taşrada staj dahil 2 yıllık bir eğitim verecektir. Bunlar memur aristokrasisini teşkil edeceklerdir.

Proleter memurlar

Memur aristokrasisinin yanı sıra, bir de proleter memur tabakası vardır. Bugün 100 lira, evet 100 lira aylık ücret alan devlet personeli mevcuttur. Yüzde 35 zam sayılmazsa, Genel Bütçede 100 lira ücretli 313, 150 lira ücretli 452, 200 lira ücretli 2322, 250 lira ücretli 9899, 300 lira ücretli 6925 kişi vardır. Katma bütçelerle birlikte, 400 tir.

yenehaneleri kanun yoluyla kapatmaya kararlı.

Kararın gerisinde yataca hesaplar ne olursa olsun, muayenehanelerin kapanması iyi bir adım. Bu karar, İstanbul'da, diğer Tıp Fakültelerine ve Hastahanelere de sırayat edeceğe benziyor. Nivkim geçen Cumartesi Türk Hastahane Müttehassısları Derneği muayenehaneleri kapatma kararı aldı. Esasen bu karardan, sayın hocaların ve hastahane müttehassıslarının da fazla şikâyetçi ol-

liranın altında brüt ücret alan bu proleter memur sınıfının sayısı 20 bini aşmaktadır. Bir insanın en lü zumlu ihtiyaçlarını karşılayabilmesi için Ankarada 968,44 lira kazanması gerektiğini hesaplayan Personel Dairesi, 4 yıl zarfında en düşük ücreti brüt 400 liraya çıkartmayı kararlaştırmıştır. Gerçekten devlet için, işçilerin asgari ücretlerinin çok altında 100 liraya adam kullanmak, yüz kızartıcı bir davranıştır. Fakat Bütçeye yükleyeceği külfetler ve bunun diğer maaş ve ücret kademelerine yapaacağı tesirler, bu yüz kızartıcı durumun dahi bir çırpıda kaldırılmasına imkân vermemektedir.

Kabul edilmeyen bir teklif

Bakanlar Kurulunca kabul edilmeyen tek önemli teklif, devlet personelinin fiyat yükselmelerinden koruyacak olan değişmeli baram (échelle mobile) sistemi oldu. Personel dairesi, fiyat değişikliklerini, maaş ve ücretlere gelecek bütçede intikal ettirecek yarı otomatik bir sistemin kabulünü istiyordu.

Enflasyondan, geçmiş tecrübelerin de gösterdiği üzere en fazla zarar gören devlet personelinin, fiyat yükselmelerine karşı az çok korumanın yolu, değişmeli baram sistemidir. Fakat hükümet, biraz da sıhhatli geçişme endekslerinin mevcut bulunmaması mazeretine dayanarak, enflasyon halinde bütçeye önemli külfetler yükleyecek olan teklifi benimsedi. Acaba bu, yılda yüzde 5 ilâ 10 arasında bir enflasyonu kaçınılmaz sazan ve bunun fiyatını devlet personeline ödetmeyi ön gören bir tutumun sonucu mudur? Halbuki memurlar pek yakında sendikalar kuracaklar ve ücret artış taleplerinde bulunabileceklerdir. Değişmeli baram sisteminin, bu taleplerin yataatabileceği gerginlikleri önleyerek faydalı olabilecekti.

Memur Sendikaları

Devlet Personel Dairesi hâlen, memurlara sendika kurma imkânı verecek bir tasarı üzerinde çalışmaktadır. Memur sendikaları, parlamentoda görüşülen Sendikalar Kanunu dışında, özel bir kanunla düzenlenecektir. Gerçekten, memleketimizdeki idare anlayışı, memurların işçiler gibi, grev ve toplu sözleşme yapmalarına imkân vermemektedir. Maaş ve ücretler, tek taraflı olarak kanunla tesbit edilmektedir. Bu sebeple, memur sendikalarının işleyiş ve gerekli organların kurulu su, özel hükümlere ihtiyaç göstermektedir. Fakat yine de, memurların savunacakları, devletinkinden farklı menfaatleri olduğunun teslimi ve bunun için onların, sendikaların verdiği güce dayanmalarının kabulü ileri bir adımdır. Memur sendikaları, gelişebildikleri takdirde, imtiyazlı memurların dışında kalan geniş kitlelerin emilmesini önleyecek en sağlam garantilerden birini teşkil edecektir.

Hastahane ticareti, bu kararla önlenmiş olacak mı? Türk Hastahane Müttehassısları Derneği toplantısında Doç. Dr. Rüknettin Tözün bu soruya «hayır» cevabını verdi. Tözün, «Hekimin tıynetini bozuk olmasın, bahçede parayla alır, yine de hastayı yatırır» diyor.

SAĞLIK DEVLETÇİLİĞİ

Bir ülkede çeşitli kurumlar genel olarak sömürmeye dayandı mı, iyi niyetli toplumcu ve halkçı çabalar da, devletçi bir yöntemde, bu sömürme düzenine bağlı olarak işler, bazen devlet bu sömürme düzenine yardım bile eder, ve hızla insanları da ülküleri de, bilgileri de kurumları da yiyerek çarkları arasında eritir. Bir kez hasta insana bu açıdan bakıldı mı, hasta ile doktor arasındaki insanî bağ çözülür, kopar. Hekimlik halkçı yönünü yitirir. Böyle bir düzen hasta insana, bir çıkar, bir kazanç kaynağı olarak gözünü diker. Hekim ve insan ortadan silinir gider.

Anayasa ve sağlık hakkı

9 Temmuz 1961 Anayasasının, yani halkın evet dediği Anayasamızın 49. cu maddesi sağlık hakkını ilân eder: «Devlet, herkesin beden ve ruh sağlığı içinde yaşayabilmesini ve tıbbî bakım görmesini sağlamakla görevlidir». Anayasamızın vatandaşın sağlık hakkını gerçekleştirmeyi devlete yüklediği açıktır. Devlet bu hakkı nasıl gerçekleştirecektir, elindeki olanaklar, karşılaştığı ana sorunlar, çözüm çareleri nelerdir? İlk önce Anayasamızın güvencesiyle mü hürleşmiş sağlık hakkının ne olduğunu belirtelim.

Sağlık hakkı nedir?

Toplumsal devlet, bireyin sağlığını, sağlık içinde yaşamasını toplumsal bir hak olarak kabul etmektedir. Sağlık hakkı kapsamına birey, vatandaşın şu hakları girmektedir:

1 — Her vatandaş - kadının olağan doğum koşulları içinde doğurması, doğum yardımına kavuşması, doğumdan sonra kendisinin ve çocuğunun ilkel bakımla korunması hakkıdır.

2 — Her annenin çocuğunu bilgi ile, sağlık koşullarına uyarak büyütmesi, beslemesi hakkıdır.

3 — Her vatandaş - çocuğun büyümesi, gelişmesi için yeter besiyi, yeterli ışığı ve yeter yaşama koşullarına kavuşması hakkıdır.

4 — Her vatandaş - çocuğun bulaşıcı hastalıklardan korunması, çocuk ölümlerini arttıran çocukluk çağı hastalıklarından korunması, bu hastalıklara tutulduğu zaman en yeni bilimsel yollarla tedavi edilmesi hakkıdır.

5 — Her vatandaşın yaşamak için yeterince besine, kaloriye, proteine, çeşitli vitaminlere kavuşması hakkıdır.

6 — Her vatandaşın çeşitli hastalıklardan korunması ve bu hastalıklara tutulunca, toplumsal durumu, ekonomik durumu ne olursa olsun, en yeni bilimsel yollarla, tıp biliminin eriştiği gelişmelerden, ilerlemelerden yararlanarak, en uygun sağlık kurumlarında tedavi edilmesi hakkıdır.

7 — Anayasa'da belirtilen yaşama hakkı, sağlık hakkı ile ilintilidir. Her vatandaşın hayatının uzatılması, hayatın daha çok pay ve zevince alması, türlü beden ve ruh acılarından kurtularak, sağlık içinde uzun bir ömür sürmesi hakkıdır.

8 — Her vatandaşın sağlığını tehdit eden genel yoksulluktan, genel bilgisizlikten ve sağlık hakkını kısıtlayan genel örgütsüzlükten kurtarılması hakkıdır.

9 — Her vatandaşın, ister köyde, ister kentte, ister geçekonda da otursun, sağlık kurallarına uygun bir ortamda yaşamak hakkıdır.

10 — Her vatandaşın çocuklukta çocukluğun, yaşlılıkta yaşlılığın güvenliği ne kavuşmak, hakkıdır.

Devletin rolü

Bütün bu hakların gerçekleştirilmesi Anayasamızla devletin görevleri arasında katıldığına göre, devlet, ister özel

Dr. Ceyhan Atuf KANSU

güçleri, ister kendi gücünü kullansın, bu sağlık hakkından sorumludur. Bu, tek sözle sağlık işlerinde devletçilik demektir. Sağlık devletçiliği Türkiye için yabancı bir kavram değildir. Bir halk devleti olarak kurulan Türkiye Cumhuriyeti daha ilk yıllarında halk sağlığı sorunlarına devletin çözümü ışığını tutmuştur. Bugün Türkiye'de halk sağlığı ile ilgili kurumların bütünü devlet eliyle işletilmektedir: Devlet hastahaneleri, Doğum çocuk bakımevleri, Verem Savaş Dispanserleri, Trahom Savaş Dispanserleri, Sıtma, Fıvengi savaşı, B.C.G. aşı kampanyası, Ana çocuk sağlığı merkezleri, Sağlık merkezleri v.b.... Ayrıca, halk sağlığını gerçekleştirmekle görevli uzman ve teknisyenlerin çoğunluğu «doktorlar, ebeler, sağlık memurları» devletin elinde iş görmektedirler. Türkiye'de sağlığın devletleştirilmesinden çok, bu devletleştirilmenin daha halkçı, daha reformcu ve, Anayasamızın istediği toplum sal adalet ilkesine göre yönetilmesinden söz edilebilir. Yer, yer soysuzlaşmış, halktan uzaklaşmış, sosyal adaleti zedelemiş, ülküsünü yitirmiş bu devlet sağlığı için bir yeniden düzenlenmesi, toplumcu ve halkçı özüne kavuşturulması söz konusudur.

Devletçi sağlık organlarının zaferleri

Cumhuriyet yönetimiyle birlikte kurulan devlet sağlığı - ki, bu örgütün kurucusu Dr. Refik Saydam'ı saygıyla anmak gerekir - on, onbeş yıl önceye değin Anadolu için önemli bir sorun olan Sıtma'yı yenmiştir. Bu savaş özel kurumlarla ve özel girişimlerle başarmak imkânsızdı. Çeltik ağaları ile, Sıtma savaş doktorları arasında büyük savaşlar olmuştur. Anadolu sıtmasını devletin önderliğinde sıtma savaşının askerleri yenmişlerdir. Bugün kesin olarak söylenebilir ki Anadolu sıtmadan kurtarılmıştır.

Bu savaşa eş bir savaş Fıvengiye, Trahoma karşı yapılmaktadır. Trahom için kesin bir zaferden söz edilemez. Türkiye'nin halk sağlığı bakımından bugün için en önemli sorunlarından biri Verem'dir. Köy kent ilintilerinin artması, yurd içi gelişmişliklerin çoğalması, toplumsal hareketlilik düne değin bulaşmaz kalan köyleri de veremli odakları haline getirmektedir. Sıtmayı yenen devlet şimdi verem sorunu karşısındadır. Devlet B.C.G. kampanyası yolu ile, geniş bir aşılamaya gitmekte ve halkı ve remden korumaya çalışmaktadır. Bu etkilili bir savaştır ve devletin öncülüğünde yapılmaktadır. İlkesi, devletin halk sağlığında sorumluluk duymasına dayanmaktadır.

Anadolu gerçekleri

Bütün bu çalışmaların yanı sıra, Anadolu'nun öyle sağlık sorunları var-

dır ki, bunlara olumlu çözüm yolları zandığı söylenemez.

Bugün Anadolu'nun sağlık sorunları halkçı ilgilere, halkçı çözüm şekillerinden yoksundur. En basit bir halk sağlığı hakkını ele alalım: Hasta bir vatandaşın en yeni bilimsel yollarla tedavi edilmesi hakkını ele alalım. Bu hakkın gerçekleşmesi için devletçi bir görüşle neler gereklidir? 1 — Yeter sayıda doktor, 2 — Tedavi için gerekli kurumlar, araçlar, bilimsel gereçler, 3 — Tedavi için yardımcı kişiler: Ebe, hemşire, laborant, sağlık memuru vb...

Yuvarlak sayılarla konuşursak, Türkiye'nin nüfusunu 30.000.000 kabul edelim ve son istatistik verilerine göre, genel olarak Türkiye'deki hekim sayısını 7000 olarak alalım. (Bak: Yön, sayı 67. Doğan Avenöğü: Doktorsuz Anadolu. Oradaki istatistiğe göre Türkiye'de doktor sayısı 6903'tür). Öyle ise, Türkiye'de 4285 kişiye bir doktor düşmektedir. Bir istatistiğe göre Batı Almanya'da (1957), 740 kişiye bir doktor düşmektedir. En iyi durum oradadır. Birleşik Amerika, İtalya, Belçika, Norveç, Kanada, Japonya, İsviçre ve Fransa'da 766 - 1000 kişiye bir doktor düşmektedir. Bu bakımdan en geri ülke Malt'dır. 30.000 kişiye bir doktor, örnekte Hindistan'ın yanında yer tutmaktadır. Hindistan'da 5000 kişiye bir doktor düşmektedir.

Bu genel doktor azlığı yanında toplumsal adaleti zedeleyen ve halk devleti ilkesinin devletçi anlayışıyla bağdaşmayan bir durum, doktorların yurdumuzda dağılışı şeklindedir. Birinci Beş Yıllık Kalkınma planından şu verileri alıyoruz:

İL	Hekim başına nüfus
İstanbul	635
Gelişmiş 15 il	2600
Diğer 51 il	9400

Bir istatistiğe göre Meksika, Uruguay, Polonya, Kanada ve İsviçre'de hekimlerin memleket yüzeyine dağılışı şöyledir:

Memleket	Nüfus başına doktor	
	Kentlerde	Köylerde
Meksika	310	2620
Uruguay	500	2250
Polonya	1000	7750
Kanada	810	1680
İsviçre	820	2480

Bu verilerden çıkan açık sonuç şu-

dur: Memleketimizde nüfus başına düşen hekim sayısı, örnekte İstanbul'da dünyanın en uygar memleketlerinden biri olan İsviçre (Stokholm) uysarken, bizlerimiz değil, gelişmiş kabul edilen ilimiz de doktor sayısı, sorunları benzeyen Orta Amerika memleketlerinin köylerine düşen doktor sayısına inmekte, hele 51 ilimiz nüfus başına düşen doktor sayısı bakımından örnekte gelişmiş Tayland'dan bile 7353 kişiye bir doktor gerilere düşmektedir.

Sağlık hakkını gerçekleştirme bakımından hasta yatağı sayısını da incelemek gerekir. Daha 1954'de yayınlanan «Milli sağlık programı ve sağlık bakanlığı üzerinde etüdler» de: «Genel standard ölçülere göre bugünün normal şartları her 10.000 nüfusa 50 yataktır» diye yazılmaktadır. 1954'de hazırlanan tıbbi memleketimiz için en az onbin 30 yatağı ön görüyordu.

Gene 1963'de yayınlanan Birinci Beş yıllık kalkınma planındaki verilere göre en iyi durumda olan dört ilimizde her onbin kişiye ancak 21 yatak düşmektedir. 34 ilimizde ise onbin kişiye 6-10, ilimizde ise 10.000 kişiye 1,5 yatak düşmektedir.

Yuvarlak hesap ve nüfusumuzun artmadığını kabul edersek, hiç olmaz 2000 — 2500 nüfusa bir doktor düşmesi için (yani hiç olmaz Meksika'daki duruma yaklaşılabilmemiz için) en az 7000 doktora daha ihtiyacımız vardır. Üç fakültesi yılda toplam 400 doktor yetiştirmektedir. Gene yuvarlak hesap yapılsa, nüfus başına düşen doktor bakımından ancak 20 yıl sonra, az gelişmiş bir memleketin durumuna gelebilecektir.

Bu bilimsel veriler yanında, bu hekim ve personel, sağlık kurumları bakımından Anadolu'nun bazı gerçekleri vardır ki, bu gerçekler, istatistik verilerinin dışında incelenmelidir, bunlar: hekimliğin ve sağlık kurumlarının iç pasıdır. Yüklü çalışmalardan belki, çok kez yetersizlikten ve toplumsal düzey geriliğinden en çok bu iç yapı yitirmiş, halkçı niteliğini yitirmiştir.

Bir Anadolu hastahanesinin iç yapısı

Diyorum ya, bu çizeceğim tabloda türlü çaresizlikler içinde çarpışan hepsinin ne gibi bir düzen içinde yaşadıklarını bildiğim hekimleri yermek güncem yok. Yergim düzenedir. «İnsan düzen yapar, düzen bozar. Hekim de düzenin bir parçasıdır. Herşeye rağmen bugün Anadolu'da, dağ köylerinden sirtında getirilmiş bir ağır pnömone kağına sarsıla sarsıla son damla kayırmış bir zor doğumlu kadını, bir la cinayeti yüzünden karnından vurmuş bir köylüyü, fitığı boğulmuş bir gati, kuspalezından solunum yolları kanmış bir çocuğu kurtaranlar, onları yeniden yaşamının kutsal solgunu renler, onlardır, Türk hekimleridir. Bütün bunlara rağmen, Türkiye'deki let hastahanelerinin bilimsel ve her bir yönde işlediği, halka yettiği sö-

mez. Çoğu devlet hastahanelerinde tıbbın ilkel temeli olan «Hasta gözlem kağıdı» bile doğru dürüst doldurulmaz. Gözlemle başlaması gereken bir bilim için ne derin eksiklik! Laboratuvarlar yetersizdir. En ilkel laboratuvar incelemeleri «İdar, kan, balgam gibi» yapılmaz. Bilimsel yenilikler izlenmez. Araştırma geleneği hemen hemen hiç yoktur. Doktorlar günlük çalışma saati bitimi, hastahanedan adeta kaçarlar. Çoğu yerlerde, hasta ancak doktorun özel muayenehanesinden geçtikten sonra hastahane yatırılır. Hastaya bir insan - vatandaş gibi değil, bir çıkar kaynağı gibi bakılır. Hastaların üzerinde insani bir ilgiyle, bilimsel bir gözle durulmaz. Çoğu hastahanelerde kitaplıklar yetersizdir, kitaplık olan yerlerde de doktorların bu kitaplıklara uğramaya ya vakitleri yada istekleri olmaz. Hastalıklarla çevrenin koşulları ve toplumsal koşullar arasındaki bağ incelenmez. Hasta bakımı yok denecek kadar ilkel. Onbin kişiye düşen o yataklarda bazen iki kişi yatırılır. Doktorlarda bilimsel gözlem, bilimsel çalışma yerine, öğrenilmiş bir tekniği kullanma, uygulama alışkanlığı yer etmiştir.

Muayenehane hekimliği özel girişimin hastalıklarıyla ilgilenir

Anadolu'da hastahane hekimliği dışında, ister hastahane çalışıp muayenehane açsın, ister tam bağımsız çalışsın bütün muayenehane hekimlerinde özel girişimin - kâreci düzenin bütün hastalık belirtilerini izlemek mümkündür. Hekim olmayan bir tüccar gibi sağlık piyasasının yarışma kurallarına uyar. Hasta onun için, acılı bir insan olmaktan çıkar, bir kazanç kaynağı haline gelir. Doktorluk töresi derinden sarsılır. Bilim ve hastaya yararlı olma yerine, hastaya hoş görünme, hastayı avlama, hastayı kendine çekme kuralları yasa haline gelir. Doktorlar arasında bu yüzden meslekî bir birleşme, bir dayanışma, bir saygı yoktur. Kentlerde ve kasabalarda doktorlar arasında bir çekişmedir bir kavgadır gider. Hastaya bilim dışı, töre dışı işlemler yapıldığı olur. Hasta sömürülür, kan dırılır. Muayenehane, doktorun mesleği ni insani amaçlar uğruna uyguladığı bir kutsal odak olmaktan çıkıp, kazanç için türlü oyunlar oynanan, bilim ve törenin çöğürdüğü bir dükkân haline gelir. Tıp andı, bir çok politikacıların unuttukları. Anayasa andı gibi unutulur, çiğnenir ve muayenehane sömürücü bir düzenin, halkın sağlığını sömüren bir parçası olur. Bu gözlem acıdır ve ne yazık ki; Türkiye Cumhuriyetinin sağlık devletçiliği ile taban tabana zittir. Bir ülkede çegitli kurumlar genel olarak sömürmeye dayandı mı, temel yapı insanın insanı sömürmesine dayandı mı, iyi niyetli toplumcu ve halkçı çabalar da, devletçi bir yöntemde, bu sömürme düzenine bağlı olarak işler, bazen devlet bu sömürme düzenine yardım bile eder, ve hızla, insanları da, ülkeleri de, bilgileri de, kurumları da yiyerek, çarkları arasında ezdirir. Bir kez hasta insana bu açıdan bakıldı mı, hasta ile doktor arasındaki insani bağ çözülür, kopar. Hekimlik halkı yönünü yitirir. Böyle bir düzen hasta insana, bir çıkar, bir kazanç kaynağı olarak gözünü diker. Hekim ve insan ortadan silinir gider.

Yardımcı sağlık personeli

Anadolu hastahanelerinde hastaların bütün çilesini çeken hemşirelerin durumları da eleştirilmelidir. Bir kez, hemşireler azdır. İyi yetişmiş hemşireler ne yapıp yapıp büyük kentlere kapağı atılsın, insanın yolunu bulurlar. Doktor hemşire ilişkileri çoğu yerde bozuktur. Anadolu hastahaneleri tam bir meslek çekilen - mesinden geçmeyen - hemşireliğin geliştiği kutsal duygulardan uzak yarı - insanı hemşirelerin elinde kalır. Hasta - hemşire kavramı yoktur. Bilgisiz köylü hastahane hastasının bakım işlerini görürler. Çoğu doktorlar en önemli ameliyatları, alaydan yetişmiş hastahane personeliyle yardımcı yaparlar. Köylerde, hastahane yardımı yapacak, ya da doktorun yardım gördüğü tedaviyi uygulayacak, örnek olarak, iğne yapacak sağlık memuru yoktur. Çoğu köylüler, pnömoni çocukları

nı ya kasabaya, ya da sıhhiyecisi olan bir köye götürüp iğnelerini yaptırır. Doğumlar çoğunlukla yaşlı köy kadınlarının, geleneklerin elinde kalmıştır. Türkiye de ebe sayısı 3.140'dır.

Aşağı yukarı 7500 kadın nüfusa bir ebe düşmektedir. Şöyle de düşünelim: Türkiye'de yuvarlak sayı 40 bin köy var. Bu ebelerin hepsinin köylere dağılmış olduğunu kabul etsek dahi, 36 bin aşan köyümüzde köy kadınları geleneklerle ve en kötü koşullar içinde doğum yapmaktadırlar.

Beslenme hakkı

Bu genel gözlemlerden sonra, on bir yıl kadar çocuk hekimliği yaptığım bir Anadolu kesidinden bazı kişisel gözlemler vermek istiyorum. Sağlık durumu - muzun toplumsal tablosunu çizerken, bu tablonun çocuk sağlığına yansımaları belirterek bazı ana sorunlara değineceğim. Türkiye için en önemli sağlık sorunlarından biri beslenme sorunudur. Bu sorunun önemini belirtebilmek için diyebilirim ki, Anadolu'nun bir kesidinde (Türhal ve çevresi ki bir Orta Anadolu - Karadeniz geçit bölgesidir) en çok rastladığım çocuk sorunlarının başında Malnutrition'lar, kötü beslenmeler, daha açığı çocuk açlıkları gelmektedir. Türhal çevresi süt çocuklarında en çok görülen hastalıkların ilk iki sırasını Raşitizm ve Malnutrition teşkil etmektedir. Raşitizm yani kemik hastalığı da bir bakıma D vitamini ve ışık yetersizliği ile bir kötü beslenmeye bağlanabilir. Anadolu'da süt çocuğunun tek besisini anne sütü teşkil etmektedir. Anne sütü azalınca ya da kesilince, genel olarak süt çocukları tam bir besiyetersizliğine düşerler. Büyük çocukların besisi de tek yönlü ve yetersizdir. Genel olarak eksik bir karbonhidrat besisi ile «Bulgur, yufka, bazlama, dürüm» beslenirler. Bir protein kaynağı olarak süt ve yoğurt, köy dünyasında yoksullar için düşsel bir değer taşıyor. Toplumsal alt yapıda yaşayan halk katlarında protein eksikliği, protein yoksulluğu bir kuraldır. Süt çocuklarındaki doğal anne sütü besisi de azalınca, ya da kesilince görülün tam açlık, daha büyük çocuklarda ve yetişkinlerde gizli açığa, tek yönlü, yetersiz, proteinsiz beslenmeye döner. Ana yasanın açık beslenme hakkına rağmen, Anadolu halkı, çocuklarıyla ve yetişkinleriyle eksik, yetersiz beslenir, gizli açlık genel bir durumdur.

Bulaşıcı hastalıklar

Bir çocuk hekimi olarak Anadolu gerçekleri karşısında kendi kişisel gözlemlerimden biri de şudur: Genel olarak bulaşıcı hastalıklar karşısında çocuklar açık ve yardımsızdır. Çocuk ölümlerinde de söz edeceğim gibi, bu ölümlerin büyük nedenini boğmaca ve kızamık salgınlarındaki karışımlar yapar. Genel eğitimsizliğe bağlı olarak anneler de bulaşıcı hastalık kavramı yoktur. Kö-

yün kendi sağlık kurumları olmadıkandan, bu hastalıkların karışımlarına tutulanlardan en yakın kasabaya getirilebilenler çoğu kez geçirilirler. Çoğu köylerimizde tedaviyi uygulayacak yardımcı sağlık personeli bile yoktur.

Çocuk ölümleri

Çocuk ölümleri sağlık durumunun, toplumsal durumun en sağlam yansımasıdır. Az gelişmiş bir ülkenin belli bir indikatörü de çocuk ölümleridir. Tıpta Yenilikler Dergisinin Aralık 1962 sayısında Birleşmiş Milletler ve TC. Devlet Planlama Teşkilatı istatistiklerine dayanılarak çocuk ölümleri oranları veriliyor. Türkiye bu istatistiklere göre çocuk ölümleri bakımından başı çekmektedir. Türkiye'de 1000 doğan çocuktan 165'i ölmektedir. Türkiyeden sonra çocuk ölümleri bakımından yüksek oran veren Güney Afrika Birliği, Yugoslavya, Portekiz, Meksika gelmektedir. Bu istatistikte yalnız Hindistan, İran, Mısır, Pakistan, Çin vb. daha az gelişmiş memleketler yoktur.

En az çocuk ölümlü İsvetçedir: 1000 çocukta 15.9. Türkiyede gösterilen bu 1000 de 165 çocuk ölümlü genel bir orandır. Toplumsal koşullara, okuma yazma bilme oranına ve bölgelere göre bu oran değişebilir. Kendi hekimlik yaptığım çevrede benim bulduğum genel çocuk ölümlü oranı % 39.7'dir. (1000 çocukta 397). Bu oran, örneğe okuma yazma bilmeyen köylü annelerin çocuklarında, benim çalıştığım bölgede 1000 de 607'ye kadar yükselmektedir. (Çocuk sağlığı ve hastalıkları dergisi: Anadolu'da bir çocuk hekiminin karşılaştığı problemler, Ekim 1959). Bu oranın, örneğe toplumsal yerleşme ve okuma yazma temel alanca dağılımı şöyledir:

Köylü okuma yazma bilmeyen annelerde binde 607,
Köylü okuma yazma bilen annelerde binde 385,
Kasabalı okuma yazma bilmeyen annelerde binde 341,
Şehirli okuma yazma bilmeyen annelerde binde 307,
Kasabalı okuma yazma bilen annelerde binde 278,
Şehirli okuma yazma bilen annelerde binde 136.

Burada köylerde yaşama ve ana-babasına çocuk ölümleri oranının artıran en önemli etken olarak görülmektedir. Köylerde yaşamın sağlık merkezlerinden uzaklık, ekonomik etkinler, ulaştırma imkânlarının azlığı, kültür etkinleri bakımından çocuk ölümlerini artırdığı söylenebilir. Hekimlik yaptığımız Türhal çevresinde süt çocuğu ölümlerinin ilk beş nedeni ve oranları şöyledir: (Çocuk sağlığı ve hastalıkları dergisi: Kasabalar ve köylerde süt çocuğu ölümlerinin toplumsal problemleri, Ocak 1961).

1 — Akut su, elektrolit kayıpları % 44,9,

- 2 — Prömoni ve Bronkopnömoniler % 29,03,
- 3 — Pnömokoksik meningitler % 4,3,
- 4 — Tüberküloz kaynaklı meningitler % 3,2,
- 5 — Ağır beslenme bozuklukları Açlıklar % 3,2,

Pnömoni ve Bronkopnömonilerin çoğunluğunun nedeni, köylerdeki kızamık ve boğmaca salgınlarıdır. Akut - su elektrolit kayıpları genel olarak yaz ishalleri dediğimiz ağır sindirim bozukluklarına bağlı, süt çocuklarının beden suyunu ve su dengesini tutan tuzların kaybıyla gelişen, koma ile biten süt çocuğu hastalıklarıdır. Öldürücü menenjitlerin çoğunluğunun nedeni prömoniler ve çocuk tüberkülozudur. Görüldüğü gibi ölüm nedenleri arasında beşinci sırayı ağır beslenme bozuklukları, çocuk açlıkları tutmaktadır ki bu, toplumsal ve ekonomik bakımdan az gelişmişliğin acı sonucudur. Bütün bu ölüm nedenleri hastalıkların toplumsal alt yapıyla derin bir ilgisi vardır.

Hastalıklar ve Toplumsal koşullar

Hacettepe Tıp merkezince düzenlenen İkinci Ortadoğu — Akdeniz Pediatri Kongresinde (Ekim 1961) bir sosyal pediatri açık oturumu yapıldı. Burada «Bir Anadolu kesidinde çocuk hastalıklarının toplumsal yapısı» üzerine verdiğimiz bildiride, çocuk sağlığını ilgilendiren toplumsal etkinleri şöylece belirttik:

Aile: Nüfus, annenin durumu, iş ve gücü; babanın işi, çocuğa bakanlar, gelenekler, görenekler.

Toplumsal yerleşim: Köylerde, kasabalarda, şehirlerde oturma.

Ekonomik yapı Geçim kaynakları, ev, beslenme,

Eğitim: Annenin okuma yazma durumu, genel eğitim, sağlık eğitimi, çocuk bakımı eğitimi.

Hayat anlayışı: Hayat karşısında, ölüm karşısında davranış, din, dinsel inançlar, çocuğa verilen toplumsal değerler.

Devlet: Halk sağlığının gerçekleştirilme durumu, bulaşıcı hastalıklarla savaş, çocuk sağlığı karşısında devletin tutumu, koruyucu hekimlik, toplumsal sağlık garantisi.

Burada bir çok çocuk hastalıklarının ve çocuk ölümlerinin tabanında bulunan alt toplumsal koşulları, Anadolu'daki sağlık gerçeğinin ana nedenlerini belirtebilmek için özetliyoruz:

ALT TOPLUMSAL KOŞULLAR

1. — Çok nüfuslu, gelenekler, görenekler içinde dar gelirli aile,
2. — Köylerde, kasabalarda yaşama,
3. — Annelerin okuma yazma bilmezliği, genel eğitim yokluğu,
4. — Ekonomik yoksulluk ve gerilik: Geçim zorluğu, geçim darlığı, ücretin azlığı, beslenme yetersizliği, ev ılıkçılığı,
5. — Hayat anlayışında ilkellik: Gelenek ve göreneklere aşırı bağlılık. Hayatın geçici bir mihnet çağı olarak kabul edilmesi. Ölümün asıl ve doğal kabul edilmesi.
6. — Koruyucu hekimlik ve halk sağlığının eksikliği:

Ağır, bulaşıcı hastalıklarla savaş yetersizliği genel hijyen eksikliği, erken tedavi imkânlarının yokluğu, devlet sağlık sigortasının yokluğu, sağlık eğitiminin yetersizliği

Koruyucu hekimlik

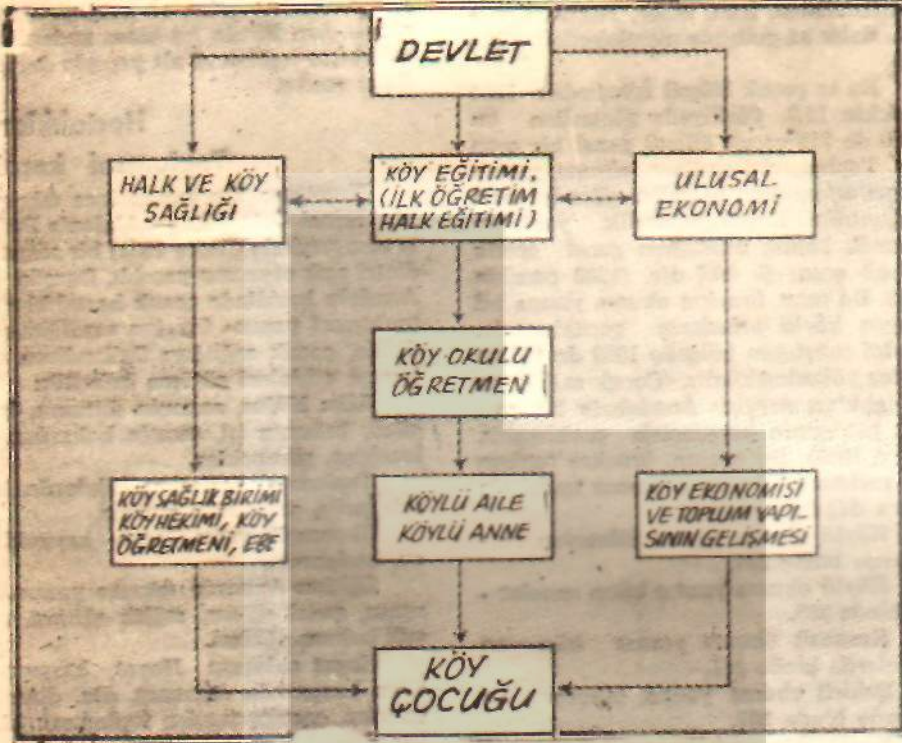
Sağlık devletçiliğinin ülküsü yurd - dağları tutuldukları hastalıklardan kurtarmakla birlikte, asıl onları hastalıklardan korumaktır. Onları hastalığa iten toplumsal ve biyolojik etkinlerle savaşmaktır. Koruyucu hekimlik çağdaş hekimliğin, toplumcu hekimliğin halkçı kavramıdır. Koruyucu devlet hekimliği, halkçı bir çaba ile, bir takım hastalık yapıcı etkinlerle savaşır, örneğe çocukları şu hastalıklardan kesin şekilde koruyabilir: Beslenme yetersizlikleri, Raşitizm, bulaşıcı hastalıklar: Difteri, Kızıl, Tetanos, Tifo, Basilli Dizanteri, Tüberküloz, poliomyelit, Kızamık ve Boğmaca salgınlarının öldürücü karışımları: Pnömoni ve bronkopnömoniler, yaz ishalleri, kansızlıklar, çeşitli deri, kulak, göz hastalıkları.

KÖYDE TEDAVİ

Koruyucu hekimlik ve devlet

Koruyucu hekimlik toplumsal adalete dayanan halkçı bir devletin kurumdur. Böyle bir devlet, yurddaşlarını hasta olmaya bırakmaz. Hastalıkların nedenleri olan alt toplumsal koşullarla savaşırken, hekimliği de, halkın gündelik hayatının yanı başına götürür. Hekimliği halk sağlığının bekçisi yapar. Bir çok hastalıkları nedenleriyle daha başlangıçta, kaynağında yener. Hekim, genel halk sağlığında bir koruyucu, bir araştırmacı, bir yardımcı, bir uzman görevini, halk sağlığının bilimsel dostu sorumlunu yüklenir. Halk sağlığını iyileştirecek temel çareler devletin benimseyeceği çarelerdir. Örnekte, köy çocuğunun sağlığı sorununu köy hayatının eğitimsel, toplumsal, ekonomik kalkınmasına yöneltilmiş bir devlet problemi. Bu bağlantıları şu şema ile belirtebiliriz:

Toplumsal Adalete doğru

Toplumsal adalet ve hekimliğin devletleştirilmesi kavramları 27 Mayıs devriminden sonra gün yüzüne çıkan kavramlardır. Sağlıkta toplumsal adaletin sağlanması yukarıda da belirttiğimiz gibi devletin ana yapısı ile ve Anayasamızın toplumsal devlet niteliği ile bağlıdır. 27 Mayıs devriminden sonra ortaya atılan hekimliğin devletleştirilmesi sorunu havada asılıp kalmıştır. Bu sorun, toplumsal adaletin diğer dayanaklarından ayrı düşünüldüğü için, sadece hekimlere bol para verip onları yurdun hekimsiz bölgelerinde çalıştırmak şeklinde anlaşılmıştır. Sorun sadece hekime ya da başka bir uzman'a bol para vererek onu bir işte kullanmak değildir. Elbette kimse hekime hakkı olan para verilmesini diyemez, ama sağlık sorunlarındaki toplumsal adalet ilkesini, sadece hekime para vermekle gerçekleştirmeye çalışmak, memleket işlerinin halkçı özünü bilmemek, ulusal gelir dağılımının emekle olan ilgisini anlamamak, halk işlerini yürütmek için parayı tek öge ve tek çekici yol göstermektir. Toplumsal adalet sorunu, yurdun çeşitli işlerinde halka göre, halka uygun kurumlar kurmak, bu kurumlarda çalışan insanlara çalışmalarlarıyla orantılı ve çalışmalarına karşılık ulusal gelirden düşen gerçek payı vermektir. Hekime bol para vereceksin de gidecek? Ne yapacak? Onu, bir kalkınmayı gerçekleştirmek için hazırladın mı? Hayır. En önemli sorun şudur: Toplum kalkınması, sadece bir takım uzmanlara bol para vermek işi değildir, her şeyden önce, o kalkınmayı gerektiren heyecanı, gücü yaratma işidir. Türkiye'de bol para alınan ve hiç iş yapmayan yerler vardır. Sağlık işlerimizde, hekimsiz bölgeler sorununun daha bütüncü görüşle ele alınması Muş uygulaması'dır. Toplum kalkınması için pilot bölge olarak seçilen bu bölgede hekimliğin toplumsallaştırılması sorunu da ele alınmıştır. Şimdilik «Sosyalizasyon» dan Muş bölgesinde sağlık merkezleri, sağlık ocakları kurmak, buralara doktor bulmak anlaşılıyor. Hekimliğin devletleştirilmesinin ekonomik ve toplumsal

yapıdaki temel reformların bir sonucu, bir parçası olduğu düşünülüyor. Bu -radaki deney, bir devletleştirilmeden çok, Cumhuriyetin kuruluşundan beri gerçekleştirilen sağlık devletçiliğinin, ya da devlet sahiyeciliğinin, doktorlara prim verilerek «Yoksunluk bölgesine» uzanmasına yarayacak. Tam başarıya ulaşması için tam bir reform toprağına oturması gerekir. Bu uygulama halkçı, toplumcu, devrimci nitelikten uzak kaldıkça, yüksek ücretlerle doktor kullanılmaktan ve bir takım sağlık merkezleri yapılarının kurulmasından ilerleye gidemeyecek. Elbetteki bir başlangıç, bir deneme olacak. Bu, «Yoksunluk bölgesi» uygulamasının değerlendirilmesi bile uygulayıcıların toplumsal adalet kavramlarını bilmelerine bağlı.

Bazı reform ışıkları

Hayırlı bir başlangıç, ama yetersiz,

külte kurmanın güçlüğü bir bir sayıp dökme dursunlar, ilk öğretim sorunu gibi, sağlık sorununa da, Cumhuriyetçi ve devrimcilerin bulduğu halkçı bir çareyi uygulayabiliriz. Öğretmen azdı, hekim azdır. Öğretmen köyün gerçeklerine göre yetiştirilmiyor, memleketin her yerine gitmiyor, giderse oradan kaçmanın yollarını arıyordu. Hekim de öyle, Klâsik fakültelerde köyün gerçeklerinden uzakta yetiştiriliyor ve memleketin her yerine gitmiyor, hele köylerde tek hekim yok. Ne istiyoruz? Köy hekimini. Ne istiyorduk? Köy öğretmenini. Ne yaptık? En güzel işi: Köyün öğretmenini köy çocuğundan alıp, kendi çevresinin koşullarına göre yetiştirdik. Köy hekimini için de aynı şeyi yapacağız. Bir öğretim krizması gibi, bir sağlık krizması.

Köy Enstitülerinin yanı başında köy hekimliği okulları kuracağız ve oralarda, Köy enstitülerinden seçerek, yani köy çocuklarından alarak köy hekimini yetiştireceğiz. Hasan Ali Yücel ve Tonguç zamanlarında bu yola gidiliyordu. Köy sağlıkçıları - ki, Köy Enstitülerinden yetişmişlerdir - bugün bir çok köylerimizde, bir adsız köy hekimini gibi ilkel sağlık koruma hizmetlerini görmektedirler. Yetersiz yetişmiş olabilirler. Yeterli yetiştirilirler. Köy sağlıkçıları hareketi durduruldu. Köy hekimliğine, onun öğretimine doğru gidiyordu iş. Türkiye kendi olanaklarıyla kurtaracağı kendini. Pekâlâ yürüyecekti, geliyecekti. Köy hekimliği yüksek okulları doğacaktı, Köy Enstitülerinin yanı başında. Bu işin halkçı, devrimci çaresi budur. Bu çare sayı eksikliğini de giderir, köyden gelip köye giden, köy koşullarında yaşayabilen köy hekimleriyle, köye bağlı, halka bağlı köy hekimleriyle yeni bir koruyucu sağlık kuşağının doğmasını da sağlar.

Gerçek hekim, halkçı bir düzenin insanıdır

Hekimliğin ve sağlığın kökleri hal-

ka dayanınca, bundan yeni bir sağlık ve hekimlik anlayışı da doğar. Ülkücü, halkçı hekim kendiliğinden gelmez, bu «Çıkarlar düzeninde» çıksa çıksa ortaya işte şimdiki hekimlik çıkar. Ülkücü, halkçı hekimler böyle bir düzende yetişirler. Memleket gerçekleri araştırılmaz, halk bir takım hastalıklardan korunmaz. Tıp bir çıkar aracı haline giren bilimsel yönünü yitirir. Ülkücü, halkçı hekimliğin düzeni halkçı yapısı şekillenendir. 27 Mayıs devriminden sonra biraz ara, nasılsa bir yerlerden taze bir rüzgâr gibi bu halkçı, devrimci toplumcu düzenin kokusu esti, Kemalizm'in çare bulucu, halkçı havası geldi. Hekimliğin devletleştirilmesi düşüncesi o günlerden kalma bir düşüncedir.

Ama gerçekleştirilmesi demokrasi'nin ve Anayasamızın tam uygulanmasına, tam işlenmesine bağlıdır. O günlerde, «Hekimlik neden devletleştirilmeli?» diye şunları yazıyorduk (Söz dergisi, 11 Ağustos 1960 Sayı: 2):

«Çan çalıyor. Hekim kutsal ödevine koşmalıdır. Hekimliğin halkın yanı başına koşması, ona yardım etmesi zamanı çoktan gelmiştir. Bireysel hekimlik adı üstünde, koruyucu bir hekimlik değildir. Hasta bekleyen bir hekimlik o. Biz ise hasta olmadan halka koşacak, hasta halkın yanı başına gidecek hekimleri bekliyoruz. Böyle bir hekimliğin kurulması şekline de devletin yardım edebileceğine inanıyoruz. Bu yüzden hekimliğin devletleştirilmesini istiyoruz. Bütün ulusal güçlerimiz gibi, kendisini halkın sağlığına, mutluluğuna adanmış bir hekimlik. Uygulama şekillerinde tartışılabilir, iş iyice incelenir, ondan sonra uygulanabilir, bölgeler seçilir yer yer uygulanır, ama bir şey tartışılmaz: Karşı ligunda bir ulusun yaşama sevincinden başka bir şey beklemeyen araştırmacı, ülkücü hekimlik!»

Hekimliğin halkçı bir yönde, toplumsal adalet yönünde devletleştirilmesi, bu gün de söylüyorum, Türk halkının sağlığıyla birlikte, Türk hekimliğini de kurtaracaktır.

REKLÂMLARINIZ İÇİN

BASIN İLÂN KURUMU

Genel Müdürlük

Cağaloğlu, Türk Ocağı Caddesi Nu 1 İstanbul
Telefon: 22 43 84 - 22 43 85 Telgraf Adresi: BASINKURUMU

Şubeler

İstanbul
Ankara
Eskişehir
Adana
Bursa
Diyarbakır
Erzurum
Eskişehir
Konya
Zonguldak

Diğer Muhabirler

A. B. D.
Almanya (Federal)
Avusturya
Avustralya
Belçika
Bulgaristan
Çekoslovakya
Danimarka
Fransa
Hollanda
İngiltere
İspanya
İsrail
İsviçre
İtalya
Japonya
Lübnan
Macaristan
Norveç
Pakistan
Polonya
Portekiz
Romanya
Yugoslavya
Yunanistan

Halkçı bir çare:

Köy hekimliği kavramı

Klâsik fakülteler, Anadolu'da fa

TOPLUM ve AYDIN

Dr. Paul A. BARAN

(Stanford Üniversitesi İktisat Profesörü)

Kafa işçileri aydın mıdır?

Aydın kimdir ve nedir? «Aydın, zihin gücü ile çalışan geçimini (böyle bir derdi yoksa, diğer isteklerinin tatmini) kolundan çok kafasıyla sağlayan bir kimsedir.» demek, bu soruya en açık cevap gibi görünebilir. Basit ve doğru gibi görünmesine rağmen bu tanım gerçekte yetersizdir; zira geçimini kol emeğiyle kazanmayan herkese uygulamakla beraber, «aydın» teriminden ortaklaşa anlaşılacak şeyle uyumsuz mamaktadır. Gerçekten, «uzun saçlı profesör» ve «falezof» gibi ifadelerin doğuşu kamu bilincinin de bir yerde, «kafayla çalışanlar» dan daha dar bir tabaka meydana getiren belli bir kategori insanı kapsayan farklı bir aydın anlayışının varlığını gösterir.

Bu, sadece bir terminoloji oyunu değildir. Farklı iki kavramın varlığı gerçek bir toplumsal durumu yansıtır. Ve bunun anlaşılması aydın toplumdaki görevini ve yerini daha iyi değerlendirebilmemizi kolaylaştırır. Geniş bir kapsamı olan ilk tanım, toplumun önemli bir kesimini meydana getiren geniş bir grup insanı içine alır; Elinden çok akıyla çalışan, koluyla değil kafasıyla hayatını kazanan kimselerdir bunlar. Bu tasarlara «kafa işçileri» diyelim. Bunlar iş adamları, hekimler, şirket yöneticileri, «kültür» yaratıcıları ve yayıncıları, simsarlar ve üniversite profesörleridir. Bu grup lamada özenilecek bir şey görünmez; söz gelişi «bütün Amerikalılar», ya da «epilo için bütün insanlar» ifadelerinde olandan fazla bir şey yoktur. Bu kafa işçileri grubunun devamlı çoğalması, tarihsel gelişimin bugüne dek ulaştığı en göz alıcı sonuçlarından birini temsil eder. Bu çoğalış toplumsal iş bölümünün, profesyonel bir rahipler zümresinin doğması ile başlayan ve ileri kapitalizmde, (kafa emeği - kol emeği, beyaz yakalı işçi - mavî tulumlu işçi ayrımıyla) zirvesine ulaşan son derece önemli bir yönünü yansıtır.

Çıkarıcı kafa işçileri

Kafa ve kol emeği arasındaki bu ayrımın sebepleri de sonuçları da çok karmaşıktır. Bir taraftan verimliliğin devamlı yükselişinin etkisiyle; diğer taraftan, bu yükselişe de büyük çapta yardım ederek, bu ayrıştı aynı zamanda, Marks'ın «insanın kendisine yabancılaşması» dediği şeyin, kişinin gittikçe artan bir şekilde bütünlüğünü yitirmesinin temel belirtilerinden biri olmuştur. Bu yabancılaşma bir kere kişiyi: den geli gelişimi ve yetişimi üzerinde yaptığı aksatıcı ve bozucu etki ile belirir. Kafa işçilerinin arada bir «spor» yapmaları ve kol işçilerinin bir nebe «kültür» ile uğraşmaları bu etkinin önemini küçültmez. Aynı yabancılaşma bir de toplumun tamamen ayrı ve birbirleriyle ilişkisi olmayan iki kamp halinde köklü ve hâkim bir kutuplaşmaya yönelmesi şeklinde berir. Bu kutuplaşma, sosyal sınıflar arasındaki husumetin dışında bir şeydir; toplumun karşı karşıya kaldığı gerçek sorunları gizlemeyi amaçlayan bir ideolojik sis perdedir yaratır; ark düşmanlıkları ve da dinsel hâtil insanlardan gelenler kadar sahte sorunlar ve yıkıcı aykırıklar doğurur. Çünkü bütün kafa işçilerinin açık ortak bir çıkarıma vardır: Daha sıkıntılı, da

Aydının ne olduğu, ne gibi sorumluluklar taşıdığı her ülkede ve her zaman tartışılan konudur. Amerikada Stanford Üniversitesinde İktisat Profesörlüğü yapan Dr. Paul A. BARAN bu konuyu, toplu ve aydınlık bir şekilde ortaya koymayı başaran ender yazarlar dandır.

Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Asistanı Dr Mehmet SELİK tarafından çevrilen yazı, memleketimizdeki aydın anlayışını ve aydının durumunu da gözler önüne sermektedir

«Kendi kapınızın önünü süpürünüz...»

ha az kazançlı ve itibar noramı koyanlar da kendileri oldukları için) daha az itibarlı kol işine dönmeğe mecbur kalmamak. Bu çıkarım itmesiyle statülerini kutsallaştırmaya; işlerinin güçlüğünü ve bunun için gerekli hüner ve maharetin karşılığını mübalağa etmeye; biçimli eğitimin, diploma ların vs. önemini şişirmeye tema yül ederler. Ve durumlarını korumak isterken, kol işine karşı tavır alırlar; kendilerini hâkim sınıfı teşkil eden kafa işçileriyle bir sayarlar; statülerini yücelten im tiyazlarını yaratan ve koruyan toplumsal düzenden yana olurlar.

Böylece kapitalist sistemde kafa işçisi genellikle kapitalizmin güvenilir hizmetkârı, memuru, iş göreni ve sözcüsel olur; mevcut düzeni tartışmasız veri kabul eder. Kafa işçisine göre günün sorunları ancak ve yalnız o andaki uğraşının dar sınırları ile çevrilidir. Bu uğraşı ise, o anda yapmakta olduğu işi. Sahibi olduğu, yönettiği, ya da çalıştığı fabrikasının maliyet seviyesi kendisini tatmin etmiyor olabilir; bu halde; «kafa işçisi» mahiyetleri düşürmenin olanaklarını arayacaktır. Kamu oyununa yeni bir sabunu, ya da yeni bir milletvekili adayını «satmak» görevini yüklenmiş olabilir ve bu görevini titizlikle ve bilimsel bir biçimde başarmaya çalışır. Atomun yapısı üzerinde o güne dek bilinenlerle yetinmiyor olabilir ve bu bilgiyi arttıracak yol ve araçların bulunması çabasına olanca güç ve kabiliyetini katar. «Kafa işçisi» ne teknisyen demek eğilimine kapılmak mümkündür; fakat «teknisyen» terimi kolaylıkla yanlış anlamalara sebep olabilir. Bir büyük şirketin başkanı olarak «Kafa işçisi», ulusal ekonomiyi, binlerce insanın iş ve yaşantısını etkileyen önemli ve ağır kararlar alıyor olabilir. Önemli bir hükümet memuru olarak dünya işlerini geniş ölçüde etkileyebilir. Bir büyük tesis ya da bilim kurumunun başı olarak çok sayıda bilim adamının araştırma yönetmelerini ve yönünü uzunca bir zaman için tayin edebilir. Bütün bunların «teknisyen» terimiyle belirtilen şeyler olmadığı söz götürmez. Zira «teknisyen» terimi genellikle görevleri politika tayin etmek değil, tayin edilmiş politikaları yürütüp gerçekleştirmek; varılmak istenen hedefleri belirlemek değil, bunları gerçekleştirmek için gerekli araçları hazırlamak ve geliştirmek olan; geniş çapta plân ve projeler üzerinde kafa yormak değil, küçük ve ince ayrıntılar üzerinde ter dökmek olan kimseler için kullanılır. Bu na rağmen «teknisyen» sözcüğü, bu sözün günlük kullanımının akla getireceği anlamdan çok benim «kafa işçisi» terimi ile anlatılmak istediğim şeyi kapsamaya daha elverişlidir.

Çünkü (bir kere daha tekrarlayalım), kafa işçisinin iş ve düşün cesinin amacı o anda yapmakta olduğu özel işi; o sırada hangi olay la ilgili ve mesgul bulunuyorsa, bunun gerçekleştirilmesi, mükem melleştirilmesi ve yönetilip yürütülmesidir. Bu bakımdan madde ne şekil veren, bir motorun parçalarını birleştirilen ya da bir duvara örerken tuğla yerleştiren kol işçisinden ya çok az farklıdır; ve da hiç farkı yoktur. Aynı şeyi o, hımsuz yönden anlatmak istersek; böyle bir kafa işçisi kendisini, yaptığı işin anlamı, toplumsal oluşumun genel çerçevesi içindeki önemi ve yerini üzerinde kafa yor makla görevli saymaz; yâni toplam insan çabası içinde kendisinin nasılsa üzerinde çalışır bulun duğu parçanın toplumsal yaşantının diğer parçaları ve tarihsel oluşunun bütünü ile olan bağıntısını onu ilgilendirmez. Onun günlük ve tabii şırtı yalnızca kendi işine aldırma; görevine diğışkin ve ihtiyarlı bir kişi ise işinde müim kün merite verimli ve başarılı olmaktan ibarettir. Başkalarına gelince, onlar da kendi işlerine baksınlar, ne yaparlarsa yaparlar, diye düşünür. Kafa işçisi eğitim, tecrübe ve ehliyet açısından düşünmeye alışmış bir insan olarak bütünü problemleri ile uğraşmayı da özel bir ihtisas sayar. Bu iş ona göre, filozofların, din adamlarının, ya da politikacıların «ihtisas alanı»dır; «kültür» ile «değerler» ile uğraşmaksa şairlerin, sanatçıların, bilgelerin işidir.

Her kafa işçisi bu görüşü birkaç formüleştirmiş ve bilince benimsemiştir denilemez. Bununla beraber, bu görüşe bütünlük veren, onu hakkı gösteren teorilere içgüdüsel bir yakınlığı vardır. Bu teorilerden biri Adam Smith'in zaman boyunca itibar görmüş ünlü görüşüdür. Smith'in dünyasında herkes kendi bahçesine bakıp ekmekle herkesin bahçesinin yeşerip gelişmesine en büyük hizmeti yapmış olur. Bu felsefenin ışığı altında bütünüle ilgilenme bireyin ilgi ve uğraşı alanından çıkar; bütün, bireyi etkilese bile, ancak kenarından, yani bir vatandaş olması dolayısıyla etkiler. Bu felsefenin kuvvet ve etki şü çok önemli gerçektendir: Kapitalist düzende, bütün, bireyin karşısına, anlaşılabilir güçlerin yönelttiği öyle ezici bir kuvvet halinde çıkar ki bu oluşumu etkilemek bir yana, anlamak bile birey için imkânsızdır.

Sorumluluktan kaçma yolu

Kafa işçisinin durumunu yansıtan ve onun istemlerini karşılayan diğer bir teori araçların amaçlarından ayrı oluşunu; bilim ve teknolojinin bir yanda, hedef ve

değerlerin onlardan ayrı olarak değerlendirilmeğe yer almış bulunduklarını kabul eden görüşür. En az Adam Smith'inki kadar eski kökle ri olan bu tutum C.P. Snow tarafından yerinde olarak bir «sorumluluktan sıyrılmak yolu» diye adlandırılmıştır. Snow'un ifadesi ile, «sorumluluktan sıyrılmak isteyen» kimseler şöyle derler: «Biz araçları yaparız; işimiz burada biter. Araçların nasıl kullanılacağını söylemek sizin, bizden gayrisinin politikacıların işidir. Araçlar belki de çoğumuzun kötü sayacağı amaçlar için kullanılabilir. Böyleyse, buna sadece üzülmürüz. Fakat bu bizi bilim adamı olarak ilgilendirmez.» Ve bilim adamları için geçerli olan şey, bütün diğer kafa işçileri için de aynı kuvvetle doğrudur.

Açıkça görülüyor ki pratikte «sorumluluktan sıyrılmak», Smith'in «herkesin kendi işine aklarması» davranışına benzer bir davranışa götürür; hattâ bu, Smith'in tutumunun farklı bir şekilde adlandırılmasından ibarettir. Laissez faire ilkeleri yerine devlete inanan besleme; Tanrının görmez eli yerine kapitalist devletin hiç de daha hayırlı olmayan, fakat daha görünür elinin geçmesi bu davranışın özünü değiştirmemiştir. sonuç aydındır; bütünüle ilgilenme birey için önemsiz olmuş ve bu ilgiyi başkalarına bırakmak la o, bütünü mevcut yapısını bir veri olarak kabul etmiş ve yaygın rasyonellik kutsalının, hâkim değerleri ve toplumca zorlanan ve rimlilik, iş çıkarma ve başarı ölçülerini benimseyip bunlara taraftar olmuştur.

Aydın nedir?

Kafa işçilerini aydınlardan (1) ayıran sınırı, bunun tüm tarihsel oluşumun ortaya koyduğu sorunlarla ilişkisi gözönüne alınarak aramamız gerektiğini artık ifade edebiliriz. Çünkü aydını aydın olarak belirleyen, onu kafa işçilerinden ve gerçekte bütün diğer kimselerden ayıran özellik sudur; Aydının tarihsel oluşumun bütününe karşı duyduğu ilgi göstermelik bir heve olmayıp düşüncesinin her zerresine girer ve yaptığı işi derinlemesine etkiler. Elbet te aydın, günlük faaliyetlerinde tarihsel gelişimin her yanına rastırılmasına dalamaz; bu imkânsız bir şeydir. Fakat hangi özel alanda çalışıyor olursa olsun, bunun insan varlığını diğer yönleriyle ilişkisini sistematik olarak görüp bulmaya çalışır. Kafa işçilerinin gözünde kapitalist kurumlar çerçevesi içinde işleyen ve burjuva ideolojisi ve kültürünün dokularını meydana getiren ve bunun sonucunda zorunlu olarak toplumsal bilginin ve toplumsal işi sıkı sıkıya ayrılmış bölümlerinde yatar görünen şeyler arasında bir bağlantı kurmak çabası... İşte tam anlamıyla bu bağ kurma çabasıdır ki aydının en üstün ve göz a

lıca özelliklerinden birini meydana getirir. Ve yine bu çabadır ki aydının toplumdaki en can şıcı görevlerinden birini ortaya koyar: Edebiyat, sanat, politika, ekonomik düzen, bilim, halkın kültürü ve ruhsal durumu gibi kapitalist düzende sosyal varlığın bağımsız, bir birinden ayrı ve birbirinden bağımsız görünen parçaları ancak açık ve seçik olarak tarihsel oluşumun bütünlüğünün parçaları olarak mü talaha edildiği zaman anlaşılabilir ve etkilenebilir. İşte aydın bu temel gerçeğin bir sembolü, bir hatırlatıcısı olmak görevini taşır.

Hegel'in bir ifadesini kullanalım: «Gerçek, bütündür.» Bu ilke bütünü her hangi yâni bir parçanın veri olarak kabulünü, ya da bütünü tahlil dışı bırakılmasını imkânsız kılar. İncelenen konu ister bir ülkedeki işsizlik, ister diğer bir ülkedeki gerilik ve yoksulluk, ister şu andaki eğitim durumu, ister bir başka zamandaki bilimsel gelişme ile ilgili bulursun; toplumda mevcut olan durum ve şartlardan hiç biri olduğu gibi kabul edilip geçiştirilemez; bunlardan hiç biri «tabu» addedilip tahlil dışı bırakılmaz. Sorun olarak karşımıza çıkan olay ve olgular her ne olurlarsa olsunlar; bunlar arasındaki karmaşık ilişkileri ve tarihsel oluşumun özü olan şeyi, yani doğrudan doğruya toplumsal düzenin dinamizmini ve gelişimini yalnızca ortaya koymaktan kaçınmak kabul olunmaz bir tutumdur.

Nasıl statükocu olunur?

Fakat daha da önemlisi, burjuva ideologların dikkatle geliştirip inceltiltikleri bir görüşün deşilmesidir. Bu görüşe göre, kamunun kabullendiği sözcüm ona «değerler» bilimsel incelemenin kapsamı içersine girmezler. Gerçekte ise, kafa işçilerinin gözünde dokunulmaz veriler olan bu «değerler» ve «ahlâk yargıları» oca netten inmemiştir. Bizat bunlar tarihsel oluşumun önemli yönlerini ve sonuçlarını meydana getirirler. Bunları sadece önemli şeyler olarak görmekle kalmamak, doğuşları ve tarihsel gelişim içinde oynadıkları rol açısından da incelemelidir. Gerçekte, «değerler» in, «ahlâk yargıları»nın ve benzer şeylerin birer fetiş olmaktan çıkarılması; bunların ortaya çıkışı, değişme ve yok olmalarının toplumsal, ekonomik ve ruhsal sebeplerinin belirtilip tanıtılması ve herhangi bir zamanda bunların hizmet ettikleri özel çıkarımların çiril çıplak ortaya serilmesi bir aydının insanlığın ilerleme davasına yapabileceği en büyük hizmettir.

Bu, ortaya bir diğer soru çıkarır. Görevlerini «bazı belirlenmiş amaçlara ulaşmak için en etkin araçları uygulamak» biçiminde yorumlayan kafa işçileri, bizzat hedefler üzerinde bilinememez (ag nostik) bir görüşe sahiptirler. Uzman, yönetici ve teknisyen olarak amaçların kararlaştırılıp belirlenmesi işiyle hiç bir ilişkileri olmadığı kimselerdir; bir hedefin diğerine üstünlüğü üzerinde söz etmeye kendilerini yeterli de görmezler. Yukarıda sözü edildiği gibi, vatandaş olarak bazı tercihleri olabileceğini kabul ederler; ama bunlar diğer vatandaşlarınkinden farklıdır; ne daha fazla, ne de daha az önemlidir. Fakat bilim adamı, uzman ve araştırmacı o-

larak "üçüncü varoluş"ın birini ya da diğerini tutmaktan kaçınmak isterler. Ne var ki böyle bir kaçışın pratikte statükoyu tutmaya varacağı; daha iyi bir düzen yaratma yönünde mevcut düzende yapılacak herhangi bir değişikliği önleme çabasında olanlara yardım edeceği aşikârdır. İşte bu «ahlâksal tarafsızlık» tır ki bir çok iktisatçı, sosyolog ve antropologu birer bilim adamı olarak, az gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınma yoluna girmelerinin bunların halkları için daha mı iyi ya da daha mı kötü olacağı üzerinde herhangi bir görüş belirtmeyeceklerini ilâna yöneltmiştir; ve yine aynı «ahlâksal tarafsızlık» adı na seçkin bilim adamları bütün güç ve yeteneklerini mikrop savaş araçlarının bulunup geliştirilmesine verebilmektedirler.

«Buyurunuz şarlatanlar...»

Bu noktada bana şöyle itiraz edilebilir: Neyin iyi, neyin kötü, insanlığın esenlik ve mutluluğu için neyin yararlı neyin zararlı olduğu üzerinde salt ispatlama ve mütak araçlarıyla herhangi bir sonuca ulaşmak gerçekte de imkânsızdır. Ancak bu itiraz, gücü ne olursa olsun, tartışmamızın dışındadır. İnsanlığın ilerlemesi için neyin iyi neyin kötü olduğu konu sunda, yer ve zamana göre değişmeyen mutlak olarak geçerli olacak bir yargıya ulaşmak tabii ki imkânsızdır. Fakat şu var ki, böyle mutlak ve evrensel olarak uygulanabilir bir yargı aramak mevcut olmayan bir hedefe atış etmekten farksız bir şeydir ve bunun zorunluluğu üzerinde ısrar etmek gerici ideolojinin bir yönüdür. Gerçek şudur: İnsanlığın ilerlemesine, insanların mutluluğuna yarayan şeyler ve yine bunların gerçekleşmesini kolaylaştırana ya da güçleştiren şeyler tarihin akışı içinde her çağda ve her yerde değişir. Üzerinde yargı yürütülmesi istenen sorunlar hiç bir zaman genel anlamıyla «iyi» ve da «kötü» ile ilgili soyut ve spekülâtil sorunlar olmamışlardır; aksine her zaman ve her devirde, tarihsel gelişim içinde ortaya çıkan gerçiklerin çelişkiliklerinin ve değişen durumların toplumun gündemine aldığı somut problemler olmuştur ve herhangi bir zaman mutlak olarak geçerli olan çözümlere ulaşmak ne mümkün ne de gereklidir. Bütün mesele insanlığın birikmiş bilgi ve deneylerini mevcut şartlar içindeki en iyi çözüme mümkün mertebe yaklaşıcağı yönde kullanmaktır.

Ama biz «sorumluluktan sıyrılanları» ve yalnız kendi işlerine alıran «ahlâksal tarafsızlar» dileyip izleyecek olursak, toplumun en geniş bilgiye sahip (ya da sahip olması gereken), en kapsamlı eğitim görmüş, tarihsel deneyin araştırılması ve sındırılması için en büyük imkân elde etmiş tabakasını, topluma tarih içindeki yürürlüğü sırasında karşılaşıcağı her kavşak noktasında yapabileceği insanca yön veriş ve aydınca yol gösteriş hizmet ve görevinden ahkaymış oluruz. Seçkin bir iktisatçının yenilerde belirttiği gibi, «bütün mümkün görüşler benimsenenden ne daha fazla, ne daha az değerli» ise, bu durumda şu soru gerçekten sorulmak gerekir: Bilim adamları ve kafa işçileri toplumun esenlik ve mutluluğu için ne yapabilir; ne yapmak isteyebilirler? Yapabilecekleri tek şey, toplumun tercih ettiği amaçlar ne ise bunların gerçekleşmesi için gerekli bilgi ve teknolojiyi hazırlayıp onun emrine vermek midir? Yukarıdaki soruya böyle bir karşılık vermek tüm olarak yetersizdir. Çünkü toplumun «tercih»lerine mucizelerle ulaşılmadığı; bazı tercihlerle muayyen bir zaman mevcut toplumsal düzenin ürünü olan ideoloji-

nin zoru ile seçildiği; yine toplumun, aldatmak, korkutmak ve zorlamak imkânında olan çıkarlar tarafından muayyen tercihler için kandırıldığı, korkutulduğu ve zorlandığı gün gibi aşikâr bir şeydir. Kafa işçisinin bu «tercihler» in sonuçları üzerinde etki yapmaktan uzak durması «değer»lerin biçimlenmesi alanında bir boşluk bırakmakla kalmaz; bu uzak duruş, bu kaçınıp bu çok önemli alanı şarlatanlara, düzenoazlara, niyet ve hevesleri hiç de insanca olmayan diğer kimselere terk etmek demektir.

Hotantolar için süt

En tutarlı «ahlâksal tarafsızlar»ın bazıları tarafından öne sürülen bir diğer ididadan da söz etmek gerekiyor. Bu gibiler bazan çekinerek ve yüzlere kızarak şu gözlemi ileri sürüyorlar: İnsancıl olmanın bir fazilet olduğunu mantık temeline dayandırarak asla ispatlayamayız. Kimi insanların acı çekmesi başkalarının refahını, özgürlüğünü ve mutluluğunu sağlıyorsa, bunlar niçin açıktan kırılsınlar? Bir kimse kendi çöküşünü iyice kollamak yerine, kırıkların daha iyi bir yaşantıya ulaşması için niçin kafa patlatıp ça ba gösterirsin? Böyle bir üzüntü ve kaygı kendi rahat ve huzurunu kaçırarak, herhangi bir kimse dillere pelesenk olmuş «Hotantolar için süt» konusunda niçin kendisini üzüp kaygılanırsın? Bizat insanca bir tutum dahi hiç bir mantık temeli olmayan bir «değer yargısı» değil midir? Otuz yıl kadar önce bir açık toplantıda bu sorular bana bir Nazi öğrenci lideri (sonradan kendisi Gestapomun öplanda gelen işe yarar bir adam olmuştur) tarafından sorulmuştu. O zaman bu sorulara karşı düşünebildiğim en uygun cevaptan daha iyisi bugün dahi aklıma gelmiyor: İnsanlığın sorunları üzerinde anlamlı bir tartışma ancak taraflar arasında yürütülebilir; insanlarla ilgili konuları hayvanlarla tartışmak boşuna zaman israfıdır.

Aydın, üzerinde en ufak bir taviz vermeyeceği bir sorundur bu. İnsanların sağlık, gelişme ve mutluluğu için gerekli koşulların özünü; bunları gerçekleştirecek a-

raçları araştırıp bulmaya çalışırken, uyumsuzluklar, tartışmalar ve sert kavgalar kaçınılmaz ve hattâ yararlı şeylerdir. «Hümanizmaya bağlılık, insanlığın gelişme yollarını araştırmak, bilimsel ya da mantıklı hiç bir yolla haklı gösterilmeye muhtaç değildir.» İşte bu, anlam taşıyan aydınca çabaların temelini teşkil eden önermedir; öyle bir önerme ki bunu benimsemeyen hiç kimse ne kendisini aydın sayabilir, ne de başkaları tarafından aydın olarak kabul edilebilir.

Gerçeği söylemek, ama nasıl?

C.P. Snow'un yazıları onu bu çıkış noktasını açıkça kabul edebileceğini göstermektedir. Buna rağmen Snow aydının sorumluluğunun esas olarak gerçeği söylemek görevine indirgenebileceği konusunda görünüyor. (Gerçeğin yalana üstün tutulmasının da hiç bir ispat ve mantık temeli olmadığını burada belirtmek zorunda olacaktır.) Gerçekten Snow'un bilim adamlarına karşı duyduğu hayranlığın ana sebebi bunların kendilerini gerçeğe adanmış olmalarıdır. Snow şöyle diyor: «Bilim adamları var olanı bulmak isterler. Bu istek olmadan bilim olmaz. Bütün çabanın itici gücü budur. Bu, bilim adamlarının gerçek için üstün bir saygı beslemeye ve yolun güçlüğüne katlanmaya zorlar. Yani, var olanı bulamazsanız, ne kendinizi ne de başkasını aldatamazsınız. Kendinize karşı yalan söylememelisiniz. Neyelerinizi en basit şekilde bile yalan sonuçlara yöneltmemelisiniz.» Bu buyruklarla aydının temel sorumluluğunu belirtme yönünde uzunca bir yol alınmaktadır; ancak yine de bunlar problemli tümüyle çözmeye yetmemektedir. Çünkü problem, yalnız gerçeğin söylenip söylenmediği değil; aynı zamanda herhangi bir durumda gerçeği «neyin meydana getirdiği, ne maksatla söylenip ne maksatla saklandı»dır. Tabii bilimlerin alanında bile bunlar önemli sorunlardır. Ve bu atanda bile bilim adamlarının güç ve yeteneklerini belli yönlere çevirmek çalışmalarının ve ulaştıkları sonuçların istenmeyen yönleri git-

Yılın en önemli incelemesi:

200 YILDIR NEDEN BOCALIYORUZ?

Yazan: Nivazi BERKES

Yakında kitap halinde çıkıyor
YÖN - 77

mesine engel olmak ve bunları bu diğer yönlerde verimsiz kılmak için çalışan büyük güçler vardır. Toplumun yapısı ve işleyişi ile ilgili konularda problem daha da can alıcı bir önem kazanır. Çünkü toplumsal bir olgu, içinde gömülü bulunduğu tarihsel oluştan koparılır tecrit edilirse bu olgu üzerinde söylenen doğru ve gerçek bir ifade yalana dönüşebilir (çoğu kere dönüşür de). Böylece gerçek diye çoğu zaman hiç önemli olmayan şeyler araştırılır ve söylenir; gerçeği böylesine arama ve belirtme üzerinde direnilirse statükoyu savunuların eline güçlü bir silah verilmiş olur. Diğer yandan gerçeği, önemli olan anlamlı olan şey üzerinde söylemek, bütünü gerçeğini araştırmak; toplumsal ve tarihsel sebepleri ve bütünü çeşitli parçalarının birbiriyle olan bağlantılarını çiril çıplak ortaya sermek «bilimsel olmama» spekülasyon yapmak suçlamalarıyla damgalanır ve meslek içi baskılarla toplum dışına atma, düpedüz korkutma ve yıldırma ile cezalandırılır.

Aydın, sosyal eleştiricidir

Gerçeği söylemek isteği bu nun için aydın olmama ancak ve yalnız bir şarttır. Diğerleri, cesarettir; rasyonel bir aramayı, sonu bizi nereye götürürse götürsün, yürütmeye hazır olmaktadır; «var olan her şeyi insafsızca eleştirme» işine girişebilmektedir. «Şu anlamda insafsız ki, eleştirici ne kendi sonuçlarından ne de hükim kuvvetlerle girişilecek çatışmadan korksun.» (Marks). Görülüyor ki aydın, özü bakımından bir sosyal eleştiricidir; tanınmak, tahli etmek ve bu yoldan daha iyi, daha insanca ve daha akılcı bir toplum sal düzene ulaşma yolunu kapayan engellerin yenilmesine yardım etmek derdi ve kaygısıyla dolu bir kişidir. Böyle bir kişi olarak o, toplumun vicdanı olur; tarihin belli bir döneminde toplumun sahip olduğu ilerici kuvvetlerin sözcüsü olur. Ve yine böyle bir kişi olarak o, statükoyu korumaya çalışan hükim sınıfı, bu sınıfın hız metinde olan kafa işçileri tarafından en cömert bir ifadeyle ütöplast ve metafizikçi olmakla, en kötüsül de yıkıcı ve bölücü olmakla suçlandırılır; bir «dert», bir «başbelâsı» olarak görülür.

Hâkim sınıf ne kadar gerici o

lursa, bu sınıfın sözlü yürüttüğü toplumsal düzen insanlığın kurtuluşuna o derecede sert engeller koyar; bu sınıfın ideolojisi aydın düşmanlığının, akla düşmanlığın, bütüncül inançların o derecede nefret altına girer. Üstelik kendisine yapılan toplumsal baskıya karşı koyması, hükim ideolojiye boyun kılması ve kafa işçilerinin rahat ve kârlı teslimiyetinden kaçınıp uzak durabilmesi aydın için o kadar güç olur. Aydınım görevi üzerinde direnmek, sorumluluğu zorunda basa basa durmak, bu şartlar altında son derece önemli ve zorunlu bir konu olur. Çünkü bu şartlar altında hem bir sorumluluk hem de bir intiyaz olarak aydınım payına düşen, tüm insanlık tarihinden bize kalan en değerli miras olan insanlık, akılçılık ve ilerlilik geleneğini yok olmaktan korumak ve kurtarmaktır.

Aydın olmayı bir kahraman olmakla eş tuttuğum; insanlardan yerleşmiş çıkarların bütün baskılarına karşı koymayı ve insanlık ilerlesin diye kendi kişisel mutluluklarını tehlikeye atmalarını beklemenin makul bir şey olmadığı söylenebilir. Bunu istemenin makul bir şey olmadığını kabul ederim. Herkesten de bunu bekleyemeyiz. Ancak tarihten biliyoruz ki pek çok insan en kararlı çağlarda, en güç şartlar altında bile kendi özel, bencil çıkarlarının üstüne çıkmayı, bunları bütün olarak toplumun çıkarlarına feda etmeyi başarabilmişlerdir. Böyle bir davranış üstün cesaret, üstün namus ve üstün kabiliyetler gerekmiştir. Bugün için bütün ümit edebileceğimiz şudur: hükim çıkarların her türlü zorbalık ve çirkinliğine karşı, bilimcülerin (agnostiklerin), bilgi düşmanlarının ve insandan yana olmayanların bütün saldırılarına karşı bizim ülkemiz de aydınım şerefini savunacak kadın ve erkeklerini, bunlardan kendi payına düşen kadarını, çıkaracaktır.

(1) Muhtemel bir yanlış anlaşılmayı önlemek için hemen belirtelim: Kafa işçileri aydın olabilirler (ve bazan böyledirler) ve aydınlar çoğu zaman kafa işçileridir. «Çoğu zaman» diyorum zira pek çok sanayi işçisi, küçük sanatkar, ya da çiftçi kafa işçisi d madan aydın olabilirler; bazı tarihsel durumlarda sık sık olmuştur da.

TÜRKİYE
KREDİ BANKASI A.Ş.
SERMAYESİ 20.000.000 TL.
MERKEZİ İSTANBUL

Subeleri:

<p>İZMİR BEYOĞLU ADANA GALATA KADIKÖY OSMANBEY ANKARA BEYAZIT EDİRNE</p>	<p>SAMSUN HASKÖY ÇAPA KONYA YENİŞEHİR İSKENDERUN BURSA MERSİN BAKIRKÖY</p>
---	---

ANAFARTALAR

*Her türlü bankacılık muameleleri
Zengin iktisadi
küçük cari hesaplar.*

CEZAYİR

Patronun yerini
işçiler aldı,

Ş on günlerde Başkan Ben Bella işçiler yararına ihtisalı bir karar aldı: Kaçan Avrupalıların söhursüz bırakıldığı geniş arazinin ve fabrikaların yönetimini işçilere bıraktı. Bu, Cezayirin sosyal ve ekonomik yapısını bir çırpıda değiştirecek ve başarıya ulaşırca sosyalizm yolundaki az gelişmiş ülkelere yeni ufuklar açacak önemli bir adımdır.

Kurtuluşun önce Cezayir 1 milyon Avrupalıya aitti. Bunlar, 28 milyon dönüm toprağın, hemen hemen bütün sanayi, yünbınlerce apartman ve villanın sahibiydiler. Cezayirin bağımsızlığa kavuşması üzerine Mayıs ve Ağustos ayları arasında, Avrupalılar mallarını bırakarak acele kaçtılar. Şimdi Cezayirde ancak 133 bin Avrupalı vardır.

Kaçanların geride bıraktıkları mallar ne olacaktı? Cezayiri bağımsızlığa kavuşturan Evian anlaşmaları bu meseleyi öngörmemişti. 10 milyon dönüm arazi, yarım milyon teşebbüs, 200 bin mesken, binlerce mağaza söhursüz bekliyordu.

Geçici Hükümet, terk edilmiş malları, ileride sahiplerine geri vermek üzere, işletme yolunu seçti. 1962 Ekiminde, Hükümet, terk edilmiş tarım işletmeleri için yönetim komiteleri kurdu ve Komitelerin başına işçileri getirdi. Ufak fabrikaların ve madenlerin işletmesi de, bir ay sonra aynı şekilde işçilere bırakıldı. Fakat işletmeler, yine de eski sahiplerine aitti. Şimdi Ben Bella, bu işletmeleri, kesin şekilde topluma mal etmiştir. 18 Mart tarihli bir karara göre, «Terk hâlinde, mallar sahiplerine hiç bir sürette geri verilmeyecek ve faaliyetini yavaşlatan veya durduran teşebbüsler, terk edilmiş sayılacaktır.»

Topluma maledilen bu mallar için, «kendi kendini idare—auto—gestion» ilkesi kabul edildi: İşçiler, kendi işyerlerini kendileri işleteceklerdir. Son günlerde çıkan kararnamelerle, kendi kendini idare ilkesi sara hata kavuşturulmuş ve işletmelerin yeni organları tesbit edilmiştir. Tabanda, «İşçi Genel Kurulu» vardır. Genel Kurul, Millî Plân çerçevesinde, teşebbüsün gelişme plânını, yıllık yatırım, istihsal ve satış prog-

Esa Lamuri

İhlef Ahmet
Patronun yerini aldılar.

Zaaf Hamit

ramlarını kabul eder. Görev ve yetkilerin tarifi ve dağılımının tanzimi, yıl sonu hesaplarının tasvibi, Genel Kurula aittir. İşçi Genel Kurulu, İşçi Konseyini seçer.

Konsey, teşebbüsün iç yönetmeliğini kabul eder. Genel Kurulun tasvibinden geçen yıllık yatırım programı çerçevesinde ve teşebbüsün başlangıç patri-muanını azaltmamak şartıyla, malzeme ve teçhizat alım satımına karar verir uzun ve orta vadeli istikraz kararları almak Genel Kurula sunulacak yıl sonu hesaplarını incelemek ve «Yönetim Komitesi» ni seçmek Konseyin görev ve yetkileri arasındadır.

İşletmenin yönetimi, yukarıda bahis konusu edilen plân ve programların çerçevesinde bu komiteye aittir. Komite, 2/3 çoğunlukla toplanır ve kararlarını basit çoğunlukla alır.

Böylece işçiler, işletmeleri yönetmek gibi önceden hazır olmadıkları bir göreve çağırılmışlardır. Halk coşkunluk için dodir. Önümde, sömürgecilüğün sembolü hâline gelen Borgeaud'un büyük tarım işletmesinin yönetimini ele alan işçilerin resimleri var. İşçiler, sevinç ve şaşkınlık içinde.

Yönetim Kurulu Başkanı 27 yaşında 4 çocuk bir işçi. Adı, Esa Lamuri. 12 yıldır işletmede çalışıyor. Borgeaud devrinde gündeliği 350 Frankmış. Şimdi 732 Frank kazanıyor. Başkan Yardımcısı da İhlef Ahmet adında, 8 kişilik bir aileyi geçindirmek zorunda olan 27 yaşında bir işçi. Ciddi, şeffaflık ve dürüst olduğu için arkadaşları tarafından seçildiğini söylüyor. Yönetim Kurulu üyelerinden Zaaf Hamit ise 17 yaşında. İstasyon Şefi. Bu topraklar üzerinde doğmuş. Parti üyesi. 17 yaşında, yüklendiği ağır sorumluluklar yüzünden çocuk çehresini kaybeden Zaaf Hamit, «Beni halk seçti. Yönetim Kurulu, halkın hizmetindedir. Şimdi örnek olmak durumunda

yıız. Şevkle ve iyi çalışmalıyız. Örnek militanlar olmalıyız» diyor. Hamit'in eski patron hakkındaki düşünceleri şöyle: «Ciftlik, bir tek adam için çok büyüktü. Sonra o, işçilerine çok az para veriyordu. O, bir (patron) idi, kapı dışarı edilmedi çok iyi oldu.»

Yönetim Komitesindeki işçilerin hepsini ağır sorumluluklarının farkında. İşçiler tarafından seçildiklerini biliyorlar, onları savunmak ve onlara örnek olmak istiyorlar. Fakat bunu nasıl yapacaklarını tamamen bildikleri söylenemez. Birden bire önceden hazırlanmadıkları ağır görevlere getirilmişler. Bu sosyalist denemenin başarısı, onların çabucak görevlerine intibak edebilmelerine ve direktör ile teknisyenlerin ehliyetlerine bağlı olacak.

Görevlerinin ne olduğunu henüz pek iyi kavrayamayan bu yönetici işçilerin çok iyi bildikleri bir şey var: Bundan böyle kendileri için, Cezayir için, sosyalist Cezayir için çalışmaktadırlar.

B. A. C.

Amerika Arap
Birliğine ayak
uydurdu fakat
Türkiye..

Mısır, Irak ve Suriye temsilcileri geçen haftanın sonunda, 3 milletin yeni bir sosyalist devlette birleşiklerini açıkladılar. Yeni Anayasa 5 ay içinde referandumla sunulacak ve aynı anda Federasyonun başkanı seçilecek. Nâsırın rakipsiz başkan olacağı muhakkak. Bundan sonra 20 aylık bir intikal devresi gelecek. Bunun sonunda Federal Parlamento, 4 yıllık bir devre için federal başkanı seçecek. Bu başkan da hiç şüphe yok,

Avrupa, sola kayıyor!...

İtalyanlar buna «Apertura a sinistra», sola açılma derler. Machiavelli'nin torunları, geleceği sezmekteki yetenekleriyle tanınmışlardır. Gerçekten de, siyasal gelişmelere başka milletlerden biraz daha çabuk uyabildiklerini gösteriyorlar. Bugünlerde yapılacak İtalyan seçimlerinden sonra, sola açılmanın ne kadar geliştiğini ve buna hangi unsurların karışacağını bütün dünya öğrenecek.

Sola kaymayı belirtmek için İngilizlerin özel bir terimi yok. Fakat en geç gelecek yıl Avam Kamarası seçimleri yapılacak. Son yapılan ara seçimlerinde ise, eskisinden çok daha kuvvetli bir sola kayma görülmüştür. Birçok kimseler şimdiki muhafazakâr hükümetin bir işçi hükümetine yerini bırakacağını kesinlikle kabul ediyorlar.

Almanya'da bu kaymanın görüntüsüne «millî koalisyon» diyorlar. Geçen kasım ayında böyle bir koalisyonun kurulması için birçok teşebbüsler yapıldı, ama boşa gitti. Fakat bu dönemin geçtiği anlaşılıyor. Artık millet, 1965 genel seçimlerini bekliyor. Son eyalet seçimlerinin sonuçlarına göre, gelecek seçimlerde sandıklar, sola kayanların oylarını dolup taşıyacak.

Paris, Madrid ve Lizbon'daki son direkler bir yana, bütün Avrupa politikasının sola doğru keskin bir dönüş yapmaya hazırlandığı gözden kaçmıyor. Hatta geri kalan bir kaç sağ direğin daha ne kadar dayanacağı da şüpheli; ondan sonra neyin geleceği ise hiç bilinmiyor.

Bütün bunlar nasıl yorumlanabilir? Savaş sonrasında atılan politika temeli oynamaya başlamıştır. Milletler açıkça değişik şeyler istiyorlar: Yeni insanlar, yeni düşünceler, yeni hedefler. Başkan Kennedy ile Kruşçev, Haziran ayında bu eski kıtada bir araya geldikleri zaman, onlar da bu yolu tutacaklar. Çünkü, yeni bir şeyin kıpırdamakta olduğunu onlar da hissediyorlar. Yine onlar, yeni akımın kimin yararına olacağını da araştırmak istiyorlar. Avrupada sosyal denge sağlam olduğu için sola açılma politika sah sinde büyük değişiklikler doğurmayacaktır. Esasen, solun unsurları «Orta»nın, ya da merkezîyetçi grubun bir parçasıdır. Bu durum ise, ancak politik temeli daha da sağlamlaştırabilir. Bu yönde, tehlikeden çok, iyi şeyler ihtimali daha büyüktür.

(Muhafazakâr Welt am
Sonntag gazetesi — Hamburg)

Nâsır olacak. Beyrut kaynaklı haberler, üç memleketin Nâsırın başkanlığı hususunda anlaşmış olduğunu belirtiyor. Buna karşılık, Hükümet Başkanı ve Parlamento başkanı Iraklı veya Suriyeli olacak. Parlamento, iki Meclisten kurulu, 390 koltuklu Millet Meclisi 100 bin kişiye bir milletvekili olmak üzere halk tarafından seçilecek. Böylece, Mısır 270, Irak 70 ve Suriye 50 koltuk olacak. Federal Meclis ise, bölge parlamentoları tarafından eşit şekilde seçilecek. Federal Meclis, 20 Mısırlı, 20 Iraklı ve 20 Suriyeli bulunacak. Federal Hükümetin yetkileri henüz belli değil. Fakat sandığından çok daha merkezîyetçi bir federasyon kurulduğu anlaşılıyor.

Baasçılar ve Arap milliyetçileri tek parti çerçevesinde birleşecek.

Bir Mısır Sözcüsü, «Yeni B.A.C. daha büyüktür. Zira kapı Cezayir ve Yemen gibi, emperyalistlerden kurtulmuş her Arap memleketine açıktır» diyor. Yemen, şimdiden Federasyona girmeye tâlip.

Yeni Federasyon, uzun ömürli olacak mı? Kabul etmek lâzım ki şartlar bu sefer, alelacele girilmiş ilk Suriye denemesine nazaran çok daha elverişli. Birlik fikri daha olgunlaşmış durumda ve teşebbüs çok daha ihtiyatlı. Suriye ve Irakın görüşlerine daha fazla yer verme endişesi, Federasyonun işleyişini kolaylaştırarak. Daha önemlisi, Amerikanın tutumu, çok büyük ölçüde değişmiş bulunuyor. 1958 de Suriye — Mısır birleşmesine karşı çıkan Amerika, şimdi birleşmeyi teşvik ediyor. Amerikan politikasındaki bu değişim, İtalyan, İspanya, Yunanistan, Ürdün, Saudi Arabistan ve Filistin devletleri gibi kuvvetlerin birleşmesine faaliyetlerini teşvik edebilir. Amerikanın yalvarmalarına rağmen Ürdünü dahi gözden çıkardığı ısrarla

söyleniyor. Nâsır ayrıca sağ kolu Ali Sabriyi, Federasyonun kuruluşundan hemen sonra Moskova'ya göndererek, Sovyetler Birliğinin de tasvibini almak suretiyle, birleşmeyi, soğuk harp konusu olmaktan kurtarmaya çalışıyor. Bu da Federasyonu kuvvetlendirecek bir teşebbüs. Amerika ve Sovyetler Birliği tarafından çözümlenmeyen Federasyonun, geçici bir heves olamayacağını düşünmek mantıklıdır.

Memleketimize gelince, Türk Hariciyesinin Arap ülkelerindeki zihniyet ve kuvvet değişikliğini anladığı ve yeni Amerikan politikasına ayak uydurduğu söylenemez. Hariciye, başından itibaren birlik fikrini bir hayâl olarak karşıladı. Baas ve Nâsır arasındaki anlaşmazlıkları mübalâğa etti. Şimdi de Suriye ve Irak'ın Nâsır hakimiyetine tahammül etmeyeceği ve karadan hududu bulunmayan Federasyonun çökebileceği ihtimaline bel bağlanıyor. Bu görüşlerin, gerçeklere gözlerimizi kapayıp, arzularımızı gerçek saymak gibi bir tutuma belirtmesinden korkulur. Kendimizi artık, Güney Hududumuzda Sosyalizme yönelmiş 40 milyon nüfuslu bir Arap Devletinin mevcudiyetine alıştırmamız ve bu devletle dostane münasebetler kurma yollarını araştırmamız lâzım. Irak ve Suriyenin Federasyondan kopacağı ihtimaline dayanan bir politika ve bu yolda girişilecek faaliyetler, esasen bozuk olan Ankara — Kahire münasebetlerini düzeltmez hâle getirebilir. Amerikanın Nâsır politikası bir yanda, Türkiye'nin Amerikan politikasına çok gerisinde, Ürdün ve Saudi Arabistan safında kalması, gerçekçi bir tutum olmasa gerektir.

Arapları küçümsemekten, hor görmekten artık vazgeçmeli ve çağımızın uyanığına ayak uydurmalıyız.

Cezayir'de bağımsızlık şenlikleri
Mesiciler yeni yeni ortaya çıkıyor

Kayıp Mektup'ta politikacılar

Kayıp Mektup

Ayperî AKALAN

Soylu tutumundan kıl kadar ayrılmayan Arena Tiyatrosu son oyunu ile, XX. yüzyıla erimeden ölen Romanyalı yazar İon Luca Caragiale'yi tanıtmış oldu. Keskin, pırıltılı, bir o kadar da gülünçlü bir taşlama olan «Kayıp Mektup» tam bir halk oyunu niteliğinde. Böylesi ne bol güldüren oyunda acı olan tek yan, Romanya'nın aşkı, kirliliği ve gülünç politik hokkabazlıklarını özetleyen konunun ve olayların neredeyse yüz yıllık bir aşamaya rağmen bizim ve çevremiz için hiç de aşınmamış olması.

Sermet Çağan'ın (hem de ilk çalışması imiş) tek kelime ile nefis dekorları içinde «Kayıp Mektup» çok düzenli, tempo hiç aksamayan kıvrak, seyirci yi doğrudan doğruya oyuna katın incelikli bir sahneye koyuşla (Genço E-kal) oynanır. Oyun süresince gülmek ve övmekten yana birbirleriyle böylesi ne yarışan bir seyirci topluluğu görmemiştir dersem yerin de olur. Arena'nın her yeni oyunu bu tiyatroya olan saygıyı biraz daha artırıyor ya, saygıdan yana bu sefer Genço E-kal ve Ergun Köknar üzerinde özellikle durarak istiyorum.

Şvayk'ın gözü yaratıcısı Genço «Kayıp Mektup»da bir küçük sarhoş adamı oynuyor. Ama ne oyun! Gençcecik yaşını böyle bir düzen ve ölçü içinde aşmıştı ki o kıpkırmızı, sulu, sarhoş gözlerini, o yayvan, başına buyruk şizinin, o aynı başımsızlıkla birbirlerine dolanan bacaklarının çerçək olmadığının inanası gelmiyordu insanın... Genço yorumu, açısı, hattâ kılığı ile Şarlo idi ve asıl şarptacı olan, oyunculuğunun asıl gücü de burada idi ki Şarlo'yu taklit etmeden, bu düzeni tutturmuş bir başkasının ne kadar çabalarsa çabalasın karşı koya mıyacağı «taklitçiliği» en ufak bir ayrımda en ufak bir sürütünme bile yapmadan oynuyordu.

Genço'nun bu sevimli sarhoşu gibi güzelliğinden bir an bile kaybetmeyen bir kompozisyona her yerde, her zaman rastlanmaz kanısındayım.

Übü'nün unutulmaz oyuncusu Ergun Köknar ise «Kayıp Mektup»da cin fikirli, çıkarları uğruna vurdumduymaz, köcalmış, ihtiyar politikacıyı oynuyor.

İlk oyunda Übü idi Ergun Köknar. Kusursuz, eksiksiz bir Übü. Sonra sahneye koyduğu Şvayk'da onu kış beyinli Alman kontesi ve gözleri İsa aşkı ile mahmur, tonton papaz o

larak seyrettik. Şimdi de durmadan «Bir lokmacık sabır» dileyen Trahanake'si. Bu kompozisyonların hiçbirinde bir öncekinden bir ufak ayırım, bir ufak mimik bile bulunmaması apaçık ortaya koyuyor ki Ergun Köknar, o «büyük» dediği miz oyunculardan biri olmaya adaydır. Yakın bir gelecekte Ergun Köknar'ın tiyatromuzda tartışmasız bir yeri olacaktır.

Selâhattin Hilâv'ın akıllı, kurnaz gülücükler içindeki çevirisi, Remzi İnanç, Çetin İpekka ya, Anı Şahnazar, Ege Ernar, Tunca Yönder'in oyunundan yana birbirleriyle yarışmaları, sözü edilmeden geçilemeyecek yanlar.

Arena, tiyatrodan her istenilen her isteyene cömertcesine verildiği bir tiyatro. Kim olursanız olun, gidin «Kayıp Mektup»a. Aradığınızı bulacaksınız. Yalnız unutmayın ki bu «Doğuş-unuz bir raslantı değildir. İş farkı gözetmeksizin günde on sekiz saat çalışmanın, bilgili, aydın kafaların onurlu ve istemli tutumlarının, bu toplu düzeni gerçekleştirebilmek için küçük, kişisel çıkarları küçümseyip hiçe sayabilmiş yüreklerin meyvasıdır. Arena'nın hepsi de bu güzel oyunları — bir anlamda — dövüşe dövüşe veriyorlar. Topladıkları alkışın bu kadar yürekten gelmesinin asıl nedenini burada aramak gerek.

İkimize bir dünya

Nijat ÖZÖN

Geri kalmış sinemaların tuhaf bir özelliği var: Yıllar yılı piyasasının beylikleşmiş kalıplarını, alışkanlıklarını tekrarlayıp duran, en kötü iş filimlerini çeviren «alaylı» sinemacıların günün birinde iyi bir film çevirebilme şansları; bilgili ve kültürlü, kendini sinema için yetiştirmiş olanlardan daha fazla. Bunun nedeni şu olsa gerek: Sinema kültürü, bilgisi sağlam biri film çevirmeye kalkınca şüpheli, hattâ düşman bir çevreyle karşılaşır. Yapımcılar, bildikleri ölçüde uymayan böyle birinin, alışılmış kalıpların dışına çıkacağı, paralarını batıracağı korkusuna kapılırlar. Ne zaman kültür sözünü işitse elinin tabancasına gittiğini söyleyen Nazi subayı gibi, yapımcılar da böyle birini görünce, elleri ıggüdüsel bir davranışla cüzdanlarını sıkı sıkıya bastırmağa girişirler. Bundan dolayı, bu çeşit sinemacılar çok kez daha işin başında elleri boş dönuyorlar, ya da iki yoldan birini seçmek zorunda kalıyorlar: Hem yapımcıları hem kendilerini az çok tatmin edecek bir film çevirmek. Ama bu iki çelişik durumu bağdaştırmak mümkün olmadıktan sonra, sinemacı bu iki arasında bocalamaktan, sonunda ne birini, ne de öbürünü sağlayamamaktan öteye geçemiyor. Ya da, piyasasının alışılmış kurallarına kendini kuzu kuzu bırakıyor. Birbirine bağlı iki önemli nokta da, bu sinemacının seyirciyle ilişkisinde ve yabancı etkiler konusunda ortaya çıkıyor. Yetişmemiş bir seyirci topluluğuyla karşı karşıya gelen bu çeşit sinemacı, kendisiyle seyirci arasında yeterli bir bağ kuramıyor; seyirciye ya boyun eğiyor, ya da kendini ondan üstün görüyor. Çalışması sırasında bocaladığı vakit de çok kez yabancı sinemadaki örneklerden medet umuyor.

«Alaylı» sinemacı için durum böyle değil. «Alaylı» sinemacının, piyasada iyi kötü bir yeri var; çevresi, tanıdığı çevre; kimse kuskulu gözlerle bakmıyor «Alaylı» sinemacıya. O da bu piyasasının, bu çevrenin girdisi ni çıktısını biliyor; seyirciyle haşır neşir olabiliyor. Yıllarca süren sinema çalışması sırasında bu çevrede, bu seyirciyle, bu çalışma arkadaşlarıyla neyin yapıp neyin yapılıp yacağını daha iyi kestirebiliyor. Bu arada, bütün bu beylik çalışma içinden, ileride kullanılacak üzere dağarcığına arada bir işe yarayacak şeyler ayrıştırıyor. Zora geldi mi de, yabancı etkilerle değil de, kendi sezgisi,

duyuşuyla, el yordamıyla da olsa bir şeyler yapmağa çalışıyor. Bu bakımdan alaylı sinemacı daha «yerli» bir özellik taşıyor, ayağı daha çok toprağa basıyor.

Alaylı sinemacının en başarılı çalışma örneğini 1958'de Memduh Ün'ün «Üç arka daş»ıyla görmüştük. Ün, daha sonraki çalışmalarında bu başarıyı, daha küçük ölçüde de olsa, sürdürmüştü. Yine alaylı sinemacının dikkate değer çalışmaları olarak Avni Dilligil'in «Benli Emine»si, Orhan Elmas'ın «Kanlı firar», Muharrem Gürses'in «Talih»-six yavru-su gösterilebilir. «İkimize bir dünya», Ün'ün çalışmasından sonra bu konudaki en ilginç örnek olarak ortaya çıkıyor. «İkimize bir dünya»nın rejisörü de alaylı sinemacılardan; hem de sinemamıza yapımı ve rejisör olarak en değersiz iş filimlerini veren sinemacılardan biri. Fakat Pesen de, Ün gibi, yukarıda sıralanan niteliklerden ustaca yararlanarak, Türk sinemasının bir düzineyi aşmayan iyi filimleri arasında yer alabilecek bir film meydana getiriyor.

«İkimize bir dünya», John Steinbeck'in «Of Mice and Men» Farelere ve insanlara dair» adlı küçük romanına dayanıyor. Romanla senaryoyu karşılaştırmanın bir yarı- rı yok; benzer yerleri de var, ayrılan yönleri de. Konunun ana çizgilerindeki bu benzer ve değişik yönlerin yanında önemli olan bir nokta, roman ile filmin yapısında ortaya çıkan değişik durum: Steinbeck'in romanı, ele aldığı temayı birkaç kişilik dar çevrede, son derece yoğun olarak işliyor. Arkadaşlık ve «Fakirin ekmeği» olan gelecekle ilgili umudu, hiçbir fahişliğe, gevşeliğe yer vermeden, en kestirme yoldan, şifir ve gerçeği birleştirerek veriyor. «İkimize bir dünya»nın kişileri daha kalabalık, senaryo birkaç yöne dalbudak salmış, değişik insanları değişik öykülerini bir arada işlemeğe çalışıyor. Bu arada, arkadaşlık ve geleceğe beslenen umut temaları da geriye itiliyor. Fakat «İkimize bir dünya», dar bir çevrenin yoğun öykü sünden yitirdiğini, geniş bir çevrenin çeşitli katlarından insanların değişik hayat öykülerinden kazandırdığını; ortaya birbirine bağlanmağa çalışılan değişik «hayat dilimleri» koyuyor. Steinbeck'in romanındaki küçük çiftlik çevresi, büyük bir şehrin dekoruna dönüyor. Senaryocu Orhan Elmas, yapımcı-rejisör Nevzat Pesen, umutlarını gerçekleştirecek parayı kazanmak için kasabadan büyük şehre inip blok apartmanların yapılmasında çalışan iki arkadaşın yanı sıra, bir kamyon şoförünü ve ailesini, bir sokak kadını, bir bar artistini, bir ustabaşısı, bir patron oğlunu ve esini değişik özellikleriyle, öbür çalışmalarındaki duygusallığa kendilerini kapırmadan veriyorlar. Pesen, konuyu işleyişte, oyunda, kamera çalışmasında, kendisinden hiç beklenmeyen bir ölçülülük ve iyi işçilik gösterdiği bu filme, çıkış noktasından umulmayacak bir «yerlilik» kazandırıyor.

HAFTANIN KİTABI

Modern Tiyatro Akımları

Özdemir Nutku. İnceleme. Dost Yayınları, Ankara
1963. 168 Sayfa, resimli, 10 lira

Özdemir Nutku «Tiyatro ve Yazar» dan sonra ikinci önemli kitabını yayınladı. Çok ilginç resimlerle süslenmiş ve çok güzel basılmış olan kitabın önsözünden açıklayıcı parçalar veriyoruz:

Ereğim bir Modern Tiyatro Tarihi yazmak değil. Ama Modern Tiyatro Tarihi içindeki organik gelişmeyi incelemek. Bunun için de, Modern Tiyatro deyimi içine giren bütün olayları, yazarları, oyunları incelemekten kaçındım. Ama bugünün tiyatrosuna düşünce ve biçim açısından yön veren havayı yani bir takım temel noktaları ele alıp bu temeller üzerinde bugünün tiyatrosunun şekillenmesini vermeye çalıştım.

Bu kitapta incelediğim Ondokuzuncu

Yüzyıl Tiyatrosu, ikinci kitapta ele alacağım Yirminci Yüzyıl Tiyatrosunu hazırlayıcı nitelikte olacağına da, kendi başına bir sonuçta götürülecektir sanıyorum okuyucuyu.

Ondokuzuncu yüzyılın düşünce düzeyini de kısaca inceledim. Kitabımın ilk bölümü bu konuya ayrılmıştır. İkinci bölümde, kişilikleri güçlü ve bence önemli olan yazarların başkaldırımlarını çeşitli açılardan inceledim. Belli bir akıma oturtamadığımız yazarlardan Georg Büchner, Richard Wagner gibi, Üçüncü bölüm öncüler başlığını taşıyor. Modern tiyatroya egemen olanların sahneye koyucular olduğuna inandığımdan, Öncüler başlığı altında geçen yüzyılın sahneye koyucularını ele aldım. Bu arada henüz

dünyaya hiçbir yapıtı çevrilmeyen Konstantin Stanislavski'nin «Yöntem» ini ayrıntılarıyla inceledim. Büyük sanatçının bugünün tiyatrosuna çok etkili olan «Yöntem» ini son aldığı biçimi okuyucularına iletmeyi doğru buldum. Kanımca, Stanislavski'nin yöntemini ülkemizde bilen birkaç kişi varsa, bunların çoğu onun 1917'deki çalışmalarını tanırlar. Oysa bu kitapta, ölmüne değin sürekli bir gelişim içinde olan Stanislavski'nin, 1934 yılındaki «Yöntem» i üzerinde durulmuştur.

Bundan sonraki bölümlerde, geçen yüzyıla ve kendi çağımıza büyük etkisi olan dört yüce yazarı (Ibsen Strindberg, Çekov, Hauptmann) çeşitli açılardan inceledim.

Kitabımın sonundaki iki ek de, konuları destekleyecek nitelikte özetlerdir (Commedia dell'Arte; Sahneye koyuculuğun Tiyatro Tarihindeki Belirtileri). Bunlar bazı durumları daha iyi aydınlatmağa çıkarmak için kitaba eklenmiş bilgilerdir.

Özdemir NUTKU

Varlık dergisinin 15 Nisan sayısında yayımlanan bu şiir, usta bir sanatçının basit, orta mah düzeyde bile işlerken belli bir düzeyin üstüne çıkabileceğini gösteren çok ilginç bir örnek. Doğrudan doğruya dış biçime yaslanarak şiirin kurtuluşu.

Baltacı

Düşmüşüm İstanbul'a,
Düşmüş ak bryklarına kar,
Yollar ışmış ama ahacak,
Bağardıkça ağzıma karanlık dolar.
— Baltacı!
Oduun yararım, kömür kırarım, baltacı!

Neylersin, kardaş, nidersin,
Köyde yedi çocuk var.
Gözleri iri, daha iri,
Yedisi de yolladığım harçlığa bakar.
— Baltacı!
Oduun yararım, kömür kırarım, baltacı!

İstanbul geniştir, geniştir, geniştir,
Ne ki benim yitirğim dar,
Sesim büyük, sesim gür, sesim kalın,
Sesim açığım kadar.
— Baltacı!
Oduun yararım, kömür kırarım, baltacı!

Fazıl Hüsnü Dağlarca

Şiirimizin Serüveni

Ö. F. TOPRAK

Tanzimat öncesine, İki akım la gelmiş şiirimiz. Birincisi tek sesli Divan Şiiri. Bir tek yoldan, belirli ölçülerle, belirli bir armoni getirmiş. İnsan havasına g'errese, havasına girdiği dakikalarda - eski deyimle söyleyelim - insanı «hoş bir solukla» oksatı belki. Yürece yeni bir kıvıltı verir mi bilmem? Bilmem diyorum, zira Divan Şiirinin ölümlü büyük ustalarının mısraları yaşamıyor, yaşama gücü taşımıyor. Tarihsel değeri, edebiyat betiklerinin içinde kurutulmuş yapraklar gibi duruyor. Yarına kalmak için insanca söyleyişten, humanizm rüzgarından yoksun çünkü Yoksun oluşu şurdan geliyor sanırım. E-İt bir kata sunmuş şiirini. Çevresi dar. «İhsan» almış karşılığında. «İhsan» alması bir öfür nedenine bağlanamaz belki. Ama bir Padişaha, bir Sadrazama sunulmuş. Yalnız o düşünülerek, divanda okunmak üzere dile gelmiş kalemleri. Şiiri, durmadan bir azlığa doğru itmiş Divan ozanları. Geniş bir yığınla ilintiler kurulmamış, görülmeğe istenilmemiş onlar. Böylece şiirin alanı küçük bir çember içinde bırakılmış.

Burada duralım, yeni bir satır başı yapalım. Eski Yunan şiiri, yüzyılları aşarak yaşamağa devam ediyor. Bugün için öü bir dil ile yazılmış hem. Yeryüzünün birçok tiyatroları onlarla aydınlatıp, seslendiriyor sahnelerini. Betiklerini yeni baskılarını hazırlamaktan çekinmiyor. Çünkü eski Yunan Ekinine dayanıyorlar. Böylece Eski Yunan Ekininden tutum almış, ışık almış dünya şiiri, çok sesli tılcık armonisini kuruyor. Kurulan bağlantı şu: Paul Valéne'nin, Stéphane Mallarmé'nin, Paul Eluard'ın şiirinin güç kazanması hep böyle bir humanist kaynağa yaslanmış olmaktadır geliyor. Bazı şiirlerde bu daha belirgin. Bazılarında hiç farke-

yaşıyor. Şunu demeye geliyorum: Eski Yunan Ekinini, eski Latio Ekinini, yeni Avrupa'ya kaynağık etmekte, temel olmakta devam e-bazan hızlı, bazan ağır ağır akan diyor. Şimdi düşünelim. Fuma nızma ilkelerinden geçerek bir biçime varmamış ozanların yazdıkları Divan Şiiri, neresinden bak sak doğulu, neresinden ele alsak yetersiz bir sanat yapıtı.

Bizim Divan şiirinden uzakta, bir şiir akımımız daha var: Halk Şiiri. Aralarında Ümmi dediğimiz, okuyup yazma bilmeyen ozanlar da bulunmaktadır. Bütün yapıtları halktan gelir, halka aittir. Dar bir halk aşkı yaşatıp sürdürmek ister, Halkın feryatlarını sazının tellerine vura vura söyler. Yüzerce şiirini okusanız birbirine çok benzediğini, hiç değilse çeşitli yönlerden birbirinin aynı olduğunu farkedersiniz. Eğer Halk Şiiri, türkişimini tek sesle söylemeseydi, öyle sanıyorum ki, edebiyatımızın yaşayan bir kolu olacaktı. Halk Şiiri geniş bir ekine dayanmaz, daracak bir dağ yolundan geliyor çünkü. Belki dünyanın en onur, suz insanı, kırk yamalı hırkası ile yürüyüp gelen Yunus Emre büyük bir ozan. Daha uzun süre yaşar belki. Okul betikleri bu yaşarlığı nereye kadar götürür bilmem? Karacaoğlan da öyle. O dağ çiçekleri arasından bakan ceylan gözlerin serüvenini dile getiren ozanın şiirleri sık sık anılacaktır. Bana öyle geliyor ki, Halk şiirinin eski ustalarının yapıtlarını artist kalemler ele alıp monografik betikleri yazmazlarsa, onlar kendi kabukları içinde yozlaşıp kalacaklar. Oysa onlar yeniden tahli edilmeğe, şiirleri mısra mısra açılmağa değercek ölçüde tılcık ustalarıdır.

Şiirimizin Tanzimat öncesine kadar durumu böyle. Şimdi Yahya Kemal konusuna girelim. Aruzun çağımızda en iyi ustası olduğu söylenir. Bu ölçünün içinde Divan Şiirinin en iyi sesini getirmiştir. Osmanlı sevgisini, hayranlığını, ölüncüye kadar bırakmamış: «Kışılığını bir bir açın. «Saray» ozanının ilkeleri bütün çizgileri ile gözlerinizin önündedir. Batıya bakmış, batılı betikleri, özellikle Yirminci yüzyılın başına kadar yetişen belli başlı ozanları okumuş, belki onlardan azıcık sen tez ustalığı almıştır. Osmanlı tarihinin, hâkanlarına, cenkçilerine olan tutkunluğu, şiirlerinin hemen yarısını epik bir türdür. Çerçevesi içine koyar. Bu şiirlerin birçoğu, dili eskimiş demyeceğim, bugün artık anlaşılmasız olmuş bir dilin kaderini taşır. Hürriyet gazetesinin Pazar sayılarında yayımlanan şiirler, Yahya Kemal'in kendi türünün en gücsüz örnekleridir. Değişik bir özellik getirememiş, başarıya vardığı eski şiirlerinin katından aşağılarda dolaşmıştır. İlk yazdığı şiirlerle sonrakilere şaşılacak bir biçim benzerliği göstermiştir. Başka fark şu: Eski şiirlerini aruz ölçülerine göre olsun, şiir yükü yönünden olsun, şiir hayatın en iyi örnekleri saymak yanlış olmaz. Şiire ilk günlerde nasıl oturmuş ise son yıllarda da öyle, orada oturuyordu. Bütün ömrü boyunca, onu büyük bir (Rahat) saymak, Yahya Kemal'i tastamamına anlatır. Geleneklere sıkı sıkıya sarılmıştır. Kendi hizasını aşmak için en küçük bir çabası görülmez. 1928 harf devriminden sonra edebiyatımızın Batı anlamındaki başarıları içinde Yahya Kemal'in tutumunu düşünüyorum da, bu başarılarda bir rolünü göremiyorum. Çağımızın ozanları içinde dünya nimetlerinden onun faydalandığı ölçüde değil, onda biri kadar faydalanan başka bir ozan adı söylenemez sanırım. Ülkemizin ozanları günlük

SEÇME KİTAPLAR

BABA EVİ. Orhan Kemal. Roman. Üçüncü baskı. Varlık Yayınevi, İstanbul, 1963. 102 s., 2 lira.

PIPPIN IV'ÜN KISA SÜREN SALTANATI. John Stefnbeck. Roman. Çeviren: Rasih Güran. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1963. 168 s., 5 lira.

İŞ İSTEN GEÇTİ. Jean Paul Sartre. Roman. Çeviren: Zübeyir Bensen. İkinci baskı. Varlık Yayınevi, İstanbul, 1963. 109 s., 2 lira.

DÜNYA NİMETLERİ. André Gide. Çeviren: Tahsin Yücel. İkinci baskı. Varlık Yayınevi, İstanbul, 1963. 118 s., 2 lira.

MİLENA'YA MEKTUPLAR. Franz Kafka. Çeviren: Adalet Cimcoz. İkinci baskı. Ataç Kitabevi, İstanbul, 1963. 240 s., 6 lira.

GÜNÜMÜZ FRANSIZ ŞİİRİ. On ozan. Derleyen, çeviren: Tahsin Sarıç. Dernek Yayınları, Ankara 1963, 136 s., 4 lira.

BÜTÜN OĞULLARIM. Arthur Miller. Oyun 3 perde. Çevirenler: Ükü Tamer, Aykut Tamer. Varlık Yayınevi, İstanbul, 1963. 80 s., 2 lira.

Sanata Güvenmek

Memet FUAT

«Sanatın Öncülüğü» başlıklı yazımda politikacıların sanat alanındaki yanlış davranışlarını kısaca belirtmiş, büyük sanatçıların politikadan arındırılmaya uzun süre katlanmadıklarını, politikayı aşmaya, politikaya öncülük etmeye yöneldiklerini söylemişim. Yazımın sonlarında şöyle bir söz de vardı: «Sanatçıların kendilerine yol çöstermeye kalan politikacılara, ya da sanat eserine politikacı mantığıyla yaklaşan eleştirmenlere gülümseyip geçmelerine yakınlık duymalıyız.»

Batı edebiyatını benden çok daha iyi bilen bir yazar arkadaş, o yazıda savunduğum düşünceler üzerine konu - şurken, «Ya bağlanmış gönüllü sanatçılar ne olacak?» diye sormuş. Gene yanlış anlaşılmalara kıyıcığında dolaştığını seziyorum. Örnekte o yazıma girerken Bertolt Brecht'ın anmış, öylesine bağlı, gönüllü bir sanatçının bile anlayışsız politikacılarla çatışmak zorunda kalmasındaki acı gerçeği hatırlatmışım. Söz doğrudan doğruya «Gönüllü sanatçılara gelince, başka bir şeyi daha hatırlatmak gerek: Sanatçının kural dinlemesizliğini...»

Eleştirmenler — ya da kimi eleştirmenler diyelim — «büyük sanat-ın kurallarını arar, bulur, ortaya dökerler. Bilinen büyük sanat eserlerini inceliyerek yapıtlar bu işi. Sonra da ölçütleri bulmuş olmanın rahatlığı içinde yargılar verirler. Derken o kuralları oradan burasından kuş çevirip, ya da toptan çiğneyip gene «büyük» bir sanat eseri koyar ortaya. Onca emeklerinin, çalışmalarının boşa gitmesinden ürken kuralcı eleştirmenler, böyle bir durumda, ya ölçütlerine sımsıkı sarılarak dinir, kendilerini bir yana dürtüverecek yeni eleştirmenler çıkagelene kadar, dudak bükme, küçümseme işini sürdürürler, ya da boyun eğip sil baştan «büyük sanat-ın yeni kurallarını aramaya koyulurlar.»

Önemli olan şuna inanmaktır: Sanatçı önden gider, kurallar, eleştirmen sözleri arkadan gelir. Kurallar, eleştirmen sözleri yeni başlayanlar, küçük sanatçılar, sanatın doruklarına çıkamayanlar içindir.

Sanata güvenmeyen, sanatçının kurallar, anlayışlar, politikalar üzerine yükseltilme gücünü göremeyen kişiler, sanat konusunda konuşur ya da yazarken, ister istemez yarılacaklardır... Öyleyse, bütün kurallar gibi, sanatçının bağımsız bırakılması da aşılmasız bir kural olarak görülmemeli. Sanatçıların politikaya öncülük etme eğilimine bakarak, «Politikadan arındırılan gönüllü sanatçılar büyük sanatçı olamazlar,» diye genel bir yargıya varmak çok yanlıştır. En başta, sanata güvenmemektir. Örnekte bugün Oktay Rifat ile Melih Cevdet Anday'ın günlük olaylardan uzak bir şiire yönelmiş bulunmaları, bize, «O çağ geçmiştir, artık şiir günlük olaylarla oyalanamaz,» dedirtmemeli. Bir başkası çıkar, öyle eserler verir ki...

Gönüllülük konusuna eğilirken, her şeyden önce şunu söylemek gerekli: Bir düşünceye bağlanmak ya da bağlanmama sanat için ölçüt olamaz. Kimi bağlı ulaşır başarıya, kimi bağımsız... Kimi kendi içine kapanıp yücelir, kimi yığınlarla kucaklaşıp... Kimi barış adına, kimi de savaş...

Kısacası, ben politikacıların sanatçıları karşısındaki tutumunu beğenmiyorum anlayışsız, katı, ürkünç buluyorum, gene de politikamız arından giden bir sanatçının ille başarısızlığa uğrayacağını söyleyemem, biri üçü beşi başaramasa bile, bakarsınız, altıncısı gelip ta tepeye oturmuş.

ekmek peşinde nasıl çırpıyor, biraz düşünülün! Oysa Yahya Kemal'in en iyi şiirleri bile alaturka meyhaneye müziğinin güf teledir. Bu bir beğen ölçüsünü göstermez mi? Bir oratoryoya kaynaklık edecek yapıt verememiş herhalde. Batıyı, Batı Edebiyatını uzun uzun inceleyen bir oza-

nın bu kadar alaturka kalmasına hem şaşmalı, hem üzülmeli ben ce. Modern Türk şiirinin öncesini ahırak ele, şüphesiz önemli bir yeri olacak Yahya Kemal'in. Ama kim ne derse desin, o olduğundan çok büyük gösterilmiş bir ozandır. Tıpkı Abdülhak Hâmit gibi diyeceğim. Onun da ölmünden önce adını zirvelere yazarlardı. Göçtükten sonra gerçek değerine, gerçek çehresine ışık tutulmuştu. Sanırım Yahya Kemal için de öyle olacak. Burada iki ozanımızın değerini karşılaştırıyorum. Şiirdeki kaderlerinde benzerlikler olacak herhalde, diyorum. Biz doğulu bir ülkeyiz.

Bazı gerçek değerleri yitirdikten sonra anlarız ve ona yürek tutarız. Bir bölük sanatçıları sağlamlarında yaşatır, öldükten hemen sonra hak etmediği yerden indiririz. Yahya Kemal'in de bütün şiirleri bir araya getirilip yayımlandıkça, etkilerden sıyrılan eleştirmenler, onun üzerine şimdi olduğundan başka türlü yargılar ve recekterdir.

GELECEK SAYIDA:

Bertolt Brecht

Yazılar,
Fotoğraflar,
Şiirler.

C. H. P. içindeki buhran

Prof. Bahri SAVCI

1961

Parlamentosu ve hükümetleri içinde CHP., elinden geldiği kadar olumlu bir faaliyet göstermek istemektedir. Talih, ona bu devrede, tüm iktidarı nasip etmemiştir. Fakat koalisyon liderliğinden de uzak tutmamıştır. Yalnız, bunun, istenen bir liderlik, pek fazla arzu edilen bir hükümet iştiraki, uğrunda zahmetli, külfetli seçim kampanyaları yapılarak elde edilen bir hükümet etme payı olduğu, pek ileri sürülemez. Buna, kaderin, memleket kaderine katılma zorununu yüklemesi denebilir. İşte CHP., kaderin bu belirtişine, kendi imkânları ve iyi niyetleri içinde rıza gösterip, yaşlı liderinin cefalı omuzlarında iktidar liderliğini taşımağa koyulmuştur. Bu liderliği de mümkün olduğu kadar olumlu bir faaliyetle yürütmek istemektedir. Seçim sonrası ekonomik, sosyal ve siyasal problemler üzerinde, geliştireci bir niyetle durmaktadır. Şöyle ki: Ekonomik problemleri; ferdiyetçi Liberal Muhafazacı akımlara tâvizler vererek - hattâ, kendisi de, oldukça statükocu kalarak ve fakat her halü kârda bir plân içinde rasyonalize ederek yürütmek ister. Vâkıa, plânı, akta uygun, sosyal adalet verilerine uygun, yüksek maliye politikasına uygun ve Türkiye realitesine uygun bir finansmana kavuşturmada geri kalır; amma, her halü kârda, ekonomik faaliyetin bir düzene kavuşturulmasında ısrar eder. Toplum kalkınmasını ve eğitim seterberliğini ister, fakat, bunun en kestirme ve Türkiye şartlarına en uygun araçlardan birisi olan Köy Enstitüsü denen kurumları inşa etmede tereddütler gösterir. Bir kelime ile, karşı partilerin, kendi aleyhinde bir delil olarak kullanabilecekleri her amelîyede, tâvizden ve statükocu kalmaktan kurtulamaz, amma; ne de olsa seçim şartlarını ıslah edecek, piyasaya hareket verecek tedbirleri arama eğilimleri göstermekten vazgeçmez. Biz, bunu, onun, başka partilerin önünde teşebbüsü kaybetmesi şeklinde beliren bir mahkûmiyeti, bir mahkûm talihî olarak görüyoruz, ve fakat, bu mahkûmiyetin altında da esas itibariyle, kendileyin bir iyiniyet yattığını müşahede ediyoruz.

Fakat bu iyiniyet, seçimlerden bu yana atılan her ciddi adım içinde, - büsbütün belireceği yerde tersine büsbütün gölgeye geçmektedir. Bu gölgelenme de, bize göre, gittikçe iki istikâmetli bir buhrana doğru gitmiştir. Bu istikâmetlerden birisi patlak vermiştir. Fakat, bizce, partiyi ve kamu oyununu pek meşgul etmiş olmasına rağmen, patlak veren bu istikâmet, hele İnönü'nün müessiriyetini devam ettirdiği bir çağda, fazla önemli değildir. Onu çözmek kolaydır ve nitekim İnönü ile şimdiki çevresi bunu çözmüştür de... Daha da radikal çözebilirler; yani Gülek - Erim Doğan - Göle dört lüsu tamamıyla tasfiye edebilirlerdi de

Ortada, gene de CHP. denen bir kurum kalmırdı.

Fakat, buhranın henüz ortaya çıkmayan öteki istikâmeti, - eğer ortaya çıkarsa - daha ciddidir, daha vahim olaylara gebe dir. Evet, dediğimiz gibi, bu istikâmet, bir müddet su altından aktıktan sonra, ya pek şümulü olarak ortaya çıkacaktır ve CHP. nin asıl buhranı bu olacaktır; ya da, CHP. nin, şimdiki statükocu, tâvizci hâkim grupunun baskısı altında, eriyip gidecektir; daha doğrusu, bu durgun sosyal kurumu, emsali olan dünkü muhafazacı kurumların yanına iterek kendisine bir başka belirme ve gelişme teşekkülü arayacaktır. İşte, bu ikinci istikâmet, henüz alttan akan bu ikinci akımdır. Bu akım, 1946 seçimlerindenberi, gittikçe artan bir hızla kaybedilmeğe başlanılmış olan devrimci - halkçı - lâik - devletçi espriyi ve bu esprinin telkin edip zaruri kıldığı reformcu - dinamik politikayı tekrar kazanma hususunda Parti Merkez Yönetimini zorlayan bir akımdır. 1962 baharında, bu akım, kendini, Parti Meclisine takdim etmiştir. Fakat, yukarıda da dediğimiz üzere, CHP., şimdilik, ferdiyetçi - liberal - muhafazacı akımlara tâviz veren ve hattâ, kendisi de bir miktar muhafazacı, durgun, statükocu, şekilde demokrasici olma yoluna düşen bir kurum olarak, bu devrimci - halkçı - lâik - devletçi esprideki yenden rasyonalize olma akımına karşı pek soğuk davranmıştır.

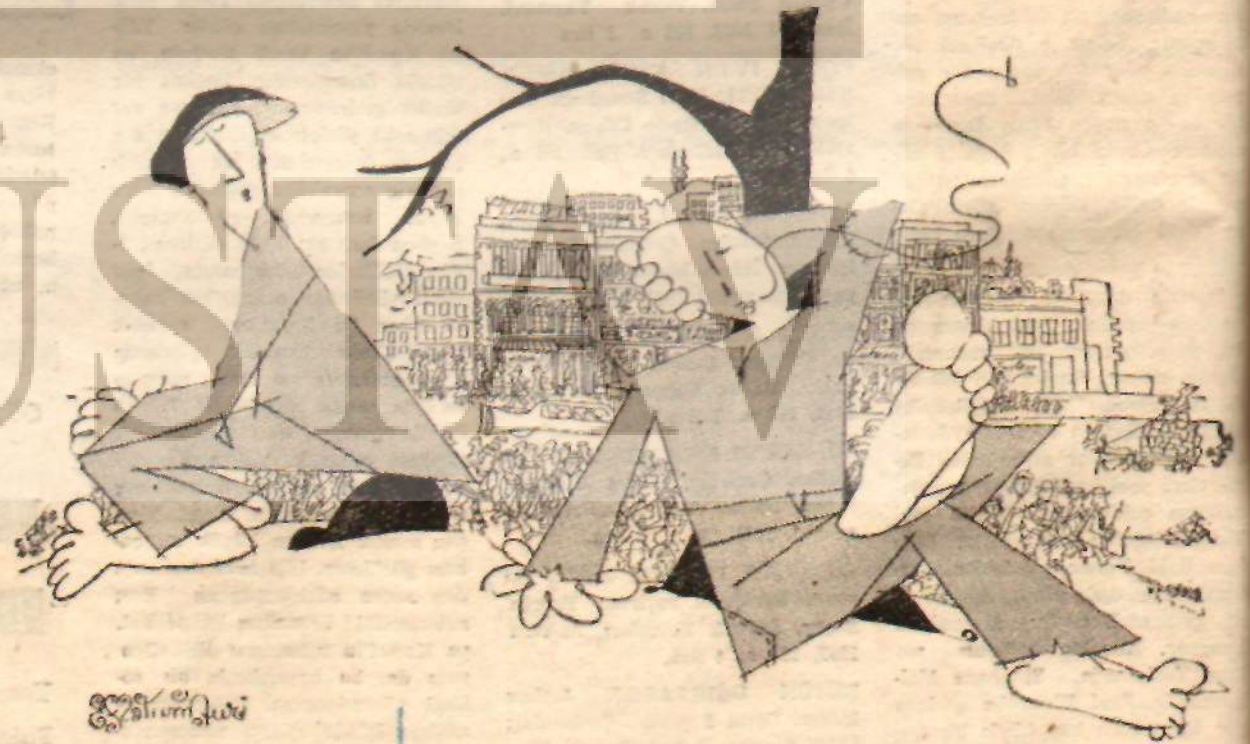
İşte, bizce, CHP. içindeki buhran, gerçek buhran bu noktada başlamıştır. Şekli demokrasinin yerleşme safhası içinde, hemen hemen yalnız İnönü'nün şahsî prestiji üzerinde kurulup, ancak devam edebilen

koalisyon güçlükleri içinde, CHP. nin rasyonalizasyon kanadı diyebileceğimiz bu akım durgunlaşmağa mecbur kalmıştır. O halde, şimdi iki şeyden biri olacaktır: ya, bu akım da, CHP. içinde derin kökleri olmayan bir akım, bir kıvılcım olarak kalacak ve eriyecektir; ya da, şimdiki Merkez Yönetiminin tuttuğu politika yüzünden artan memnuniyetsizlikler ortamında büsbütün gelişerek, bir gün, CHP. nin ciddi kaderi olarak ortaya çıkacaktır. Bu takdirde de, büyük bir savaş olacaktır. Çünkü, ferdiyetçi - liberal - muhafazacı genel akım önünde tâviz vere vere, kendisi de, statükocu ve şekli demokrasici duruma düşmüş ve düşmekte olan CHP. Merkez Yönetimi de, sahneyi kolay - kolay, dinamik reformcu olarak beliren bu rasyonalizasyon akımına bırakacak uysallıkta değildir.

i — CHP. Merkez Yönetimi, bugün biçimsel demokrasi güdenlerin elindedir. Bunlar, hem Partinin hem memleketin kaderinin bu biçimsel demokrasinin kendi ellerinde kalmasına bağlı olduğuna inanmaktadır. Bu biçimsel demokrasinin, herhangi bir istikâmete kaymasına istidat gösteren bütün davranışlar karşısında pek duyarlılık göstermektedirler. Esasen, kendi aralarında da anlaşmış bulunmayan Gülek - Erim muhalefetinin metodunu haksız, yersiz ve zararlı bulmaktadırlar. (Bu metod, CHP. içindeki memnuniyetsizliği istismar ederek, teşkilât kademelerine daha vaadkâr davranarak parti içinde iktidarı alma, sonra da, belki, dış kuvvet merkezleri ile anlaşarak hükümet sorumluluğunu alma yolundan ibaret gözüküyor.) Ayrıca bunlara, entellektüel ve moral bakımından da hizmet verilemez. Fakat parti içinde bir yerleri de, bir ağırlıkları da vardır. Genel seçimlerden çok önce, kesin bir operasyonla, - bir miktar kan kaybına ve ızdıraba da mal olsa - bu meseleyi çözmek gerekir. Bu meselede uzlaşma olamaz.

ii — Bu gibi buhranların patlak verip uzun çözüme amelîyerine girişmekten; bir biri arkasından gelen türlü tehditlerden koalisyonu kurtarma amelîyelerinden kurtulmamaktan; ne olursa olsun, asgari olarak biçimsel demokrasinin ve plân fikrinin ya sarhığını temin zaruretlerinden dolayı, evvelce 63 lerin ifadeye kısmen cüret edebildikleri «Atatürk ilkelerine ve yeni cezri operasyon zaruretlerine dönüş» fikrinden ibaret olan akımın getireceği gerçek buhran, henüz ortaya çıkamamaktadır.

(S. B. F. Dergisi)

— MERİH YILDIZINDA HAYAT VARMIS
— OH!... YAŞADIK DESENE ...